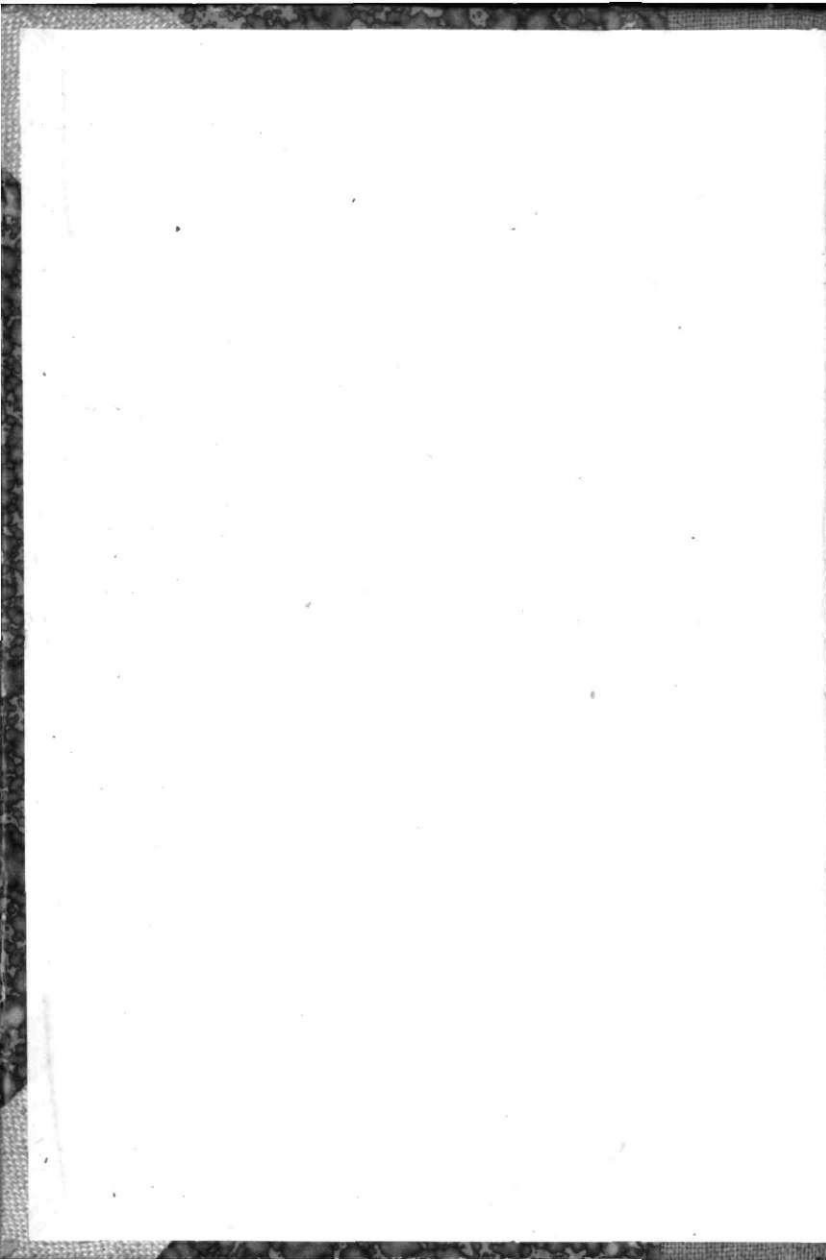


57166

8



IVAN CANKAR:

TŘI POVÍDKY.

PŘELOŽIL

Dr. BOHUŠ VYBÍRAL.

(„PESTRÉ KVĚTY“ SV. 8.)



1918.

ZEMĚDĚLSKÉ KNIHKUPECTVÍ A. NEUBERT V PRAZE.

57166

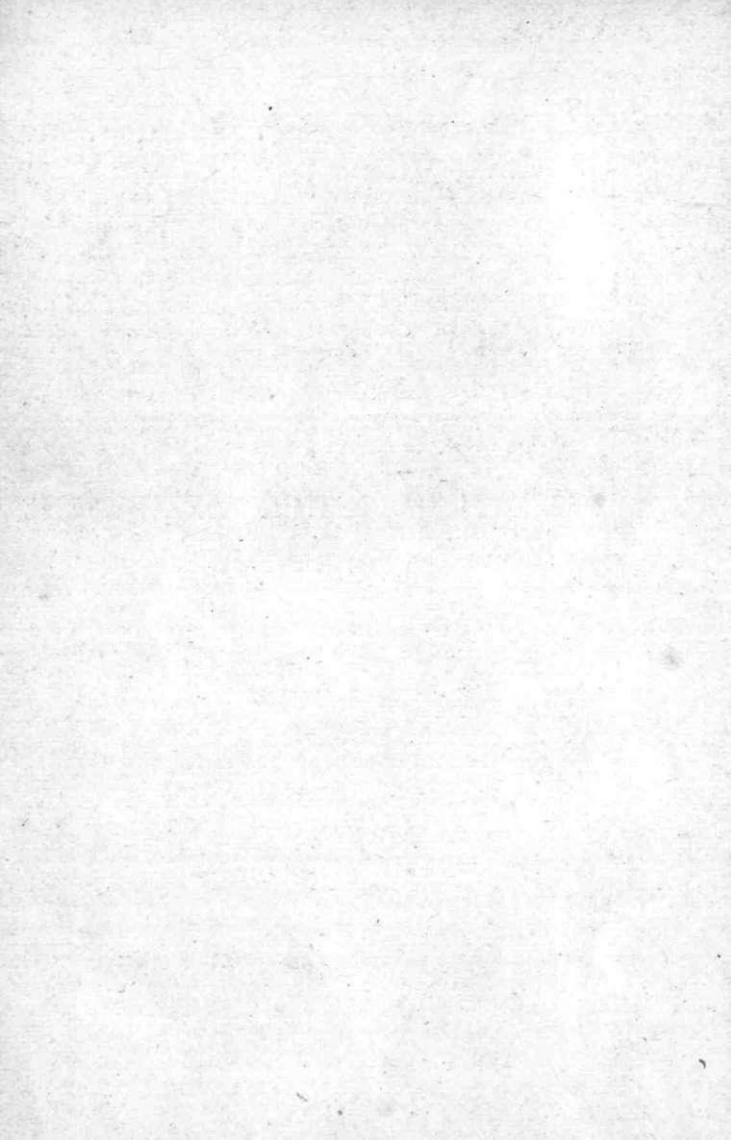


FZC

03 0018 789

Tiskem „Politiky“ v Praze.

O ŠIMNU SIROTNIKOVI.



I.

Příběh, který vám vypravuji, začal se v době, kdy Šimen dovršil padesátý rok svého života. V městě stárnou lidé rychleji než na venkově. Sotvaže je člověku třicet let, křiví se mu hřbet a líce mu chřadnou. I mně se to stalo. Černý městský prach pije krev jako vodu.

Padesát let bylo Šimnu, ale byl už chorým starcem. Býval kovářem a plných třicet roků sloužil jedinému pánu; na témž místě stál od počátku do konce, až se mu pod nohama sesedla země o celou píd. Když dosloužil třicet let, vypověděly mu ruce: nezdvihly již kladiva. A pán mu řekl:

„Věrně jsi mi sloužil, Šimne, dlouhých třicet let. Ale nyní ti ruce vypověděly, Šimne; polož kladivo na zem a jdi s Bohem, kam ti velí srdce!“

Tak pravil pán. Neboť takový je osud dělníků: druhým budeš nalévat vína mladosti, pelyněk stáří vypiješ si sám.

Šimen nepřel se ani s Bohem ani s lidmi. „Půjdu na lože,“ řekl, „čekat na smrt.“ Učinil to, ale smrti

nebylo. Byl hladov, zemdlen a nemocen. I pomysllil si: „Často říkávali, že je na světě spravedlnost; pojďme tedy a podívejme se, kde je spravedlnost a co je spravedlnost!“

Opravdu se vydal Šimen na pouť a náramně se divil, když poznával spravedlnost. Jakmile jen slůvkem hlesl o spravedlnosti, vysmáli se mu přímo do obličejce. I uvažoval: „Změnily se časy; věc, jíž jsme říkávali spravedlnost, buď zemřela, nebo ji nějak překřtili. Vždyť bych skoro řekl: když dopřejí psu kosti, proč by nepopřáli starci suché kůrky?“

Nepřemýšlel dlouho. Neboť přišel hospodář chyše, kde Šimen žil... Přišel a řekl:

„Třicet let jsi bydlil v té jizbě, Šimne, a vždy jsi byl poctivý. Proč nyní neplatíš?“

Šimen se podivil.

„Jak pak, když není práce? Jsem stár, nechte mne, ať v klidu zemru!“

„Zdarma nebudeš umírat, Šimne! Jdi, kam ti srdce velí!“

Šimen si svázal uzlík a šel. Čím dále tím více se divil, hlavou potřásal a řekl si, že spravedlnost není skutečná věc, jíž můžeš chytit a které se můžeš doptat, kdykoli toho třeba, nýbrž, že je vymyšlenou a pošetilou povídkou pro děti.

Ale nepřel se ani s Bohem, ani s lidmi, nýbrž rozhodl se v srdci:

„Když ne v jizbě, když ne na posteli, zemru u silnice. Budu blíže hrobu a duše si již najde cestu!“

Opravdu si ulehl u silnice a uzlík si podložil pod hlavu, aby klidně usnul. Leč přišli lidé a řekli:

„Hleďte ho, lotra, za bílého dne by si u silnice umíral!“

Šimen si vzdychl a vstal.

„Vždyť jsem říkal, lidé, že bych raději zemřel v jizbě!“

Ani ho neposlouchali; hnali jej před soudce.

„Proč se touláš, proč nepracuješ?“ rozlítil se soudce.

„Rád bych!“ bránil se Šimen. „Ale ruce nechtějí, nezdvihnou již kladiva!“

Kde že je doma, otázal se ho soudce.

Při tom slově zabylo Šimnu podivně. Mlčel a přemýšlel a u srdce mu bylo velmi hořko.

„Odkud jsi?“ otázal se soudce.

„Daleko je to, daleko; a dávno již tomu, dávno!“ pravil Šimen. „Kolik je — och, pětatřicet let a déle, co mé oči neviděly oněch končin... och, už by jich nepoznaly!“

„Co s tím?“ řekl soudce a rozzlobil se. Neboť soudcovy oči hledí na papír, ne do srdce. „Co s tím! K odpovědi tě volám, ne k modlitbě! Pověz, odkud jsi, abychom tě tam mohli zahnat, poněvadž se potuluješ bez zaměstnání cizími kraji!“

Šimen se divil.

„Na Prisojích jsem se narodil, praví písmo; ale vzpomínka již onoho kraje nevidí, nepoznal bych ho, ani ve snách ne...“

Více ho již nevyslýchali; chopili se ho a hnali jej jako zloděje. Šimen domlouval biřicům a pokoušel se, aby je umoudřil.

„Vždyť nechci nic jiného, než abych zemřel klidně u silnice. Proč byste mne ještě vláčeli světem, když je cesta dlouhá a jízda drahá?“

Biřicové ho neposlouchali, nýbrž zavřeli jej do těsné, nevlídné jizby s vysokým zamřížovaným okénkem.

„Divný je nynější svět!“ uvažoval Šimen, když osaměl. „Když jsem byl ještě mlád a silen, toužil jsem dvacet dlouhých let, abych spatřil ty kraje, kde zemřeli otec a matka — Bůh jim dej nebe. Dvacet let jsem toužil, až posléze zemřela i touha. A hle, nyní, kdy jsem stár a sláb, nyní, kdy bych chtěl v klidu usnout, ženou mne, kam mi již srdce

nevelí. Příliš znaven je můj rozum, než abych pochopil tuhle moudrost!“

Když se za prvního šera vzbudil, otevřeli dveře a zavolali jej. Šimen vstal, vzal uzlík a šel bez reptání, kam rozkázali.

„Když nechtějí, abych zemřel u silnice, necht mi ustelou, kde se jim líbí!“

Tak se rozhodl a nepřel se s nikým.

Honili jej ulicemi křížem krážem a posléze jej vstrčili do železného vozu. Šimen si povzdechl a pokrýžoval se.

„Jestli zní rozkaz, abychom putovali, putujme! Snad dá Bůh, že se duše cestou nasytí těch starých kostí!“

Ale Bůh nedal. Železný vůz jel pomalu, jako rozlámaná bryčka. Každou hodinu se zastavil a stál pod širým nebem celé tři i čtyři hodiny. Neboť lidí, kteří jsou jiným pro pohoršení a na obtíž, nenakládají do panských vozů, nýbrž mezi pytle, sudy — lotry. Chvillemi rozvázal Šimen uzlík a dopřál si kusu chleba a pečlivě odměřeného sousta slaniny; ač šetřil, jak jen bylo lze, byl uzlík čím dál tím prázdnější a žebráčtější.

Ale Šimen si nepřipouštěl zlých starostí. „Je nutno, abys obědval, když je čas k obědu, a abys

večeřel, když je čas k večeři; všecko ostatní již bude podle vůle boží!“

Díval se oknem a viděl tmavé hory a zelená údolí, pustá skaliska, bohaté nivy, hvozdy a pastviny, osamělé poutní chrámy, vesnice a města; všecko se mu podivně střídalo a proměňovalo před očima; kraj byl stále jiný, ale stále mu byl cizí.

„Daleko je asi ještě do krajů, které slují mou domovinou. Když ne očima, poznal bych je snad přece aspoň vzpomínkou. Dá Bůh, že se biřicové nezmýlí a že mne složí, kde třeba!“

Když jel třetí noc, zabylo mu hořko u srdce i poznal, že kraje ty jsou již blízko.

„Jak tam asi je?“ uvažoval. „Jaké kraje a jací lidé? Poznám ještě rodnou chatu, budu rozumět řeči těch lidí? Jak mne uvítají, když mne neznají ani podle tváře, ani podle jména, jako já neznám jich?“

Tak uvažoval, hlavu sklonil hluboko ke kolenům a zdřímnul si. Sotvaže řádně usnul, probudil jej biřic; venku se rozednívalo.

„Budeš věčně spát? Vůz stojí již půl hodiny, a ty chrápeš! Vstaň a pojď, neboť jsi doma!“

Šimen vzal uzlík, vystoupil z vozu a rozhlédl se kolem.

„To je má domovina, říkáte?“

Už ani vzpomínka nepoznala těch krásných krajů Zelené, vlnivé pahorky, v dáli temné hvozdy, bílé vsi na mírných úbočích.

Přistoupil k němu drobný, shrbený, nevrlý stařík s mohutnou sukovicí v ruce.

„Jsi to ty?“ otázal se Šimna. „Jsi ten, jehož budeme živit?“

„Nevím, zdali jím jsem,“ pravil Šimen. „Ale jestli hledáte Šimna z Prisojnice, jsem já onen Šimen!“

Zlobným okem přeměřil jej stařík od hlavy do noh.

„A já jsem obecní písař a biřic z Prisojnice. Jen se mnou, ať seznáme, kdo jsi a proč nám působíš nepříjemnosti, když máme jiných víc než dosti!“

Uprostřed niv a luk stála železniční stanice. Biřic a Šimen vykročili do údolí.

„Je ještě daleko do Prisojnice?“ otázal se Šimen, poněvadž neznal kraje, a také proto, aby si trochu pohovořil.

„Hleď ho!“ odpověděl biřic skoro zlostně. „Na obecní útraty se veze, obecní chléb chce jísti, a nezná ani cesty!“

„Jak bych ji znal, dušičko milá,“ chlácholil ho Šimen. „Snad je pravda, že jsem se v těch končinách narodil, aspoň písmo o tom svědčí, ale neviděl jsem jich skoro čtyřicet let!“

„Co?“ vybuchl biřic. „Čtyřicet let? — Čtyřicet let se pobudoval Bůh ví kde, a nyní, kdy je na obtíž, přichází, abychom jej krmili! Což se nestydíš?“

„Proč bych se styděl?“ odpověděl Šimen zcela klidně a bez hněvu. „Chystal jsem se, že zemru na posteli, ale vyhnali mne; u silnice jsem si ulehl, ale zdvihli mne; neprosil jsem jich, ale naložili mne do vozu. Je-li čeho škoda anebo stalo-li se něco, zač se třeba stydět, vyčti obé jim, ne mně!“

„Páni píší zákony, proto je píší pro sebe!“ řekl biřic a umkl.

Slunným jitem ozářená zaleskla se v údolí bílá ves. Šimen zastínil si dlaní oči; sluncem a krásou byl všecek omámen; a náhle se mu zazdálo, jakoby byl kdysi, v dávných, už zapomenutých snech, ten kraj spatřil.

Biřic napřáhl ruku a ukázal do údolí:

„Tam dole je Prisojnice!“ —

Tak se začal ten příběh.

II.

Biřic a Šimen se vydali k starostovi. Ani dost málo přívětivě se nedíval starosta, ani dost málo přívětivě také nepozdravil.

„Dovedl jsi tedy přece tu přítěž?“ řekl a změřil Šimna tak pozorným a zlým okem, jako kupec vola.

„Dovedl!“ přisvědčil biric a sám pohlédl také na Šimna tak zlobně, jakoby mu v srdci vyčítal: „I mně působíš mrzutost a nepříjemnost, zbytečná přítěž!“

Šimen si však nevšimnul ani těch očí ani té řeči a pravil:

„Vždyť jsem říkal, že bych raději zemřel u silnice, než bych byl lidem na obtíž, čím jsem dosud nikdy nebyl. Ale kdo by se přel, když je zákon, že člověka naloží na vůz ať chce či nechce!“

Starosta se poněkud zamyslíl.

„Z Prisojnice že jsi, říkáš?“

„Říkají, že jsem odtud!“

„Co je to za řeč: říkají, že jsem? Jestli jsi, nebo nejsi, tázal jsem se tě!“

„Jak odpovědět?“ usmál se dobrácky Šimen. „Páni nařídili, že jsem z Prisojnice, a písmo to také dosvědčuje. Kdo by se přel?“

Starosta se díval vyjeveně a dlouho mlčel.

„Což jsi nikdy nebyl v těch končinách?“

Klidně a přívětivě odpověděl Šimen:

„Že jsem se narodil v těch krajích, praví písmo. Leč nepoznal jsem jich zrakem a také vzpomínka je poznala jen ztěží. A jak také? Deset let mi bylo, nebo snad ještě ani deset let, když jsem odešel, sirotek, jak mne vedla boží ruka pustým světem. Ně-

kolik let později, když jsem nevěděl, kam bych hlavu složil, putoval jsem snad někdy tímto údolím; nepoznal jsem ho řádně, byla noc, dešť se jen lil a oči jsem měl uplakané. Ale, nač to! Neviděl jsem těch končin, pokud sahá má paměť.“

Starosta hleděl čím dále tím vyjeveněji.

„Sám nevíš, jestli ses v těch krajích narodil nebo ne! Sám říkáš, že neznáš ani krajů ani lidí. A padneš nám v tu naši bídu jako nešťastná hodina! — Kudy jsi chodil dosud, komu jsi sloužil a kdo tě živil?“

„Nehněvej se, starosto!“ domlouval mu Šimen. „Vždyť jsem pravil, že jsem netoužil ani po tobě, ani po těch krajích, už dávno ne! — Sloužil jsem v městě, dlouhých třicet let jsem sloužil jedinému hospodáři, do posledku jsem stál na témž místě, až se mi nohy zabořily na píď do země. Nyní však už neuzdvihnou mé ruce kladiva, a nohy se mi také chvějí. A tak rozkázal hospodář: dopracovals, jdi, kam ti srdce velí! Jak bych se mohl přítí se světem, jenž píše zákony, aby se člověk podle nich řídil? Šel jsem, abych umřel u silnice, ale rozhodli, že se to nesluší. Naložili mne jako pytel ovsa a poslali v krásné kraje: tam je tvůj domov, pravili, tam zemři! — Teď rozsud' sám, starosto, kdo zhřešil!“

Starosta udeřil tak silně pěstí na stůl, že se oba ulekli, bířic i Šimen.

„Třicet let sloužil a nevysloužil si ani chleba na staré dni, ani koutku pro křesťanskou smrt! Což jsi všecko propil, lotře?“

Šimen se usmál.

„Netřeba dělníku, aby šetřil, vždyť má postních dnů nadbytek! Světce postav před kovadlinu, samého svatého Jana Křtitele, který se živil kobyčkami; přijde hospodář a řekne mu: Svatý Jene Křtiteli, který se živíš kobyčkami, nač je ti třeba stříbra a zlata? Pracuj mi zdarma! — Nepochopil jsem hned, starosto, ale hned jsem proléval krev — tam je nyní, v černém prachu, ušlapaná země ji vypila. Jakmile jsem dal poslední krůpěj, řekli: jdi! a naložili mne. Neboť takový je přece zákon na světě.“

Chmurně se díval starosta, podivným mu připadal zákon. Posléze si povzdechl a řekl:

„Skutečně je ten zákon prapodivný, ale kdo by se přel se zákony? Páni je udělali a udělali je pro sebe! Stojí psáno, aby zemřel člověk tam, kde nežil, a aby požíval almužny tam, kde nic nedával! — Svět stojí na hlavě, my ho nepostavíme na nohy. — Ukaž své papíry, ať víme, co s tebou!“

Šimen položil na stůl žlutý papír.

„Tohle je to!“

Jenomí několik slov bylo na papíře, ale starosta četl dlouho.

„Tedy že jsi se narodil na Prisojnici... číslo devadesátdevět...“

Starosta se zamyslíl.

„Narodil jsem se přece také na Prisojnici, jak svou dlaň znám celou farnost... ale čísla devadesátého devátého neznám!“

Dlouho přemýšlel, pak se obrátil k biřicovi.

„Znáš ty, Martinče, číslo devadesátédeváté?“

I biřic se zamyslíl, vysoko vypíal brvy a kýval hlavou.

„Jak bych je znal, když nevím, kde stojí a čí je? Však ta přítěž bude asi sama vědět, kde se narodila!“

Šimen, nazvaný přítěží, pohledl naň dobrácky.

„Když neznám kraje, jak bych znal číslo?“

Pohlédli na sebe všichni tři a nevěděli, kudy kam.

Tu se namanula starostovi myšlenka, jež byla tak příjemná, že se mu hned vyjasnil zlobný obličej.

„Šimen, pravíš, že ti říkají a Sirotník že se nazýváš?“

„Ano.“

Starosta pohlédli na biřice.

„A nyní mi řekni, Martinče, žije-li v prisojenské farnosti ještě nějaký Sirotník!“

„Sirotník je mnoho, Sirotník žádný!“ odvětil moudře biřic.

Starostova tvář se vyjasňovala víc a více.

„Tak se mi všecko zdá, osiřelý Šimne, jakoby se tvé pravdě pletly nohy jako tobě. — Odpověz, Martinče, čí je číslo devadesátéosmé?“

„Mejačovo!“

„Mejačovo! — A čí je číslo sté?“

„Prunkovo!“

Tu se rozbřesklo i biřicovi a též jeho obličej se vyjasnil; starosta se však vesele zasmál.

„Obávám se, osiřelý Šimne, že nebudeš hrýzti prisojenského chleba a tlačit prisojenské slámy! Zákony jsou udělány, aby šálily lid, ale, bohudíky, podvádějí se samy! — Jen se mnou, Šimne, a ty, Martinče, pojď také s námi, aby se pravda řádně objasnila!“

„Nuže, pojďme,“ řekl Šimen, jenž byl zvykl všemu zlému a nikdy se nepřel. Ani se mu nezdálo nutným, aby řekl, že je znaven cestou, hladem i stářím.

„Však někam dojdeme,“ myslil si, „a zlé slovo nikdy nepomůže!“

Tak se dali všeci tři vesnicí: Šimen uprostřed, starosta po jedné straně, biřic po druhé. Přidružil se

k nim rolník, aby si prohlédl obecní přítěž; přidružila se selka, pak ještě sedlák a ještě selka — a šli, jako prosebné procesí; nejvíce pak bylo dětí, jež doprovázely za vřeskotu přítěž a její biřice.

Starosta stanul před Majačovým domkem.

„To je číslo devadesátéosmé!“ řekl. Po té ukázal holí přes pole.

„Tam je vozová cesta, hranice mezi Prisojnicí a Osojnicí. A co je za cestou, lidé boží?“

Všichni tam pohlédli.

„Tam, na druhé straně, na osojenské půdě, je hromada kamení; bělá se v slunci, všeci ji vidíte. Tam, kde leží to kamení, bývalo druhdy prisojenské číslo devadesátédeváté!“

„Tak jest!“ dotvrdil starý rolník, stojící za biřicem.

A starosta pokračoval:

„Tohle devadesátédeváté číslo nebylo na tom božím světě ničím jiným než dřevěnou boudou, postavenou na kamení. Čí byla, nechť dnes rozsoudí sám Bůh. Tam žili všichni, kdož neměli své střechy, ani záhonu na brambory a fazole. A žili tam i Sirotnikovi; jestli tam samou bídou zemřeli, dejž jim Bůh věčný pokoj! Poslední z těch Sirotníků je nyní mezi námi; jmenuje se Šiměn; úřad nám jej poslal jako obecní přítěž!“

Všichni, kolik jich tam bylo, pohlédli chmurně na Šimna. Šimen se dobrácky usmíval a pravil:

„Takový je zákon, kdo by se přel?“

Ale starosta dokončoval:

„Nyní však přemýšlejme a uvažujme, občané prisojenští! Kde leží to kamení; leží na prisojenské půdě, nebo na osojenské? Není rozházeno, ani přeházeno; jak leželo, tak leží. Barák sebral oheň, zbylo opálené kamení; nikdo se ho nedotknul: bodláčí a trní to dosvědčuje!“

Všecko řekl a rozložil starosta správně. Když před dávnými léty po dlouhých žalobách a motaných stanovili hranici mezi osojenskou a prisojenskou obcí, přihodilo se, že spáleniště, někdejší devadesáté deváté číslo, připadlo Osojnici. Nikdo se o kamení nestaral a nikdo nebyl by mohl říci, čím vlastně je, protože nestálo za hádku. Jenom nejstarší občané se upomínali ještě z daleka na Sirotniky, poslední obyvatele; ale nikdo se již nepamatoval, jestli zemřeli, nebo jestli se někde ve světě ztratili. Kdysi, za velkého větru přilítla jiskra s Mejačovy střechy a zapálila boudu, která shořela do základů jako sláma. Nikdo nehasil; nač? Popel odnesl vítr, opálené koly spálili baráčníci a kamení tam zůstalo na věčné věky a obrostlo trním a bodláčím.

Starosta ukázal na Šimna.

„Vizte, občané,“ řekl, „toho člověka, jenž tu stojí mezi námi jako hříšník za chrámovými dveřmi, poslaly nám úřady, abychom ho živili! Ten člověk je ze Sirotníků, poslední z těch, již bydlili v čísle devadesátémdevátém. Na kom je, aby se o něj postaral a dal mu almužnu, táži se vás, na prisojenské obci nebo na osojenské?“

„Na osojenské!“ zvolali všeci, co jich bylo.

„Nuže, do osojenské!“ usmál se vesele Šimen a myslil si: „Vždyť v Osojnici nepekou jiného chleba než v Prisojnici!“ Byl totiž hladov.

A starosta rozkázal biřicovi:

„Žeň ho do Osojnice, k starostovi ho žeň a vylož tam, jak a co! Co si Osojnice zrodila, nechť si také Osojnice pohřbí! Pro sebe má prisojenská farnost dosti chleba, ale nemá ho nazbyt, aby jej házela i sousedům a jejich přítěžím!“

Tak rozhodl starosta a všeci chválili jeho mou- drost.

Starosta zůstal se svým dlouhým procesím na hranici, aby vyčkal biřicovy zprávy. Biřic pak a Šimen vydali se do Osojnice.

III.

Cesta nebyla dlouhá ani strmá; putovali slabou hodinku pohodlnou okresní silnicí. Ale Šimen těžce

supěl, postával a odpočíval si; a byl by asi odpočíval do večera a snad i na věky, kdyby ho nebyl biřic pobízel.

„Šlapej! Vždyť je silnice jako samet; člověk by si zatančil, a ty hekáš!“

„Jsem stár, stár!“ vzdechl si Šimen.

„Já jsem také stár a nefňukám!“ odbyl ho biřic; úkosem pohlédl na Šimna, jenž kráčel namáhavě, vrávoravým krokem, všecek shrben a utrápen, jako osmdesátiletý stařec.

„Kolik křížků již nosíš, že jsi tak sešlý?“ otázal se ho.

„Pět jich nosím a těžkých!“ odvětil Šimen.

Biřic se však tak podivil, že otevřel ústa do kořán. Ze široka se postavil před Šimna a prohlížel si ho vyjeveným zrakem od hlavy do nohou, jakoby ho byl teprve v tom okamžiku po prvé shlédl. Jakmile ukončil prohlídku, zatřásl tak silně hlavou, že se mu svezl klobouk na stranu.

„Padesát let! A již bludná smrt, a již obecní břímě. — Já mám sedmdesát, hleď, a nesouží mne stáří; jestli se vsadíš, půjdu ti plných dvanáct hodin. Není-li chyby v křestním listě, co jsi činil, že ti vyschla krev?“

Laskavě naň pohlédl Šimen.

„Mne vidíš, ale ještě jsi neviděl třicetiletých starců, jak já. Patnácte let je mu, když se zapíše práci duší i tělem, jako hříšník živému ďáblu; třicet let je mu, a je s životem hotov, aniž by byl žil. Kde jsem já pracoval, bylo nás zapraženo přes tisíc; děti byly mezi námi, ale také předčasní starci; prach a oheň jsme dýchali od jitra do soumraku; žádné oko nevidí tam krve, ale vylévá se jí tam na korce a na vědra, a žíly, byť byly sebe plnější, jsou brzy suchy.. Junákem jsem byl mezi nimi a dožil jsem se pěti křížkův!“

Dlouho uvažoval biřic, posléze pak se otázel:

„Takový je zákon?“

„Takový je zákon, kdo by se přel! Zákon nemá zapotřebí, aby se staral o stáří, poněvadž není starců. Jen já jediný dělám ostudu a nepříjemnosti, Bůh se nade mnou smiluj!“

„Pro hrob má člověk vždy dosti země!“ utěšoval ho biřic.

Ale Šimen zavzdychal:

„Ani té mi nedali!“

Za takových řečí přišli do Osojnice.

Starosta byl se vrátil s pole, stál na prahu a čekal na oběd. Šimen a biřic před ním stanuli.

„Přivedl jsem břímě!“ oznámil biřic.

„Jaké břímě?“ podivil se starosta; hned ho napadla zlá myšlenka i pohlédl na Šimna zlomyslným okem.

„Osojenské!“ vysvětloval biřic. „Vrchnost nám poslala toto lidské břímě, abychom se o ně starali. Písmo praví, že pochází z Prisojnice; ale ukázalo se, že nepochází z Prisojnice, nýbrž z Osojnice. Proto je posílá náš starosta osojenské obci do ošetřování a na starost!“

„Jak pak je z Osojnice!“ vzkypěl starosta. „Nikdy jsem toho člověka neviděl, nevím, jak se jmenuje a kdo je! Jen ho hned žeň zpátky, odkud jsi ho přihnal, a pán Bůh s vámi!“

Biřic se však nedal, nýbrž rozkládal dále:

„Narodil se totiž na místě, kde stávalo druhdy prisojenské číslo devětadevadesát a kde je dnes hromada kamení na půdě osojenské. Před Bohem i před lidmi je patrné, že se narodil v obci osojenské a nikoli v prisojenské. Zde ho máte, ošetřujte jej a starejte se oň, jak se sluší, ať zemře v pokoji!“

Taková ošemetnost rozohnila náramně osojenského starostu.

„Hleď ho, prisojenského žrouta! Nemají, čím by své chudšasy zaopatřili, chtěli by je uvázat sousedům na hřbet! Když je v matrice napsáno, že se narodil v Prisojnici, narodil se tam a prisojenská

obec se oň postará na staré dni! Dítě by tomu rozumělo — ale vy nejste jen lakomí, vy jste i blbí! — Hned se klidte, odkud jste se vzali!“

Starosta křičel tak vztekle, že se na cestě shromáždilo mnoho lidí, osojenských občanů. Když slyšeli, kdo Šimen je a co s ním, zmocnil se jich spravedlivý vztek; biřici se však zdálo, že není příjemno přítí se na půdě sousedově.

„Lidé boží, nač se zlobit?“ utěšoval je vlídným slovem. „Ukáže se, kde je pravda a kde mýlka. Začátkem všech zmatků je tohle dlouhé a plačtivé břímě, jež nám všem poslal Bůh za naše hříchy!“

Ale ani z těch krásných slov se Osojničané neradovali.

„Ne nám,“ odbyl ho starosta, „a ne za naše hříchy, nýbrž vám je poslal Bůh a věděl také zač! Také není křesťanské, že mluvíš o ubohém starci jako o lotrovi; neučili jste se v Prisojnici katechismu? Jen se oba vydejte hezky a pohodlně domů; a tam se vynasnažte, abyste se o něj slušně postarali a měkce mu ustlali!“

Osojenský biřic, jenž byl chytrák, pravil:

„Ovšem, je v pořádku, aby šli, ale pokud znám tohohle Martince, nestál nikdy za nic. Snad se stane, že nám na vzdor ztratí břímě, že je odloží jako prázdný vak a řekne: zde jej máte, nyní se s ním trapte!“

„Rozumně jsi mluvil, Andrejče!“ pochválil ho starosta. „Jdi s nimi hezky a dávej dobrý pozor, aby se ta prisojenská biřická smůla neodsmolila a neza nechala břímě na naší půdě!“

Opět promluvil biřic Andrejec:

„Půjdu s nimi, jak jsi rozkázal, starosto, a budu dávat dobrý pozor! Ale kde stojí psáno, že nečeká na hranici velké prisojenské vojsko? Poslali nám přítěž na hanbu a výsměch a myslím, že mu zatarasí cestu na svou půdu. Neboť jsou to samí vydřiduši!“

„I nyní jsi mluvil rozumně, Andrejče! Půjdem tedy, co nás je, abychom viděli, bude-li vše po právu a po zákoně!“

Tak se vydalo dlouhé procesí na cestu k Prisojnici. Napřed Šimen a oba biřicové, za nimi starosta a za starostou půl obce osojenské.

„Staň se vůle boží!“ řekl si Šimen v srdci. „Vrchnost je vrchnost a člověk je příliš sláb, než aby se s ní přel!“

Ale byl velice zemdlen a nohy se mu pletly.

„Hej, přítěži, co vrávoráš?“ napomenul jej osojenský biřic.

„Stár jsem, chtěl bych si odpočinout!“ pravil Šimen.

„Odpočineš si, brzy si odpočineš; tam, kde je

tvá postel a tvůj chléb! Ale zde, na osojenské půdě, není pro tě odpočinku!“

„Snad tam dojdu!“ myslil si Šimen. „Stoje nezemru!“

I šel. Poněvadž silně vrávorál, vzali ho oba bířicové pod paží. Starosta viděl dlouhé, dvakrát přelomené tělo, a nohy, jež při každém kroku vypovídaly službu, a zvolal:

„Jen ho vezměte řádně a držte ho bezpečně! Kdyby se přihodilo něco na naší půdě, což nedej Bůh, budeme mít nepříjemnosti a potíže!“

Jakkoli byl Šimen zemdlen, přece se ohlédl a usmál.

„S odpuštěním, zákon to nařídil!“

Tak šli a přišli skoro až k hranici.

„Ari dost málo jsi se nezmýlil, Andrejče!“ zvolal starosta. „Vidíš je tam, zbojníky?“

Za silnicí čekala obec prisojenská, aby shlédla, stalo-li se po právu a zákonu.

Jakmile se vojska shlédla, povstal na obou stranách silný vřeskot a rámus, takže s počátku nebylo možno rozeznati ani slova. Osojenský bířic strkal Šimna přes hranici, prisojenský bířic strkal jej však zase zpět. Šimen se nebránil a neřekl ani slova.

„A přece se zdá, že zemru stoje!“ myslil si.

Oba starostové pak uvažovali, každý sám pro sebe, že by všeobecná řež nezplodila nic jiného, než žebrinový vůz obtíží a nepříjemností. Proto rozkázali oba současně:

„Uklidněte se, lidé boží; necht' rozsoudí rozumné slovo!“

Občané na obou stranách rádně poslechli, starostové pak hovořili takto:

Napřed promluvil osojenský starosta a pravil:

„Což jsi se zbláznil, že vyvádíš věci, jichž by netropil ani výrostek, když neznáš zákonů, proč starostuješ?“

Ale prisojenský starosta mu ihned odpověděl:

„Proto, že znám zákony, poslal jsem přítěž okamžitě, kam patří! Otevři oči dokořán, podívej se na to kamení a řekni, na čí půdě leží!“

„To kamení si nastrkej do kabátu, libo-li ti! Co je napsáno a potvrzeno, toho tvůj jazyk nesmaže; a napsáno je, že se přítěž narodila v Prisojnici. Vrchnost odevzdala přítěž tobě; řiď se tím, co ti bylo rozkázáno!“

„Jak se narodila přítěž v Prisojnici, když chata stála v Osojnici a když tam ještě dnes stojí památka na ni? Úřad se neřídí rozumem božím, nýbrž lidským, a lidský rozum je náchylný k chybám! Proto přijmi jen hezky přítěž, jak ti ji Bůh poslal!“

Tu se však osojenský starosta zlostně zasmál a otázal se:

„Co bys byl učinil, kdyby byl přijel ve zlatém kočáru se čtyřmi koni a stříbrným postrojem; byl bys jím strkal přes hranici, když je mu příjemněji na druhé straně? Nebyl bys řekl: ať platí daně a přirážky, když chce? Ubožáka však odstrkuješ od prahu, nepřeješ mu suché kůrky!“

Tu se obrátil prisojenský starosta ke svým občanům:

„Slyšeli jste! Neběží mu o spravedlnost, o tu suchou kůrku mu běží, jež patří ubožáku na staré dni!“

Leč i osojenský starosta se obrátil ke svým občanům:

„Spravedlnost mu odevzdala žízivého, aby ho napojil, hladového, aby ho nasýtil, ale on jej strká za hranici! A tu by druhým vyčítal lakotu?“

Opět povstal na obou stranách velký vřeskot a lomoz; zase se strkali oba biřicové uprostřed silnice; Šimen visel mezi nimi a nebránil se ani slovem, ani rukou.

Mužové hleděli chmurně a vyhrnovali si rukávy, ženy křičely, děti sbíraly kamení; všecko nasvědčovalo, že se blíží zlá hodina. Tu si však vzpomněli starostové, že by rvačka nebyla užitečna, už proto

ne, že by ubohý Šimen přece zůstal na hranici a spravedlnost že by se neuskutečnila. A oba zvolali současně:

„Uklidněte se, lidé boží!“

Pak promluvil osojenský starosta:

„Na tomto místě nedojdeme spravedlnosti, poněvadž je slovo proti slovu. Úřady zmodrchaninu spletly, úřady nechtějí rozpletou! Vyčkejte, občané, netropte neplech a nevkročte ani na tu lakotnou prisojenskou půdu, dokud nebude vyřčen poslední soud!“

Přemluvil i prisojenský starosta a řekl svým občanům:

„Nehněvejte se pro taková slova, myslete si, že pes štěká, jak mu od přírody dáno! Proto vyčkejte, až se objeví spravedlnost!“

Tu se však ozvali biřicové, kteří již byli úplně zpoceni a udýcháni:

„Kam s břemenem?“

Starostové na sebe pohlédli a zamyslili se.

„Nač přemýšlet!“ rozbřesklo se prisojenskému. „Tam jej položíme, kde je pravý jeho domov, a tam ať zůstane, dokud se spravedlnost nepotvrdí!“

A ukázal holí na holé kamení.

Osojenskému se však zdálo, že je přetvářka za plotem, a proto řekl:

„Na osojenskou půdu chce jej položit? Aby se mohl odvolávat: tam ležel, tam ať leží! — Vydřiduch mudruje po rozumu vydřidušském, ale my jsme křesťané!“

„Nechť řekne úřad své slovo!“ odvětil prisojenský. „Zmýlil se, nechť omyl napraví; dejme mu příležitost a čas, aby se naše právo slavně objevilo! Ale do té doby ať to břímě, jemuž říkají Šimen, čeká na bílém kamení, poněvadž věčně viset nemůže!“

„Viset nemůže!“ uznal i osojenský.

„Nechť si tedy lehne na kamení, ale ať sebou nehýbe! Ty, Andrejče, dávej pozor, aby sebou nehýbal! A tělem a tváří nechť je obrácen na stranu prisojenskou!“

Tak rozhodli a určili starostové. Biřicové pak podepřeli Šimna pod pažemi a uložili ho na kamení, jež všecko sálalo poledním sluncem. Šimen si zavzdychal a sotvaže si rádně ulehl, zdřímnul. Tvář měl obrácenu k Prisojnici, přímo do slunce.

Když byla takhle hlavní práce vykonána, odebrali se oba starostové domů a obě procesí vydala se za nimi. Hned po obědě zapřáhli starostové a popohnali do města. Obě bryčky letěly tak nezvykle vztekle, že se za nimi ani za půl hodiny prach neslehl.

Šimen spal na horkém kamení; na jedné straně ležel v trávě bířic prisojenský, na druhé osojenský.

IV.

Šimen spal a zdálo se mu toto:

Bůh jej obdařil nesmírným bohatstvím. Ale zlato mu nezmámilo srdce a nenaplnilo je pýchou. Ve svém štěstí vzpomněl si na domov a zatoužil po něm, jako dítě po matce. Hned rozkázal sluhům, aby mu zapřáhli dvanáct běloušů do zlatého kočáru. Čilým klusem se vydal do domoviny a ještě před soumrakem dospěl do Prisojnice. Tam ho uvítali jako krále a pána. S kopce hřímaly hmoždíře, před farním chrámem stály vysoké stožáry a nad cestou se piala ohromná brána, ověččená zeleným smrčím; a na bráně bylo napsáno velkými červenými písmeny: „Pozdraven nám budiž — zde, i kudy chodíš!“ Blaze zabylo Šimnu při tolika lásce. Už skoro zapomněl na domovinu, ale hle, domovina na něho nezapomněla; poznala ho mateřským zrakem, přijala jej s otevřenou náručí.

Z takových sladkých myšlenek probudil jej však velký křik a nárek. Objevil se osojenský starosta se všemi svými občany. „Jaké pak to tropíte masopustní frašky?“ křičel. „Stavte si stožáry a brány svým občanům, ne našim!“ — Bez dlouhých okolků vzal

za uzdu pryý pár běloušů, zapřažených do zlatého kočáru. Tu však přiskočil starosta prisojenský, aby mu uzdu vytrhl. A křičel až se to rozléhalo do nebe: „Pustíš-li hned, Jidášu Iškariotský? Podívej se na písmo, jestli umíš čísti! V Prisojnici se narodil, do Prisojnie přísluší, tak praví zákon! Pust!“ — Osojenský však nepustil, nýbrž křičel ještě hlasitěji než prisojenský: „Ty pust, celníku šejdířský! Vidíš to kamení? Čí je, na čí půdě leží?“ — — „To kamení si nastrkej do kabátu, libo-li ti! Co je psáno, je psáno; se zákonem a spravedlností se nebudeš přítí!“ — — Na tomhle kamení stával jeho domov! Tam se narodil, tam přísluší!“ — — „Nestarám se vůbec o kamení; nechť leží v klidu, jak leželo od věčnosti! Mé právo je napsáno a potvrzeno — pust!“ — Tu se osojenský zlobně zasmál a pravil: „Co pak bys činil, celníku, a jak bys soudil, kdyby nepřijel v zlatém kočáru, nýbrž kdyby ho přihnali biřicové jako starce, ubohého chudáka? Neodehnal bys ho od prahu?“ — A prisojenský odvětil: „Učinil bych, co by rozkázal zákon a velelo písmo!“ — — Tak se přeli oba starostové bez kraje a konce; oba biřicové jim přišli ještě na pomoc a posléze se servali též občané. Zlá bitva se strhla, strašná řež běsnila údolím od kopce ke kopci. Muži kleli, ženy plakaly, děti křičely. Hodina mýjela za hodinou, Šimen seděl ve

zlatém kočáře a měl hlad i žízeň. I bělouši byli lačni a žíznivi, nasytili se pustě přenice a popotáhli. Občané prisojenští i osojenští otevřeli ústa dokořán, když se zlatý kočár náhle zakolébal a rychlým letem spustil do údolí. Prach se zdvihl a slunce žehlo, až líto Bohu; Šimen seděl na sametové podušce, ve zlatém kočáře, a byl hladov i žízniv. Rty mu pukaly, před očima se mu mžilo, v hlavě mu kovalo sto těžkých kladiv. Ale myslil si: „Kdo by se přel, když je mu souzeno, aby zemřel na zlatém kočáře nedostatkem a přílišnou laskavostí svých rodáků?“ Nahnul hlavu a zvrátil se na silnici...

Takové byly Šimnovy sny. Když procitl, neležel už na zádech, nýbrž na tváři. Slunce bylo utonulo za kopcem; půl údolí bylo již v stínu. Biřicové leželi již v trávě a spali. Osojenský ležel naznak, ruce i nohy roztaženy, jakoby byl přibit na kříž svatého Ondřeje; prisojenský pak vězel obličejem, lokty i koleny v trávě.

Šimen se namáhavě zdvihl; tak sláb byl, jakoby byl prospal deset roků. Chtěl se postavit na nohy ale nohy ho již neunesly, jen kamení pod nimi zachrastilo, leč oba biřicové se ulekli a probudili.

„Kam?“ vzkřikli oba současně a vyskočili.

„Nikam!“ usmál se dobrácky Šimen. „Kdyby mne

mé nohy ještě unesly, neptal bych se vás na cestu! Spěte klidně, budu také spat!“

Biricové usnuli, Šimen pak seděl na kamení, rukama si objal kolena a přemýšlel.

„Dlouhá je přece cesta do města a spravedlnost nemá také mladých nohou! Vydá se na křest, a přijde k pohřbu. Noc už bude a snad už bude ráno, až se vrátí světské právo s pestrou vyhláškou. Já, Šimen Sirotníkú, mám však hlad, kdo mi dá chleba? Žízniv jsem a kdo mi nabídne sklenky? Vše, což jest, jest spravedlnost a zákon, ale člověk je prach!“

Takové myšlenky se zmocnily Šimna, poněvadž měl hlad a žízeň. Viděl oba birice, jak příjemně dřímali v trávě, a uvažoval dále:

„Hle, spravedlnost spí spánkem spravedlivým, poněvadž vykonala svou povinnost, jak bylo třeba. Kdybych nyní řekl spravedlnosti: mám hlad a žízeň, a tvrdé je mé lůžko — co by odvětila spravedlnost? Odvětila by: nestarám se, zdali máš hlad a žízeň, ani o tvé lůžko se nestarám, neboť jsem spravedlnost, svá vlastní matka i dcera, svůj vlastní počátek i konec; jestli jsi křesťan, nepři se se mnou, protože zákon je tak svatý jako evangelium: kdo na něj hledí okem nedůvěřivým, hřeší v srdci a je hoden trestu. Čti, co je napsáno, a nepřemýšlej o tom; když je napsáno, abys měl hlad a žízeň, blahoreč zá-

konu a hladověj a žízni; a když je napsáno, abys na tom holém kamení bídou zemřel, uznej spravedlnost a chval Boha, žes ji vyplnil!“

Jeho myšlenky zašly z toho hoře na daleké cesty, kudy ještě nikdy nechodily.

„Čím byl tvůj život, Šimne Sirotniku?“

A jak seděl na holém kamení, sehnul dvakrát tělo, rukama si objal kolena a přehlédl v srdci, co kdysi viděl očima:

„Nyní sedíš na holém kamení, Šimne Sirotniku, a jsi větší ubožák než při narození! Tehdy byly ještě na světě ruce, jež tě zavíjely v plénky a kladly na postel; ani tě příliš nebily, když jsi křičel. Nyní není nikoho, kdo by ti stlal, nikdo se tě neptá, zdali bys jedl a pil, ani křičet nesmíš, protože ti rozkazuje spravedlnost, jež děcku nerozkazovala! A co bylo dále, čím bylo těch čtyřicet let od začátku toho dlouhého putování až do hořkého dneška? Kdybych měl všecek horký pot, co jsem ho prolil, všecku krev, již jsem vycedil — myslím, že by to bylo bohatství. Ale kam kanul pot, kam kanula krev? Mé ruce jsou prázdný; nakupil a naložil jsem bohatství po krov; a když jsem byl s prací hotov a přišla hodina, abych užíval, nebylo bohatství nikde. Tak se přihodilo tomu, který si byl v potu tváře narážel dukátů, ale když přišel domů, tiskl v pěstích

suché listí. Stará báje pro děti — to byl tvůj život, Šimne Sirotniku! Divno je pak dvojí: že je tolik lidí na světě — kdo by je spočítal — kteří žijí tu lichou starou bájí a nevzpamatují se; a pak je divno, kde posléze zůstanou ty dukáty, o něž byly oloupeny tisíce Sirotniků...“

Tak daleko přemýšlel Šimen, poněvadž měl hlad a žízeň a poněvadž neměl nic jiného na práci.

Brzy bylo celé údolí v stínu; pouze kopce se ještě svítily a nad nimi bílá oblaka, která se procházela pohodlně po nebi. Biřičové se probudili; zívající ohlédli se po Šimnu.

„Jako smrt tam sedíš a dřepíš!“ pokáral ho prisojenský.

„Zatřes jím, je-li živ; vždyť ani nezaštěkne!“ radil osojenský.

A skutečně: prisojenský jím zatřásl tak silně za rameno, že ztratil rovnováhu. Neřekl nic, poněvadž měl těžký jazyk; usmál se pouze a napomenul biřice veselýma očima; oči pravily:

„To kamení je mé, mám je připsáno, netřes mnou na mém kamení!“

Ale biřic pohlédl naň nevlídně a rozkázal mu:

„Jestli chceš umřít, jak všecko nasvědčuje, počkej se smrtí, dokud se neobjasní pravda. Když jsi čekal do soumraku, počkáš i do noci. Pamatuj si

přece, že nyní nejsi ani zde, ani tam a že tvá duše nemá práva utéci s tohoto místa bez dovolení a rozkazu! Zákon je zákon, Bohem ustanoven, ale ty jsi člověk zrozený z ženy!“

Když slyšel Šimen taková moudrá slova, mlčel a svěsil hlavu.

Leč prisojenský biřic nechtěl, aby jenom soused ukazoval moudrost; vyjevil ji též a pravil:

„Jen se tak netvař, jakoby ti někdo křivdil! Pro tebe a tvé právo rozkývalo se dnes půl světa! Pokud je hříšník ještě nevinen, nechť se raduje, že se spravedlnost potí nad jeho hříchem, jehož není!“

Šimen poslouchal takové moudrosti a mlčel; myslil si však:

„Odsouzenec putuje pod šibenici a zdvihne oči k nebi a modlí se: Pochválen buď, Bože, že se na mém těle vyjevila tvá spravedlnost! Kdyby tam nyní nestála šibenice, kdyby pod ní nestál zbožný kat, co by bylo z tvé spravedlnosti, ó Pane? — Napřed bylo slovo a knihy, pak teprve člověk a živá krev. Co je napsáno, to rozkazuje, co se mluví, je prázdný dech. Blahoslavená šťáva je soudcův inkoust, bezcenná dešťůvka je slza i krev. Napřed měl člověk jméno a číslo, pak teprve žaludek a rozum. Kdo by se přel?“

Tak se na stará leta a za pozdní hodinky rozbíhaly Šimnovy myšlenky. Vždycky bývalo jeho srdce čisto a čestně se ubránilo mnohým pokušením; nevkradlo se do něho sítě pochybnosti a zpupnosti — a přece se objevila sklizeň, že by žádný svatý nevyšvětlil, jak a kdy.

S blížící se nocí přicházeli občané, aby vyslechli spravedlnost a její evangelium. Rozložili se v trávě po obou stranách silnice; přinesli si vína, chleba a vepřového masa. Pili a jedli, křičeli a vtípkovali, dokud nenastala úplná noc.

Šimen zdvihl hlavu a očichal vzduch, poněvadž mu velice příjemně zavonělo. Ale sladká vůně jej zmámila, před očima se mu zakolébalo a zatemnilo i padl celým tělem na kamení.

„Mám hlad!“ řekl; pak už nepromluvil, jen rty se dobrácky usmály.

V.

Klekání zvonilo, když se vraceli starostové z města. Spěchali, až byli koně zpěnění. Když jeli do města, jel prisojenský napřed a příjemně mu bylo v srdci, když si pomyslí, že osojenský zbojník polyká za ním prach. Když se vraceli, zapřáhl prvý osojenský a zúmyslně ještě nemilosrdně švihal, aby připravil prisojenskému zbojníku vrchovatou míru

prašné večere. „Jen si klej,“ myslil si, „já jsem také klel!“ Oba dva pak uháněli jako dvě opilých vozků.

„Počkej!“ křičel prisojenský vzadu.

„Chytej!“ odpovídal osojenský vpředu, smál se škodolibě a švihal vší silou.

Starostové nejeli však sami, nýbrž spravedlnost, jak byla vyjevena, jela s nimi. Nikde se nezastavili, ani před hospodou, ani před domem; uháněli přímo k hranici. Lidé pak slyšeli dupot kopyt, viděli mračno prachu, které se blížilo kvapem, a vzkřikli:

„Spravedlnost se objevila!“

„Spravedlnost se ukázala!“ zvolal osojenský všecek zpocen a skočil s vozu.

„Ještě se neukázala!“ odřekl prisojenský a zastavil.

„Nechť vyprávějí po pořádku!“ řekli občané.

Tu promluvil osojenský:

„Ukázalo se, že je ještě spravedlnost na světě! Ten prisojenský zbojník sebou kroutil a přetvařoval se, lhal a podlézal, ale úřad ho poznal už po tváři a vysvlékl jeho pokrytectví do naha. Ani půl hodinky ještě neminulo, a prohlásil: břímě je jeho, Bůh s břemenem i s ním!“

Prisojenský starosta se při těch slovech strašně rozohnil.

„Ten vydřiduch, který stojí na oné straně a praví, že je osojenským starostou, nebojí se hříchu a lže Bohu i jeho spravedlnosti ve tvář! Nic se neukázalo, nic se neprokázalo a nerozsoudilo, dokud nepromluví vrchní spravedlnost, již jsem zavolal na pomoc!“

Jak pravil prisojenský, tak bylo: spravedlnost uvažovala. Levým uchem naslouchala na stranu osojenskou, pravým na prisojenskou, a nepřikývla ani na pravo, ani na levo. Lidská spravedlnost je totiž věcí, jež ráda uvažuje. Nesmí se přítí hříšník, když se mu zdá, že je pro spravedlnost a její řeči utopen v černém inkoustě, nabodnut na rezavé pero; nechť jen chválí Boha, že je na světě spravedlnost a že se zabývá jím, nevděčným lotrem.

Šimen naslouchal jako ve snách slovům starostů; nechtělo se mu otevřítí znavené oči, tak přivykl tvrdému kamení, že necítil bolesti; také hlad poněkud polevil, jen žízeň ho pálila v ústech. Naslouchal slovům o spravedlnosti a uvažoval v srdci:

„Pýcha by se málem zmocnila ubožáka, když vidí a uváží, kolik řečí, psaní, času a námahy mu spravedlnost věnovala! Šlechtní lidé, kteří se nyní prou u hranice, opustili všecku nutnou práci pro mne a pro spravedlnost. Stojíce snědli oběd, večere si nepřejí, jejich chyše a baráky jsou otevřeny zlodějům.

A ti dva starostové se potí od časného rána, aby chytili spravedlnost; jeli do města, tam putovali od úřadu k úřadu, od vrchnosti k vrchnosti; učení lidé o mně uvažovali, pera skřípěla, černý inkoust tekl, sluhové spravedlnosti hromadili v potu tváří slovo na slovo. Ubohý Šimne, jak sis zasloužil tolika starosti a kdy splatíš tolik dobra?“

Co tak Šimen uvažoval, jak je nehodný, přeli se starostové dále a snad by se byli přeli do půlnoci, kdyby se nebyl ozval osojenský bířic. Zatřásl Šimnem za rameno, Šimen se však nepohnul, ani nevzdychl.

„Buď se přetvařuje, nebo je mrtev!“

Prisojenský jím zatřásl za druhé rameno, ale nepořídil také nic.

„Otevři hubu, jestli jsi živ!“

Přistoupili oba starostové a oba se ulekli. Osojenský poklekl a nahnul se nad Šimnem, aby seznal, jestli dýchá nebo ne.

„Vždyť dýchá, vždyť mu tepna bije!“ vykřikl všecek rozhněván. „Přetvařuje se, nepomýšlí na nic dobrého!“

„Chtěl by upláchnout, než se vyjeví spravedlnost!“ usoudil prisojenský. „Bířicové, dávejte dobře pozor, vašim rukám je vydán!“

„Říkal, že má hlad!“

Tu na sebe starostové pohlédli a nevěděli, co činit; neboť spravedlnost je na světě proto, aby člověka soudila, ale ne, aby ho krmila a napájela. Proto se starostové především rozhněvali nad Šimenem, jenž prosil spravedlnost o chléb, místo o slovo.

„Zúmyslně, z pouhé zlomyslnosti by nám chtěl činit nepříjemnosti! Nyní, kdy je spravedlnost na cestě a slavně se vyjeví, zauzlil by nám, co je již napolo rozuzleno! Což nemáš svědomí, nemáš cti?“

Šimen pootevřel okno, aby se podíval, proč tolik hněvu a odkud; i promluvití hodlal, ale jazyk odporoval a rty sebou také ani nehnuly.

„Kdo se o něho postará, kdo jej nasytí a napojí?“ tázali se starostové. „Neboť je nebezpečí, že nám břímě při své zlomyslnosti a přetvářce vypustí duši dříve, než se spravedlnost vyjeví. Bylo by to ovšem proti všelike spravedlnosti a zplodilo by to nesčíslné nepříjemnosti, ale což se stará lotr o spravedlnost!“

Mudrovali tak i onak, leč nevymudrovali nic. Proto promluvil zase osojenský biřic, jenž byl bystrá hlava a nemrhal bez potřeby slovy:

„Svolejme obecní radní s obou stran, nechť se poradí a rozhodnou!“

Stalo se podle biřicových slov. A nebylo ještě na světě tak důležité a slavné porady, jak byla ta,

kteřá se konala té noci. Večerní záře byla již uhasla, hvězdy svítily, od kopců zavál chladnější vítr. Na hranici se shromáždili občané z Prisojnice i z Osojnice, aby po vážném rokování rozhodli, na kom je, aby Šimna napojil a nasýtil. Širokým kruhem usedli si do trávy, co by kamenem od Šimna dohodil. Zachmuřeně pohlíželi a dlouho mlčeli, protože všeci cítili, že je hodina slavnostní a hodná vážnosti.

Promluvil starosta prisojenský:

„Kdybychom se nyní přeli o spravedlnost a právo, kázal by hluchý hluchému a poradě by nebylo na věky konce. Proto nemluvme o spravedlnosti, nýbrž o křesťanském milosrdenství a o lásce k bližnímu! Co činí člověk, když vidí, že bratr jeho strádá? Ukrojí mu notnou skyvu chleba a řekne: Neptám se tě, odkud jsi, kde je tvé právo a jaké je, nýbrž krájím ti chléb, jak mně učil katechismus. — Tak by jednal věřící křesťan; a jak bys jednal ty, osojenský starosto?“

Osojenský mu hned odpověděl:

„Hezká věc je křesťanské milosrdenství a ještě hezčí je láska k bližnímu. Ale nyní řekni veřejně, prisojenský starosto, kdo zapřel obé? Bratra, který strádal, přihnali ti do Prisojnice. Leč ty ses ho netázal, je-li lačen a žízniv, neukrojil jsi mu chleba, nenalils mu vody, nýbrž bířící jsi ho vydal, znaveného,

lačného a žíznivého, jak byl, aby ho zahnal do Osojnice! Hezky jsi rozkládal křesťanské ctnosti; říd se jimi!“

Starostové záhy poznali, že se také cesta křesťanského milosrdenství vleče jako cesta spravedlnosti dlouhým kruhem bez počátku a bez konce. Mluvili, až se hvězdy třásly, ale řeči nezplodily ani červivého plodu. Občané nábožně naslouchali; ani jejich moudrost neměla delších nohou než moudrost starostů; proto mlčeli. Už minula hodina, už minula druhá; nebe temnělo víc a více, hvězdy se vzepialy výše a svítily zářně.

Za té krásné noci ostánila náhle moudrost Andrejce, muže osojenského, jenž druhdy nikdy nemluvil.

„Dejme každý polovici!“ pravil. „Když je to nespravedlnost, poneseme ji stejně, je-li to spravedlnost, potěšíme se nad ní stejně!“

Bez prodlení poslali starostové pro chléb a víno; jeden do Prisojnice, druhý do Osojnice. Poslové natahovali nohy, jak mohli, ale dobrá hodina minula, než se vrátili. Muži čekali oddaně, podřimovali a pokyvovali a byli spokojeni s sebou i se svou moudrostí. Když se dočkali, rozsvítili dračku, aby jim svítila při vážném řízení. Pak vážili a měřili s náležitou bedlivostí, aby žádná strana neztratila ani trochu

spravedlnosti, ani kapku zákona. Skutečně se jim po-
 gléze poštětílo, že odvážili a odměřili dva úplně stejné
 krajíčky chleba a dvě mírky vína. Starostové po-
 děkovali Bohu, že se všecko tak krásně a klidně
 skončilo, a pak šli k Šimnu.

Napřed pozvedl hlasu svého starosta prisojenský
 a pravil:

„Po dlouhém a vážném rokování usnesli jsme se,
 my občané prisojenští i osojenští, že ti splatíme
 zlé dobrým, jak se na křesťany sluší. Pritoulal ses,
 Bůh ví odkud, dvěma obcím za břímě a metlu boží.
 Zde ležíš, slovem nehlesneš, nejevíš vděčnosti za naši
 péči a moudrost. Ale my nečekáme na tvé díky,
 poněvadž i bez nich viděl Bůh naše skutky. Vezmi,
 jez a pij, a nehni se s tohoto kamení, dokud se ne-
 vyjeví spravedlnost!“

Po tě napomenul ubohého Šimna, ležícího na
 kamení, ještě osojenský starosta:

„Vezmi, co ti šlechetně přinášíme, jez a pij,
 a uvaž bedlivě naše slova! Pocerstný jsi, snad i zboj-
 ník, ježž poslali omylem do naší chyše. My tě však
 obsluhujeme, my tě krmíme a napájíme, místo aby-
 chom tě zahnali, odkud jsi přišel. Pamatuj si to, ať
 nenaříkáš a nelžeš, až se budeš před Bohem zodpo-
 vídat ze svých hříchů!“

Tak mluvili starostové, když přinesli Šimnu chleba a vína. Hvězdy mile zářily, od kopců vál jemný půlnoční vítr; bířicové leželi v trávě a hlasitě chrápali; osojenský ležel naznak, prisojenský na tváři; z dálky ozýval se tlumený chrapot občanů a šepot vysokých černých topolů, které se chvěly u cesty.

Starostové stáli a čekali, ale odpověď se neozývala; Šimen se nehýbal, jeho tvář se mile usmívala pod hvězdami.

VI.

Velkého hříchu proti zákonu a spravedlnosti dopustil se Šimen. Zlá myšlenka zrodila se mu v srdci právě té chvíle, kdy se v kruhu radili občané o křesťanském milosrdenství a o lásce k bližnímu. Podivné jsou cesty lidského života: do té pozdní hodiny se Šimen nepřel, když jej udeřila spravedlnost; a udeřila ho mnohdy; nestěžoval si, když byl lačen a žízniv; a býval lačen a žízniv častokráte; nereptal, když ho týrala cizí moc, ani se netázal, odkud ta moc je a kdo ji ustanovil; a týrala ho mnohdy. Ale, hled, té hodiny, kdy se usnesli, že je hođen křesťanského milosrdenství a bratrské lásky, té hodiny se Šimen vzbouřil. Ležel na kamení, aniž by ho ještě cítil; už ani nevěděl, kde leží a proč tam leží. Pootevřel oči a zadíval se do nebe, jež naň mžikalo tisíci jasných očí.

„Hezky by tam bylo!“ myslil si zprvu; potom se mu však náhle v hlavě vyjasnilo i poznal, že je na kamení a že je břemenem. Ale nebyl pro toto poznání ani dost málo smuten; dokonce se i usmál. Poněvadž jej pojednou napadlo, že nad ním občané mudrují a že se pro něj potí spravedlnost tohoto světa. Takové byly jeho myšlenky:

„Padesát let jsi žil, Šimne, a nikdy jsi nezažil, že by na tebe spravedlnost jinak shlédla než úkosem. Člověk je zákonu pouze překážkou a obtíží, poněvadž není z papíru. Ale kdo by se přel? Dal jsem mu, čeho žádal, a byl jsem rád, že bral bez reptání. A hle, nyní si na mne vzpomněl, v těch večerních hodinách; a je mu, jakoby mne udiven po první spatřil. Nesmím ani pít ani jísti, dokud nenapíše, odkud vzítí nápoje i pokrmu a jakou měrou. Dříve se neptal, nepsal. Také se nesmím hnouti s tohoto kamení, jež nemá hospodáře, nýbrž nutno čekat, až zákon rozsoudí a napíše, kde bude můj chlév. A posléze je též zapovězeno, abych zemřel na tom kamení; poněvadž má zákon staré nohy a dlouho hledá, aby mi našel smrtelnou postel; dokud jí nenajde, bylo by umírání zločinným jednáním... A což, Šimne, aby ses vysmál zákonu, jak on se tobě smával?“

Tak se mu zrodila v srdci buřičská myšlenka.

„Kdyby nohy poslouchaly, šel bych! Sladce dří-

mou bířicové, krásná je noc. Proč bych se trochu neprošel, sobě pro radost, zákonu na vzdory?"

Zkusil se zdvihnout na loktech; ale ruce ho neposlouchaly a nohy sebou ani' nehnuly.

„Zdá se mi, že se nikdy nebudu procházet!“ uvažoval Šimen. „Dříve nedovolil čas, nyní nedovolí nohy. Takový je zákon, že vidí Šimen pouze tehdy svět, když je do něho vehnán; kdyby se na něj šel dobrovolně podívat, vyplísnil by jej zákon. Ale když mi není přáno té radosti, vybereme si jinou, nejvyšší. Připrav se, Šimne!“

A Šimen, který se nikdy nepřel, sepial ruce a pohlédl k hvězdám. Bez hříchu nebylo jeho srdce, ale bylo sama radost.

„Komu jsem za živa ublížil, necht' si na mne vzpomene v té hodině a necht' mi ničeho nezazlívá! Já také ničeho nezazlívám vám, kdož jste mně ubližovali a jichž bylo mnoho. Kdo by se přel, když se ze slova nerodí nic jiného než mrzutost? Ani vám, shromáždění radové a mudrcové, nezazlívám ničeho; ještě vás prosím, abyste mi prominuli darebáctví, kterého se nyní dopustím. Vy pak, bířicové, věrní moji průvodcové a strážcové, buďte srdečně pozdraveni a požehnáni; sladkého spánku vám naděl Bůh, mně pak křesťanské smrti!“

Zahleděl se do hvězd, modlil se Otčenáš a Zdravas, pak zavřel oči a zemřel...

Starostové stáli a očekávali slov z Šimnových úst; nedočkali se jich. Zamrazilo je v celém těle, napolo chladnou nocí, napolo podivnou hrůzou, jež prolétla srdcem jako předtucha zlé hodinky.

„Spíš, brímě?“

Šimen mlčel.

Starostové ztratili srdce; hlas se jim chvěl a byl všecek přívětivý a milý.

„Spíš, křesťane? Jestli spíš, procitni a promluv slovo, jestli se však přetvařuješ, odpustiž ti Bůh!“

Šimen mlčel.

„Zapal třísku!“ radil osojenský. „Podívejme se mu do tváře, co s ním je!“

Prisojenský zapálil třísku, neklidný plamen ozářil kamení.

„Spí, nebo se tak jen přetvařuje?“

„Vezmi jej za ruku, zatřes jím za rameno!“

„Ty ho vezmi a zatřes jím!“

Osojenský se sehnul nad Šimna a ohmatal mu lehce ruce, sepiaté na prsou; ruce byly ztuhlé a chladné. Rychle se uhnul starosta, zamrazilo ho v srdci.

Oba dva poznali, co se bylo přihodilo; pohlédli na sebe vyjevenýma očima, oběma objevil se na

čele studený pot. Tak si hleděli ztrnule tváří v tvář a dlouho mlčeli. Nepříjemné ticho rušil jedině chrápot biřiců a občanů.

Strach ustoupil, pot na čele uschnul, vydechli si z hluboka. A ze strachu a zlé předtuchy zrodil se velký vztek, který se obrátil nejdříve proti biřicům. Oba starostové se otočili k spícím strážcům a vzkřikli současně a tak prudce, že biřicové strachy ze spánku vyskočili.

„Lotři! Zbojníci! Což jsme vás proto ustanovili strážci tohoto břemene, abyste si spali a chrápali a o službu se nestarali?“

Lotři byli ještě ospalí a nevrlí; vyjeveně pohlíželi na starosty a na Šimna; teprve za hodnou chvíli rozbřesklo se jim v hlavě, kde vlastně jsou, v kterou hodinu a proč.

„Vždyť neutekl, vždyť tam leží!“ řekl malomyslně biřic prisojenský.

„Neutekl!“ zakřikl ho jeho starosta. „Kdyby byl utekl, byl bych tě bičem popohnal, abys ho šel chytat. Tělo tam leží, ale kde je duše? táži se vás obou.“

Ale osojenský biřic, jenž byl chytrák, odvětil nevrle:

„Tělo bylo naše, nad tělem jsme bděli; leží,

kde leželo! Duše však nebyla v naší moci, ani ve vaší, starostové, byla v rukou božích!“

Kdo by se bouřil proti takové řeči? Vztek starostů se odvrátil od biřiců a obrátil se proti Šimnovi.

„Leží tam a ještě se směje, jakoby byl bez hříchu. Přišel, aniž ho kdo volal a přinesl nám s sebou vichovatý koš neštěstí, starostí a mrzutostí; a místo aby si počíнал pokorně a vděčně přijímal nezaslouženou dobrotu, rouhá a vysmívá se nám nyní ještě! Hledali jsme spravedlnost v potu tváře, ba i spravedlnost se potila, ale on nečekal, jak se slušelo, nýbrž měl Bůh ví kam nakvap a odešel! Komu vyjeví nyní spravedlnost svůj soud?“

Dokonce i biřicové se rozhněvali, když hleděli na klidného, usmívajícího se Šimna. A osojenský řekl:

„Snadno je držeti tělo, ale kdo by podezřívál duši? Nevidíš ji; zbojník zavřel oči, ze široka se usmál a duše se vykradla tiše a nepozorovaně jako zloděj z vězení. Věděl jsem, že zamýšlí něco zlého, ale co zamýšlí, nevěděl jsem!“

Prisojenský starosta odhodil tlící třísku na zem, poněvadž si popálil ruku; plamének uhasl v mokré trávě; pozdní noc jim dechla v tvář; hvězdy zazá-

řily ještě jasněji, bystrýma očima shlížely na zemi. Kamení, Šimnovo lože, bylo jako vápnem obíleno.

„Přece je třeba, abychom se podívali, je-li pravda, nebo ne, že nám tak nekřesťansky upláchl. Dotekem rukou není ještě řečeno, že se již duše pod koží neskrývá. Pošleme pro ohledače mrtvol!“

„O půlnoci pro ně poslat?“

Všichni čtyři na sebe pohlédli a všem čtyřem bylo těžko u srdce. Po té promluvil osojenský biřic:

„Když nese kříž jediný člověk, padá pod ním; když jej nesou dva, vzdychají; když jej nesou čtyři, potí se; ale když je jich dvacet nebo přes dvacet, nepocítují břemene! Velká je mrzutost, již nám způsobil tenhle zbojník, jda svou cestou a neptaje se, co a jak. Kdybychom to sami zodpovídali, byla by naše odpověď těžká a neohrabaná. Svolejme tedy občany, již chrápou tam v trávě, abychom uvážili a usnesli, čeho je zapotřebí. Neboť snáze unesou ten kříž dvě obce než dva starostové!“

Všeci uznali moudrost těch slov a vydali se k mužům spícím v trávě.

Promluvil starosta prisojenský a řekl:

„Vzbuďte se, vstaňte a poslyšte, mužové z obce prisojenské i osojenské! Sladce jste spali, leč za spánku spravedlivých provedl zbojník své dílo! Břímě, jež nám všem dohromady poslal Bůh, rozčepýřilo

se a vzrostlo, že je nyní horší než povodeň a zlá sklizeň. Místo, aby počkal, jak rozhodne zakon, o něm i o nás, vypustil duši a směje se nám! Proto se vzbudte a vstaňte, mužové těch trestaných obcí, ať uvážíme, jak bychom těm břemenům zabrzdili kolo.“

Tak krásně mluvil prisojenský starosta, ale občané sebou nehnuli, nýbrž chrápali ještě hlasitěji. Osojenský starosta se pro takovou zatvrzelost zle rozlítil; i biřicové, sami ospalí a toužící po odpočinku, byli rozhněváni, částečně pro spravedlnost, částečně ze závisti. Všeci čtyři budili občany, volali a domlouvali, ale odpovídalo jim pouze nevděčné reptání, ba někteří i kleli a Andrejc vykrákal škaředě prisojenskému biřici za uši.

Při takové práci znavili se i sami pomocníci spravedlnosti a obešla je ona sladká lenost, jež obchází člověka po záslužném díle. Noc byla všecka jasná a sváteční, dýchala spánek na oči a v duši sny. Od kopce do kopce odpočívalo celé prostranné údolí. Ale tu zavolal náhle Bůh ví odkud žalostným, bojácným hlasem sýc.

„Nevěstí nic dobrého!“ zašeptal plaše prisojenský starosta.

„Bůh se nad námi slituj!“ odpověděl osojenský a pokřižoval se.

„Odpočinně si také; však ráno dá, co chce dáti!“

Ulehli si do trávy, usnuli pod širým nebem a ve snách hořce vzdychali.

Sotvaže usnuli, zdvihl se za kopcem měsíc a ozářil bílé kamení, že se nocí svítilo jako sama nebeská glorie.

VII.

Krásné jitro zasvitlo nad Prisojnicí. Velmi časně leskly se již všechny prisojenské kopce v žhavém světle. V údolí se probouzely stíny, rosa se vypařovala do výšin. Znenáhla a pomalu pomžikávalo slunce také na osojenskou stranu, jako bílé plachty vinuly se mlhy pod kopcem.

Pomocníci spravedlnosti spali tvrdým spánkem. Rosa jim už smočila líce, únava jim ležela na prsou jako kámen a kolem údů se ovíjela jako silný provaz. Prvý, kdo se protáhl, byl osojenský biřic. Dříve ještě než otevřel oči, zív si ze široka a rozkázal:

„Nevař mi dnes kávy, dej mi mírku slivovice a notný kus slaniny!“

Poněvadž se mu odnikud nedostávalo odpovědi, otevřel oči a rozhlédl se. Tak, jak v tom okamžiku, neulekl se osojenský biřic ještě nikdy. Rázem stál na nohou a rozhlížel se po spících pomocnících práva,

kteří leželi křížem krážem v trávě jako přemožení vojáci.

„Hezkou věc jsme provedli, hezkou a slušnou věc!“ pomyslí si. „Ale lidé spí a zdá se jim o nebesích, jakobychom byli svezli nejbohatší sklizeň. Hle, tam náš starosta: dokořán má otevřena ústa a očima se směje, ba zdá se mi, že i pomžíkává! Prisojenský se svinul jako ježek, sotvaže mu nos z rukávu čouhá! Klidně odpočívají a přece jsou z nejhorších hříšníků. A tamhle prisojenský biřic: zubí se, a v zubech zapomněl dýmku; kéž se chytil! A nyní se podívejme na ubohé břímě, zdali tam nechalo alespoň kosti, když nám duší upláchlo. Kéž se jen všecko skončí křesťansky, bez křížů a nesnází!“

Popošel k Šimnu, ale stanul tři kroky před ním, poněvadž se mu kolena zakolébala tak silně, že již noha nepokročila. Biřice zamrazilo i ztratil srdce.

„Což neležel dříve na pravé straně? Nyní leží na levé! Což neměl ruce složené na prsou? Nyní leží u těla! Neměl oči zavřeny? Nyní je pravé pootevřeno a zírá úplně bíle! U všech svatých — ještě po smrti tropí ošemetnost a nepopřeje křesťanům klidu!“

Biřic se neodvážil přikročiti blíže a řádně si břímě prohlédnouti, což teprve, aby je ohmatal.

Nohy měl jako přikované, a když vykročil, aby se vrátil k spícím pomocníkům spravedlnosti, šel po-

malu a ztěžka, jako do kopce. Došel k lenochům; když volal, aby je vzbudil, šel mu hlas z hrdla ztěží a sípavě.

„Vstaňte, neznabozi, spící v hříchu!“

Vzbudili se starostové, vzbudil se biřic, zvolna probouzeli se též občané. Všeci pohlíželi ztrnule na osojenského biřice, který před nimi stál všecek ustrašen, jako zjevení z hrobu. Oči se jim probudily, ale jen zvolna a namáhavě probouzela se jim pamět. Hleděli na sebe a uvažovali; když se jim nad kopcem takřka poznání zalesklo, zmlkli zahanbeni; a zcela tichounce, zcela skrytě vkrádal se v srdce temný strach.

Neboť hodina vládne pamětí i rozumem; co bylo o půlnoci veselé, jasné a rozumné, je za bílého dne temné, žalostné a nerozumné. O půlnoci ještě sotva zlá předtucha, za ranního úsvitu černá starost. Všeci pomocníci práva, mezi nimi též Andrejec, byli trudni a sklíčení. Osojenský biřic je vzbudil na dobro a oznámil:

„Vstaňte, promluvte, a jestli je ve vás ještě trocha moudrosti, odbuďte ji. Co jsme viděli v noci, viděli jsme slepýma očima. Neznaboh, jenž nám byl poslán břemenem, potloukal se údolím, když jsme spali. Sám Bůh ví, nenalil-li tomu či onomu z vás

jedu do otevřených úst; ty, starosto, mělš je otevřena dokořán!“

Starosta se zachvěl, jakoby se mu byla svezla po zádech užovka. Ale biřic mluvil bez smilování:

„Dříve ležel neznaboh na pravé straně, obrácen k Prisojnici; nyní leží na levé straně a bílým okem hledí k Osojnici! Je patrno, že se v noci toulal a že konec konců zapomněl, jak ležel. Nebylo by divu, že včera večer seděl mezi námi, když jsme soudili jej i jeho duši. A nebylo by také divu, že to břímě nebylo břemenem a Šimen Šimnem, nýbrž Bůh ví kým a že nám bylo Bůh ví kým posláno za pokání!“

Tak oznámil biřic; všeci svésili hlavu a nikomu nechtělo slovo s jazyku. „Podívejme se přece; pojďme a podívejme se, jak a co; snad ten šibal lhal!“ pravil prisojenský biřic; ale osojenský švihl po něm zlým pohledem:

„Jen pojďme, a ty nás veď!“

Celé procesí se vydalo k bílému kamení. V předu šel prisojenský biřic; nohy se mu strašně chvěly, ohlížel se na pravo i na levo, jakoby neznal cesty a rmoutila ho zpupná slova. Ani občané neměli nakvap; postávali a uvažovali, ale nebylo kam uniknouti, poněvadž bylo na té i na oné straně pole a keře nikde; z dále se lesklo bílé kamení, z dále seznaly na něm oči temný a dlouhý stín.

„Tam leží!“ řekl prisojenský biřic a napřáhl pravici.

„Ovšem, že tam leží!“ okřikl jej osojenský.

„Všeci jej vidíme, poněvadž máme každý po dvou očích. Ale, ty jsi pravil, že jsi naším vůdcem, nuže, buď jím!“

Čím blíže bylo procesí kamení, tím trudnějším bylo; a celá cesta nebyla pro zdravé nohy delší, než nanejvýše dobrý hod. Když se procesí přiblížilo kamení na deset kroků, stanulo. Záda se skrývala za záda, všechny oči pohlížely plaše a ztrnule; hleděly, ale neodvažovaly se pohlédnouti.

Prisojenský starosta štouchl svého biřice.

„Tak se ohlédni a podívej se, cos učinil! Zhřešil jsi, kéž doznáš také pokání!“

Též osojenský štouchl svého.

„V noci jsi se díval, ve dne bys nechtěl! Hned mi jdi, ať víš, proč jsi biřicem!“

A oba biřicové pokročili současně ke kamení.

„Nehýbá se!“

„Je ztuhlý; mráz z něho jde!“

„Včera večer ležel jinak!“

„Jinak ležel a jinak hleděl; směje se i zlomyslněji než se smál!“

„Ruce měl sepiaty k modlitbě!“

„Když natropil neplech, zapomněl na modlitbu!“

„Je v něm duše, nebo ne?“

„Bůh suď!“

Tak mudrovali biřicové, občané pak čekali a poslouchali.

„Chop se ho!“ rozkázal osojenský starosta.

„Zatřes jím!“ schválil prisojenský.

Krev je zamrazila, ale chopili se ho a zatřásl jím.

„Už v něm není duše — Bůh se smiluj nad ním i nad námi!“

Tu přistoupili všichni ke kamení a všichni mudrovali.

„Zdálo se ti něco, osojenský biřici!“ smál se Andrejec. „Na očích i na rtech mu poznáš, že již dávno vydechl a že se ani chvilku netoulal; snad jsi se toulal sám, biřici!“

Ale biřic byl prohnáný a zlomyslný, proto odpovéděl:

„Vezmi ho za rameno, mudrci, obrať ho trochu a podívej se, jestli se ti nezasměje do obličeje!“

Andrejec umkl.

Ve všech srdcích byla malomyslnost; nejdříve ji slavně přemohl osojenský starosta.

„Nač zde nyní stát a hledět na sebe! Co se stalo, stalo se! Když je mrtev, nevzbudí ho naše hoře

k životu; pohřbíme ho, jeho ničemnou duši pak nechť soudí Bůh!“

„Bez ohledačů uznáme jej mrtvým?“ otázal se opatrný starosta prisojenský. „Co říkají ti dva vydřiduchové, je snad liché slovo, zrozené z opilství a zbabělosti, pouhé slovo! Zahrabat jej jako nekřtěný dobytek, bylo by velkým hříchem, zvláště proto, že je v něm snad přece ještě kousek duše; neboť člověk je člověk a úřady by nám působily mrzutosti!“

„Jdi pro ohledače, ale jdi rychle!“ rozkázal osojenský svému biřici.

„I ty jdi, ale vyhni se krčmám!“ rozkázal prisojenský svému.

Uplynula dlouhá hodina, než se biřicové vrátili a oba přinesli tutéž zprávu.

„Přišel jsem k ohledači; ještě ležel v posteli, ale již byl opilý. Když jsem mu rozložil, co a jak, vyhnal mne. Ať jej jen zakopeme, kde leží, řekl. Protože je pocestným a žebrákům, ať jsou živí nebo mrtví, vždycky lépe pod zemí než na zemi. To říkal a pil dále.“

„Nesoudil zle, ačkoli byl opilý!“ potvrdili starostové.

Ale zase promluvil zbytečně Andrejec:

„Ale snad se duše drží ještě aspoň rtů! Neměli bychom poslat pro lékaře?“

„Ještě pro císaře a pro papeže!“ okřikl ho bířic.

Osojenský starosta se obrátil ke všem, kdož byli na blízku, a pravil slavnostním hlasem:

„Čtyřiaadvacet dlouhých, starosti a žalu plných hodin minulo, co nás navštívilo toto břímě. Svár se vznítíl mezi obcemi, bířici, starostové a soudcové přetrásali spravedlnost, ale nenašli ji. Jídlo nám nechutnalo, pití se nám protivilo, odpočinku nám nebylo popřáno. Ale jak břímě samo uzal zauzlilo, tak jej také samo rozuzlilo. Neboť mrtvým nepíše práva člověk, těm je píše Bůh. Nyní je jen otázkou, kdo je povolán a povinen, aby to břímě zahrabal a kam aby je zahrabal!“

Ukázalo se, že Šimen sil dokonce po smrti mezi lid nesvár. Prisojenský starosta řekl:

„Kam si lehl, tam nechť odpočívá! Na čí půdě leží, ten nechť jej pohřbí. A nechť jej pohřbí křesťansky; neboť, ačkoli byl ničema, duši měl jen přece!“

Tu se osojenský starosta rozlítíl a vzkřikl z plna hrdla:

„Zbojníku! Vždyť jsem věděl od začátku, že jsi samá přetvářka a zloba! Postrčil mi ho přes mez, abych se o něj staral, abych jej pohřbil a snad i na mše dával! Ale jestli ses ještě nikdy neošidil, nyní jsi se ošidil! Nechť si tam leží na věky, byť si mi

poslaly úřady všechny bířice tohoto světa na krk! Neboť pravím: obec, jež ho pokřtila, nechť si jej i pohřbí!“

„A která obec jej pokřtila?“ otázal se šibalsky prisojenský.

„Úřad ještě neřekl posledního slova, co je s tím narozením a písmem! Tam stála jeho kolébka, na tom kamení, na osojenské půdě!“

„Když dosud zákon nepromluvil, nechť si tedy leží s Pánem Bohem tam, kde leží, dokud se nezjeví spravedlnost!“

To řekl osojenský starosta, obrátil se ke svým občanům a rozkázal:

„Občané osojenští, jsme hotovi! Bylo by škoda času i řeči, kdybychom se ještě přeli s těmi lidmi! Pojdme klidně domů; ty pak, bířici, zůstaň, kde jsi, aby břímě neodnesli a nezahrabali je v naší zemi!“

I prisojenský starosta se obrátil k svým občanům a k svému bířici:

„Dost jsme se nadívali na ty neznabohy a škoda každého slova, jež jsme pro ně promarnili! Poněvadž máme čisté svědomí, čekejme klidně, co řekne spravedlnost a pojdme! Ty pak, bířici, stůj na stráži, ať nám nepřenesou břímě na naši stranu!“

Tak způsobil Šimen ještě po smrti nesvár; tvář jeho zářila v dopoledním slunci a klidně se usmívala.

VIII.

Zpráva o Šimnově náhlé smrti donesla se do obou far. Prisojenský farář zavolal si starostu a řekl mu:

„Co tak jednáš s křestany? Místo, abys ho nasytil a napojil a posléze pohřbil, jak se sluší, usteleš mu na tvrdém kamení a ani po smrti mu nedopřeješ odročinku?“

Ale starosta se vymlouval:

„Vždyť není potvrzeno, že je z naší obce a také není nikde napsáno, že byl věřící křestan!“

Ale farář jej napomenul:

„Kristus se netázal nemocného, z které obce je; a kdyby se dostalo jen věřícím křestanům požehnaného hrobu, Bůh ví, jestli by se ho dostalo tobě! Proto jdi, zapřáhni a dovez ubožáka, ať ho pohřbíme, jak se člověku sluší!“ —

Také osojenský farář si zavolal starostu a řekl mu:

„Což ses učil v mládí tak málo katechismu, že nevíš, co jsou tělesné skutky milosrdenství? Potěš smutné, napoj žíznivé, nakrm lačné, pohřbi mrtvé! Oblec se tedy, zapřáhni a přivez toho ubožáka, ať ho pohřbíme, jak se křestanu sluší!“

„Když je tomu tak,“ pomyslili si oba starostové,

„nuž, ukažme těm lotrovským sousedům, co je křesťanské milosrdenství!“

Šli a svolali občany; a oba jim oznámili:

„Slyšeli jste je, sousední neznabohy, jak lakotili s kouskem chleba, s kapkou vody pro pocestného ubožáka, a že mu nyní, kdy zemřel samou bídou, nepřejí ani křesťanského hrobu! Ukažme jim, že jsme lidé a ne dobytek! Ustrojme se všeci, převezme ubohého poutníka do své obce a vyzvánějme mu všemi třemi, aby jeho duše došla klidu a my abychom si získali zásluhy!“

Když se tak všechno skončilo a ujednalo, skláněl se již na Prisojnici i na Osojnici soumrak. Na kopcích se ještě svítilo, i nebe bylo ještě jasné, ale údolí se ztápělo ve večerní stíny.

Když se obě procesí přiblížila k hranici, zatemnilo se všem před očima a málem by se jich byl zmocnil strach.

Sladce spali oba biřicové pod kamením; osojenský ležel naznak, prisojenský na tváři; kamení však bylo prázdné, břemene na něm nebylo.

Nikdo se neodvážil blíže; z povzdálí křičeli oba starostové:

„Vstaň, Andrejče!“

„Martinče, vstaň!“

Biřicové procitli, rozhlédli se jednou, rozhlédli se po druhé, vyskočili a běželi každý na svou stranu.

„Neviděls nikoho, nikoho jsi neslyšel?“

„Nikoho!“ zachvěl se Andrejec.

Právě tak odpověděl a právě tak se zachvěl Martinec.

Co jich tam bylo, všeci se pokřižovali, potom se však dali se strašného místa na útěk, prchali bez dechu a nikdo z nich se ani neohlédl.

* * *

Nyní však není konec toho příběhu, nýbrž teď teprve se řádně začíná.

Prisojenský starosta jel za týden do města k všeobecné zpovědi. Než se vydal zpět, povečeřel a popil si, potom zapráhl. Byl všecek vesel a dobré mysli; svědomí bylo očištěno, srdce bylo klidno.

Když zabočil k údolí, bylo již pozdě v noci a chtělo se mu zdřímnout. Ale v témž okamžiku mu někdo zaklepal na rameno.

„Svezl bych se s tebou kousek; vždyť jsi mně na konec přece jen uznal prisojenským!“

Tak silně zazebló starostu, že mu zuby zacvakaly.

„Jdi si s Pánem Bohem! Vidíš přece, že kočár není pro dva!“

„Však já se skrčím, však se skrčím!“

Starosta nikam ani nepohlédl, nýbrž uháněl, až se bryčka třásla a narážela na patníky.

Leč ten, který si byl přisedl, pokračoval velmi přívětivě v řeči:

„Hleď, jak hodný jsem byl: aby se tělo na tom kamení v slunci nescvrklo, naložil jsem si je a pohřbil. Ale což pomáhá, že tělo odpočívá, když duše odpočívat nemůže? Neboť jest mi čekat, až o mém právu rozhodne světský zákon; a tohle čekání je mrzuté a dlouhé, poněvadž spravedlnost rychle běře, ale pomalu dává! — Hle, už jsme v údolí! S Bohem, a ať se brzy setkáme!“

Jakmile starosta seskočil s vozu, vypil douškem plnou sklenici vína a pak se svalil strachem i opilostí do postele.

Ani ne týden po té šel údolím starosta osojenský a byl zmožen vínem. Neviděl ani hranice, ani strašného kamení u silnice; nohy byly zvyklé a samy mu ukazovaly cestu. Sotvaže se však přiblížil k hranici, poklepal mu kdosi na rameno a pozdravil jej náramně přívětivě:

„Dávno jsem tě již neviděl, starosto, a jsem strašně rád, že tě potkávám! Vždyť jsi mně posléze přece uznal osojenským. Doprovodím tě kousek!“

Starosta se hrůzou skrčil a bránil se:

„Nač bys mně doprovázel, nač bys mně doprovázel! Sám najdu cestu a nemám už daleko!“

„Ale je příjemněji, když má člověk společníka! Jediné slovo je za deset kroků! — S mým právem není ještě dosud nic? Ovšem, že ještě ne a počkám si asi přes rok! Ale časem je přece jen příjemno kousek se projít, byť až po smrti! Zákon mi nedopřál klidu za živa, ale nyní mi ho nadělil plnou měrou.“

Když přišel osojenský starosta té noci domů, byl úplně střízlivý a tak zpocen, jakoby se byl koupal. Kdo by se s ním přel?“

A dály se ještě jiné věci, mnohem strašnější. V noci se objevovaly v oknech bílé tváře, tak jasné, jakoby jim pod kůží hořelo... Prisojenský biřic vrátil se kdysi pozdě z krčmy, spletl se v tmavém průjezdu a zašel místo do své jizby do obecní kanceláře. Tam seděl za stolem Šimen a četl z tlustých knih zákony. Když se otevřely dvěře, ohlédl se a řekl: „Dobrá večer!“ — a biřic utekl... Ke kamení se nikdo neodvážil; vyhýbali se mu dlouhými oblouky, ale přece se odtud ozývalo každý večer žalostné sténání a vzdychání, které slyšeli lidé dokonce v posteli, když bylo okno otevřeno. A vzdychalo: „Na pravo, nebo na levo? Tam, či sem?“ Pak ztichlo, ale zase začalo: „Vyčkejme na tomhle kamení!“ Zmlklo,

ale zabručelo: „Kéž přijde spravedlnost, kéž přijde spravedlnost, kéž přijde spravedlnost!“...

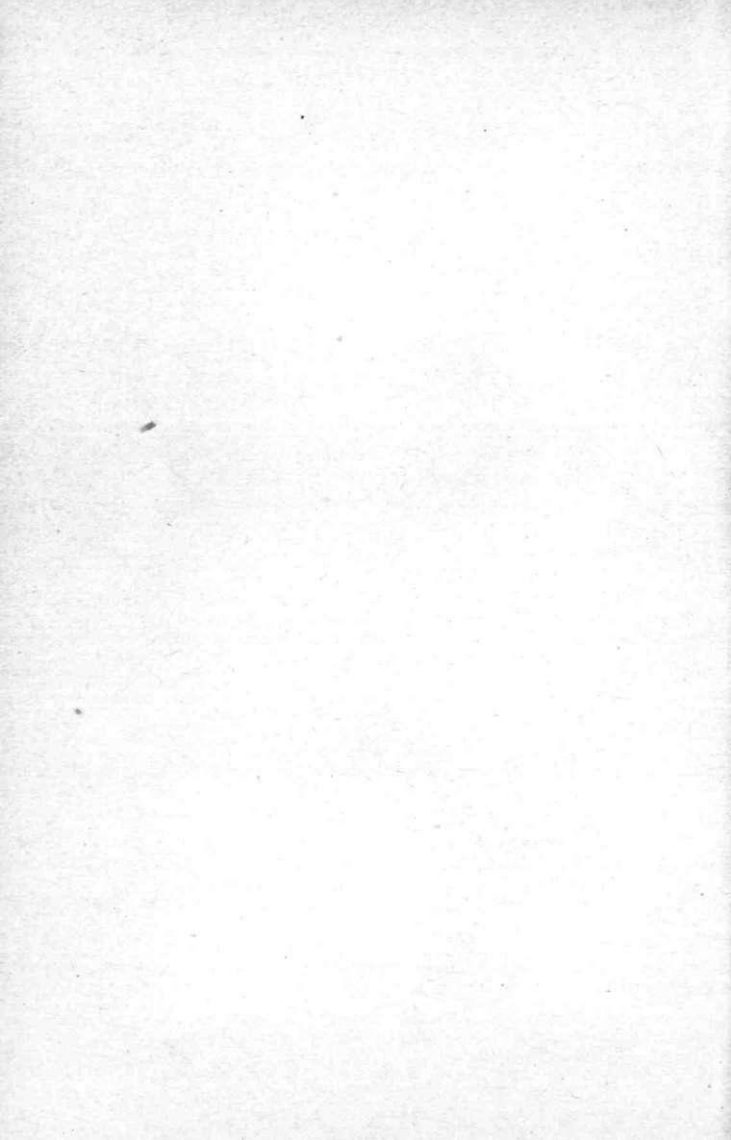
Občané z Prisojnice i z Osojnice svolali velikou poradou. Všichni byli sklíčení a smutni, neboť kříž byl velký a nikdo nevěděl, co značí ta zlá znamení. Po dlouhém rokování se usnesli, že obě obce postaví svým nákladem na tom strašném kamení kapličku svatému Šimnu. „Snad jej upokojí pocta,“ řekli si, „již prokážeme jeho patronu!“

Jak řekli, tak učinili. A ubohý Šimen zjevil se již pouze jednou; večer toho dne, kdy byla kaplička vysvěcena. Zafukal prisojenskému starostovi na okno, pohrozil mu prstem a řekl: „Děkuj Bohu, že se nerad pru a že jsem se těch toulek nasýtil! Ale ještě se spolu někdy sejdem a pak se připrav na mou řeč!“

Tak se ukončil ten příběh. Leč po devíti letech přišel od vrchnostenského úřadu silný spis, kterým se nařizovalo, aby se o ubohého Šimna postarala obec prisojenská, nikoliv osojenská. Lidé nevyzpytovali, co se spisem a co znamená, poněvadž oba starostové byli již v hrobě.



HOSPODSKÝ ELIÁŠ.



I.

Na kopec vstoupil cizinec. Černý plášť, upiatý po krk, sahal mu až po kotníky; hlavu měl holou, nachýlenou, ruce složeny na zádech; tak se díval do údolí zlomyslným, lakomým okem; tvář jeho byla jako z šedého kamene.

Údolí bylo krásné, že krásnějšího ani není na světě, jakoby je byl Bůh stvořil za domov a pro radost nejmilejším svým dětem. Na obou stranách chránily je mírné kopce před vichřicemi; na slunných úbočích rozprostíraly se vinohrady, na stinných pialy se šťavnaté pastviny vysoko k planinám. Údolí samo pak bylo veliká zahrada uprostřed polí. Nad zahradou se rozhlížela bílá zvonice farního chrámu po té nebeské kráse, postavené na zemi.

Cizinec se díval a počítal; počítal domy, řadící se k sobě vesele a honosivě u silnice; bílé domky, rudé střechy, za domkem zahrádka, za zahradou pole; pestré bohatství, kam pohlédl. Oči se mu zasvítily, rty se mu usmály spokojeně a chtivě.

Večerní záře uhasínala za slunným kopcem, tichý stín se spustil s nebe na njvy a zahrady. Tu se ozvala píseň z údolí, čím dále tím hlasitější a veselejší byla, rozpustile a bezuzdně vrískala, čím více bledla večerní záře.

Cizinec se usmál, když zaslechl veselou píseň. Rozpřáhl dlouhé prsty a přečítával domy jako svědomitý soudní vykonavatel.

„Tam jsou Kováčovi — bohatý statek, plný chlív; buďte mi zdraví, Kováčovi! Tam vedle fary jsou Martinovi — i ten pytel je plný až po vrch. A tam pod pahorkem je bílé hnízdo Potnikových, bílé hnízdečko na zelené zahradě — laskominy chvějí člověkem... Ze srdce mi buďte všeci pozdraveni!“

Přepočítával, očima měřil, v myšlenkách soudil, a obličej mu stále sládl a přívětivěl. Když záře utonula, sešel s kopce a tu se spustil dlouhý černý stín přes údolí od konce do konce a přesekl je takřka ve dvě...

*

Osojenskou farnost obsypal Bůh veškerým svým požehnáním, ale farář láteřil právem, že farníci takové milosti nejsou nikterak hodni a že se jí jim dostalo jen proto, že by byli jinak pro svou lenost a bezstarostnost už dávno pošli, všeci do posledního

s ženami i dětmi. Farníci mu však odpovídali: „Čeho nám třeba, máme, nač bychom se ještě dále dřeli a trápili!“

Taková slova nevzrostla na nivě spokojenosti, nýbrž na hnoji lenosti. Neboť spokojeni osojenští farníci nebyli, nýbrž reptali a vzdychali jako hladoví pocestní. Zle jim nebylo, chleba a vína měli dost, ale pravili, že kdysi bývalo všecko lepší a že bude od nynějška ještě hůře, až se ubohého údolí zmocní všeobecná bída a hlad. Když královal ještě král Matyáš,*) vyplivl se rolník sotva na pole a vzešla pšenice; sotva kradmo pohlédl na vinohrad, a hrozny zrály. To byly časy, že ses mohl opravdu radovat. Ale nyní se potíš a moříš, a kde nic, tu nic. Vypiješ sklenici vína, a sotva si oblízneš rty, už tě okřikne svědomí: „Přestaň! Nevolej bírice a soudního vykonavatele!“

Farník naříkal a bědoval, při tom však úplně zapomněl, že již vyprázdnil tři vrchovaté džbány, dříve ještě než nastala noc. A když to spatřil, poručil si ještě džbán a pravil: „Osójničan není hovado, když si ho dopřejí druzí, dopřeje si ho také a konec řeči!“

*) Král Matyáš je v slovinských pověstech představitelem zlatého věku. Až bude na Slovinsku nejhůř, vrátí se Matyáš z hory, v níž spí, a s ním i blahé doby.

Víno mu stouplo do hlavy i do srdce, nasytil se vzdechů a nářků a vrískal, že se to rozléhalo až do kopce...

Farář, který se již dávno od mládí namáhal, aby uvedl zpustlé osojenské stádo na pravou cestu, stával za krásných večerů u okna a rozhlížel se smutným okem po farnosti. Bílé vlasy poletovaly mu za větru na pokraji čela; zdálo se mu, že ho pozdravují pahorky, tonoucí v stínu a že mu přejí dobré noci; a zdálo se mu také, že naň mile pomžikávají ze zahrad bílé domky a domlouvají mu: „Proč by ses na nás zlobil, faráři? Jsme hříšníci, ano, ale ne tak zatvrzelí, že by k nám už milost nedosáhla. A byť se nám soudného dne dařilo velice špatně, tvá modlitba bude nám mocnou orodovnicí.“

Farář si povzdychl.

„Jak naříkat, jak jich soudit? Matka pláče nad svými hříšnými dětmi, ale biřicům jich nevydá. Jsou to děti, vousaté děti, šedovlasé. Hřeší do poslední kapky, a díví se nevinného srdce: Co jsem učinil, že mi ukládáš pokání?“

Farář byl stár, oči ho již neposlouchaly, ale časem viděl věci, jež byly všem ostatním křesťanům skryty.

Stál kdysi u okna, když tonula záře. Díval se k nebesům a tu zaúpělo jeho srdce hořem. Od jitřní

strany i od večerní přilétali od kopců černí ptáci; stále jich přibývalo, brzy zastínili celé nebe a údolí se potopilo v černé jezero. Farář se pokřižoval: „Bůh nás uchraň ode všeho zlého.“

Příštího dne otázal se čeledína:

„Viděls něco dnešní noci, Jerneji?“

„Co bych byl viděl?“ podivil se čeledín.

I starosty se otázal farář, ale starosta se zasmál.

„Nehleděl jsem na nebe! Hospoda byla plna a zpívali jsme vesele!“

Faráři zabylo v srdci žalně.

„Neuvidí ani, až se objeví nad tím krásným údolím sám soudný den. Poněvadž hospoda bude plna, zpívat budou a budou veselí.“

Té neděle měl farář dlouhé kázání o lítosti a pokoře. Vyčítal svým farníkům duchovní i světskou bezstarostnost, lenost, zahálku, pýchu, příliš smělou důvěru v milost boží a ještě mnoho takových i jiných hříchů; pak jim prorokoval, že je boží metla tím horší, čím déle je namočena, a že není zvonu, který by oznámil hodinu odplaty a trestu; posléze je pak potěšil, že ještě neodbila půlnoc a že je ještě dosti času na polepšení a pokání.

Farníci pobožně poslouchali, ale v hospodě pravili:

„Stár je farář, šedivá hlava se mu sklání do hrobu. Kdo by mu zazlíval trpké slovo a urážku? Ubožák vidí, co mu ukazují slepé oči, na nebi vidí černé přízraky, ale nás živých lidí nevidí. Ubožák slyší, co mu praví hluché ucho, slyší vzdechy keřů na kopci, našich písní neslyší. Bůh mu dej veselých dnů, my pak pijme na jeho zdraví.“

Pili a zapomněli na kázání i pokání.

Ještě druhou neděli vystoupil farář na kazatelnu a rozložil farníkům své podivné sny. Takto řekl:

„Byly to sny, ale byla to také myšlenka Bohem poslaná. Díval jsem se oknem a viděl jsem v údolí dva lidi. Každý z nich nesl na zádech těžkou nůši. Jeden kráčel, kráčel, ale nikam nevkročil, protože se jeho noha nedotkla země. Ale radoval se v své bezstarostné a nerozumné pýše a pravil: „Jak lehká je má noha, jak statné mé srdce! Což nůše, což hoře a pokání!“ Jak těžká byla jeho nůše a jak se mu pod ní křivil hřbet, tak bezbožně si zatančil na louce. Ale tu ho uchvátil veliký vichr, zdvihl lehkonožce bez domova a pohrál si s ním jako s lipovým listem. Kam ho zanesl? To ví sám Bůh. Kéž je též milostiv jeho duši! — Druhý nesl své břímě těžce a namáhavě, proto netančil lehkýma nohama, nýbrž kráčel zvolna a nepohodlně; nohy se mu bořily po kolena do země. Ale jakkoli šel svou cestou zvolna a namá-

havě, přece šel dále. Neboť pravil: „V tebe jsem zakopán, země, matičko má; jak mne ty nepustíš, tak nepustím já tebe; a jak jsi ty od věčnosti požehnána, tak budu i já požehnán. Což pak to břímě? Vždyť není jen mé, nýbrž také tvé a tvých i mých synů.“ — Pravil a šel, a vítr mu ani vlasů nerozče-chral. — Proto vám říkám, křesťané: nemyslete na sebe a na svůj den, nýbrž na zemi, jež vás zrodila, a na ty myslíte, jimž jste po svém ustlali postel.“

Farníci poslouchali zbožně takové kázání, ale kývali hlavami a pravili:

„Zbožný muž je náš farář, ale rozum mu slábne a paměť mu vypovídá. Co jsme učinili a jak jsme se chovali, že nás přirovnává k celníkům a lotrům? Že nejsme svatí, víme sami; ale to ví také sám, že pšenice neroste z kamení a ctnost z bídy. Nechť nám ukáže cestu do země Matyášovy a zdvihněme korouhev i kříž; a pouze modlitba bude v našich ústech.“

Pak pili a zpívali.

Ale ještě třetí neděli vystoupil farář na kazatelnu. Ruce se mu chvěly, na líce mu byla napsala smrt první své slovo a také jeho hlas byl tak ztlumený, že ho farníci sotva slyšeli.

„Žili jste nebo jste nežili?“ otázal se farář svých věrných farníků. „Byl jsem mezi vámi třicet dlouhých

let; bojím se, že již nebudu ani týden. Ať se vám dařilo dobře, anebo ať se vám dařilo zle, nikdy jste nebyli spokojeni, ale také nikdy smutni. Bili vás — necítili jste; hladili vás — necítili jste. Žili jste, ale nežili jste — rozletěl, rozplynul se váš život, jako nerózumná jitřní mlha. Ani zvíře tak nežije, ani dřevo, ba ani kámen. Je nutno, aby byl rod ode dne ke dni, od léta k létu jako matka: starej se o sebe, pokud je nutně třeba, ale všecky ostatní starosti patřtež dětem — neboť ty nejsi nic vedle nich. Oni jsou národ, ty jsi rakev. — A co jste učinili vy, nezabohové? Pili jste a vrískali a tančili a čekali jste, že se vám zjeví Matyášovo království, až se zvrtnete pod stůl. Na poli vám bujel jílek, sýpky vám vyprázdnují čeledínové a pocestní, sešlý krov hrouť se vám nad hlavami — vy pak klobouk na stranu a bez starosti. Jste jako Ezau, jenž prodal za mísu čočky prvorozenství. Za jednu veselou hodinu, za skleňici vína prodali byste své časné i věčné blaho. Ničemovi potlukou kroupy každý rok, poněvadž ničemnost jsou jeho kroupy, a pohnojená země urodí mu kamení. Nepomýšlíte ani na sebe, již budete na stará leta klopytat o cizí prahy, což teprve, abyste pomyslili na ty, kteří kdysi zdědí hanbu a bídu a budou proklínati své otce a jejich bezbožné jednání. — Je jedenáctá, prohlédněte!“

Farníci vyslechli ho do konce, ale v srdcích byli rozezleni a zarmoucení.

„Co jsme učinili, že na nás před Bohem žaluje jako na největší ze všech hříšníků?“ pravili. „Což jsme neodváděli poctivě daní, nepostili jsme se na Velký pátek, nevykonali jsme velkonoční zpovědi?“

Tak hovořili farníci a vydali se do hospody.

Farář nezakoušel dlouho jejich hněvu a nelibostí.

Té neděle, kdy poslouchali pohněvaní farníci jeho třetí kázání, stál u okna, aby se rozloučil s večerní září. Žalostné byly jeho myšlenky, že vsi pak se ozýval zpěv a hulákání.

„Bůh jim buď milostiv, hříšníkům. Podobají se onomu zbojníku, jenž prosil pod šibenicí o harmoniku, aby si zahrál ještě poslední píseň. Také se podobají pijáku, jenž propil vola a praví: Co nyní s polem, když nemám vola? — a jde a propije také pole. Ale podobají se též nevinnému děcku, jež jí a pije a nepomyslí na budoucí hodinu; a když hřeší, činí tak, aniž by srdce jeho vědělo o hříchu. Bůh jim budiž milostiv! O králi Matyášovi sní, jeho volají, v něho důvěřují; ale mně se všecko zdá, že nepřijde na zlatém, nýbrž na černém koni. Až se rozbřeskne ta hořká hodina, nedej, ó Bože, aby se prolila nevinná krev.“

Tak se modlil farář a srdce jeho bylo plno bázně.

Večerní záře utonula tiše v šeru. Farář pohlédl k nebi a hrůzou se zachvěl. Tam nahoře, na kopci jakoby stála vysoká a černá vzpomínka ze záhrobí. Nehýbala se. Faráři se zdálo, že vidí šedý obličej, nemilosrdný a zlostný, a že vidí temné, lakotné oči, které se rozhlížejí údolím. Dlouhý chladný stín letěl od kopce ke kopci, chlad dýchl až do samých nebes, studený vítr zadul.

„Odpusť nám, Bože!“ řekl farář a pokřižoval se.

Té noci nespál, nýbrž modlil se do rána. Příštího dne pak byl tak churav, že nemohl nohama pohnout a hlavu zdvihl jen ztěží. Přišel starosta a stál u postele všecek smuten, ale farář ho těšil:

„Takový je zákon od věčnosti: staří odcházejí, mladí přicházejí. Třicet let jsem byl mezi vámi; když mi zazpíváte poslední píseň, budete zpívat svým otcům a svému mládí. Včera večer jsem viděl, jak šla záře za kopec; Bůh nám budiž milostiv a utěšuj nás, dokud se nedočkáte nové zoře.“

„Mluví s cesty, poklekněme,“ řekl starosta.

Zaklepano na dvéře, služka přistoupila k posteli a nahnula se k farářově hlavě.

„Přišel cizinec,“ řekla.

„Ať je kdokoliv, nechť vejde v jizbu,“ rozkázal farář.

Do jizby vešel vysoký, suchý člověk, oděný v černý plášť, jenž mu sahal po kotníky; tvář měl jakoby z šedého kamene. Zůstal těsně u prahu a sklonil hlavu.

„Pojďte, zdvihněte mi podušku, ať ho vidím,“ rozkázal farář. Spatřil cizince, přeměřil ho dlouhým pohledem, pak se zhroutil.

„Kdo jsi?“ otázal se.

„Eliáš Nahmias,“ odpověděl cizinec a uklonil se po pás.

„Hříšné moje děti, Bůh vám budiž milostiv,“ řekl farář a bílýma očima pohleděl do stropu, neboť nebe se již rozevřelo a nevinné duši se zjevil ráj.

* * *

Osojenští farníci trpce naříkali při smrti svého faráře. Zmocnil se jich strach, klopili hlavy, dívali se plaše. Takové byly smutné jejich myšlenky.

„Odešel od nás, jakoby odešlo to nebe nad námi, na něž jsme byli zvykli; anebo jakoby se byly propadly ty kopce, jež jsme ode dávna vídávali. Dokud byl mezi námi, neviděli jsme ho, poněvadž byl mezi námi; dítě nevidí matky, dokud jí nepohřbí. Ano, zlobná a zlá byla jeho slova, ano, hořký jeho pohled vyčítal nám hříchů bez čísla; ale byli jsme zvyklí na ta slova a zvyklí na ty oči; jeho kázání bylo jako

něžný dešť na pole zpité sluncem; příjemné pokání za příjemný hřích. Jeho výčitky byly nám útěhou, ale ještě větší útěhou byla nám jeho svatost: orodovnicí a záštitou nám byla před Bohem; té milosti, již on byl účasten, skanula také na nás notná krůpěj. Kdo nám bude nyní záštitou a orodovníkem? Osaměli jsme, sirotky — co z nás bude, z dětí bez otce, z ovcí bez pastýře.“

Dlouho a zle naříkali; až na kopec se rozléhalo štkání a vzdychání, když pohřbívali faráře. Samo nebe naříkalo; šedě a nízko viselo nad údolím, a když byl hrob zasypán, kanuly naň první těžké krůpěje, slzy z nebe.

Všeci pocítili, když stáli u hrobu, že nepohřbili pouze farářovo tělo, jež bylo chorobné a toužilo po odpočinku, nýbrž že pohřbili a zasypali na věky své krásné mládí. Všeci, i schýlení starci a osleplé stařeny — všeci pohřbili a oplakávali své mládí. Což si pomyslí dítě, ať je mu sedm, nebo sedmdesát let — že mu zemře mládí, když mu zemře matka; ohlédne se, když stojí u hrobu, a strachy sezná, že je samo a slábo.

Farníkům se zdálo, jakoby se bylo údolí změnilo té noci a té hodiny, kdy farář vydechl. Jakoby je boží ruka byla přenesla v jiné časy a jiné kraje. Vše, co bylo do té noci, je pohřbeno, leží pod

těžkou mohylou a procitne až soudného dne. Jakoby byl farář vzal s sebou do hrobu nejen všech třicet let svého pastýřství, nýbrž i leta a století, která byla před ním.

To všecko pocítili osojenští farníci za svého nářku a v srdce jim lehl strach.

Ale není věčného hoře, v osojenské farnosti již docela ne. Za týden seděli farníci v krémě a mudrovali.

„Byl už stár, odpočinku potřeben; kdo by mu ho nepopřál?“ pravil jeden z nich.

„Dost farářů je na světě!“ řekl druhý.

„Viděl jsem už lepší!“ pravil třetí.

Jazyky byly rozvázány, slovo bylo vyřčeno, srdce byla potěšena.

„Kéž bychom jen dostali takového, který by za námi nestál s holí a pokáním,“ řekl jeden.

„Jenž by nám nevyčítal každého doušku,“ pravil druhý.

„Který by na nás každou neděli nežaloval před Bohem jako biřic na pocestného,“ řekl třetí.

Farníci byli čím dále tím veselejší a rozpustilejší: ano, zemřel pastýř, ale také hůl upustil. A tu bylo všem, jakoby se jim byly nenadále oči otevřely; prohlédli a bylo je hanba.

„Byli jsme děcka, košiláci, nebo jsme byli pány té krásné farnosti! Na provázku nás vodil, lískovkou nás tloukl, když jsme nešli rychle; a ani jsme nehlesli. Země je naše: jestli se nám uzdá, prodáme ji za plný džbán; život je náš: jak se nám uzdá, tak jím zahneme, buď na pravo, nebo na levo. Ne počítej cizích hříchův, nýbrž hleď, ať jsi se svými hotov!“

Nad osojenským údolím utonula záře. Zvonilo klekání — odzvánělo Matyášovým dnům.

Na kopci stál mladý hoch, dobytek hnal s pastvy. Pohlédl na nebe, viděl večerní záři, jež zmírala, a tu mu zabylo u srdce tak bolně, že se rozplakal.

„Běda mně, běda nám,“ zvolal, ale sám nevěděl, proč zvolal a proč mu bylo bolno.

Zahnal dobytek do chléva a vešel do chalupy.

„Kde je otec?“ otázal se.

„Otec je v hospodě,“ odpověděli oba bratři a zahleděli se do země.

„Běda mně, běda nám!“ zvolal mladší a zakryl si obličej. —

Veselý zpěv rozléhal se údolím, veselejší než kdykoli druhy. Farnost slavila sedminu*) po svém

*) Sedmina říkájí Slovinci pohřebním hodům, poněvadž se slaví sedmý den po pohřbu. Pozn. překlad.

faráři. Ale sedmina se podobala bujné svatbě. Ještě než se řádně smráklo, zapěla harmonika; hoši vyskočili, děvčata vstala a pestré páry zatočily se v rychlém tanci, farářově památce na počest. Do pozdní noci, do půlnoci pili a tančili, až už nebylo v lampě oleje, v sudě vína a v kabátě stříbra.

U dveří stál cizinec-hostinský a mile se loučil s opilými svými hosty. Obličej měl šedý a docela suchý, ale usmíval se sladčeji než med; prsty měl dlouhé a kostnaté, drápům podobné, ale měkce a přívětivě tiskly ruce farníků; divno bylo pijákům pouze, že je černý plášť hostinského po krk upíat a že mu sahá až po kotníky.

Jak se mimo něho potáceli, prohlížel si je bedlivě cizinec-hostinský.

„Statně si ještě vykračuješ, Kováči. Bude to dlouhá válka, než klesneš. Ale oči máš už rudé, klesneš.“

„I v tobě, Martinovče, je ještě statnosti hojně. Ale ještě více pýchy — a pýchou tě porazím. Rozpadneš se dříve nežli druží a dříve se rozsypeš.“

„Oj, Potniku, tys to, největší chvastoun mezi sousedy? Potácíš se a padneš, ale já tě nepodepru — klesni, jak ti souzeno!“

Tak šli farníci všeci po pořádku, hospodský je počítal, měřil a soudil. Když odešli všeci do po-

sledního, zhasl lampu, po té rozžal svíci a vydal se do své podkrovní jizby. Tam otevřel prudce okno a rozhlížel se údolím.

Údolí pak bylo také tiché, jakoby zatajovalo dech; ani větěrku nebylo odnikud. Málo bylo hvězd na nebi a ty ještě pomžikávaly plaše a spěchaly svou cestou.

Cizinec viděl celou tu poušť a všecek ten strach a usmál se.

„Bojíš se mne, krásná osojenská farnosti? Nic se neboj — stokrát sto farností jsem schoval pod svůj černý plášť; nebude ti tam nudno.“

Farníci odcházeli a odcházeli, a nevěděli, zdali se vracejí s požehnání, nebo se svatby, nebo se sedminy. Jako potácivé, bludně poletující bludičky rozptýlili se po údolí; tam za zahradou zhasla jedna, za chlévem druhá, nad úvozem pod stavením třetí. Ještě tu a tam chraptivě zavřísklo, potom celé údolí ztichlo; ani vítr se již nepohnul a hvězdy putovaly pomaleji, sotvaže ještě zamžikly.

Naposled rozhlédl se cizinec údolím od kraje do konce.

„Škoda jetele, který ta hovada pošlapala; ale dobytku škoda není!“

Tak pravil a přirazil okno. —

Starý Potnik potácel se k úvozu; dlouhými kroky měřil cestu na pravo i na levo, jak byla široká, klopytal o nasypané kamení a mudroval.

„Jsem opilý; už mnohdy jsem pil a statně jsem pil, ale noha byla pevná a rozum bystrý... jedu jsi mi naléval, přiběhlý žide... všem jsi nám ho naléval, abys nás ocikánil. Ale my jsme osojenští farníci... poznáš nás až běda!“

Kruhem obrátil se starý Potnik, pohlédl do údolí a zdvihl pěst.

„Myslíš, že nevím, proč jsi přišel? Nic nebude z toho předsevzetí, bratříčku, nic. Neboť my, osojenští farníci, jsme bystří lidé!“

Když se obrátil po druhé, aby vkročil do úvozu, zatočila se mu země pod nohama i klesl na kolena. Pokoušel se, aby se zdvihl, ale tělo mu tíhlo k zemi, jakoby měl kámen přivázan kolem krku.

„Když je třeba, abych spal pod širým nebem, nuže, budu spát. Noc je teplá.“

Podložil ruce pod hlavu a ihned usnul. Zlé myšlenky odešly ze srdce všecky do poslední a zbyla jenom slast.

„Nač by se člověk zlobil?“ pravil už v dřímotě. „Farář také neustále huboval, a posléze přece zemřel. Žítí třeba, jak si srdce přeje — nalej, žide, sklenice je prázdná!“

Usnul; a zdálo se mu, že se vydal přímo ke králi Matyáši. Nešel dlouho, a již uzřel jeho slavný hrad, onu věčnou pevnost slovinského národu i osojenské farnosti. Hrad už nebyl ukryt hluboko v hoře, nýbrž stál na zeleném chlumu a rozhlížel se celým širým světem.

Starý Potnik vkročil do onoho pokoje, kde na zlatém prestolu kraloval sám Matyáš.

„Kdo jsi?“ otázal se Matyáš.

„Jernej Potnikův, jsem z osojenské farnosti.“

Sotvaže tak odpověděl, zazebló ho srdce; neboť se rozhlédl a viděl, že jsou všeci bezpočetní vojínové Matyášovi krvavě zraněni; rudé krůpěje kapaly s lící na zem a Potnik spatřil všecek uděšen, že stojí po kotníky v rudé louži.

„Kde a proč jsi prolil svou krev?“ otázal se ho král Matyáš. Potnikovi se třásla kolena, ale odpověděl podle pravdy.

„Krev jsem neproléval, králi, nýbrž pouze víno.“

Tu řekl a rozkázal král Matyáš:

„Pro tebe a pro tvé sousedstvo nebylo napsáno mé jméno. Vysázejte mu pětadvacet, proto, aby prolil krev v hanbě, když jí neprolil v slávě a utrpení; a proto, aby věděl, kdo je král Matyáš.“

Když Potnik slyšel takováto slova, ulekl se tak silně, že padl na kolena a udeřil čelem o zemi. —

„Co se mi jen zdálo?“ tázal se všecek udiven a pohlédl napřed k nebi, pak do údolí. Hvězdy svítily tiše a smutně, údolí bylo temné.

Nejmladší syn se nad ním schýlil a vzal ho za ruku.

„Otče, och, otče!“

Starý Potník se namáhavě zdvihl a procitl; těžce procitl, jeho myšlenky byly chromé jako nohy, tupé a dřímavé jako oči.

„U krále Matyáše jsem byl,“ pravil. „Ale byl to jenom sen.“

„Otče, och, otče,“ zaplakal syn.

Šli pomalu do úvozu. Údolí pod nimi bylo úplně temné; jak silná červená skála navalila se na ně noc a už se ani nepohnula.

II.

Potník měl tři synův, každý z nich byl za tři čeledíny. Staršímu bylo dobrých dvacet let, nejmladšímu sotva patnáct.

Celá rodina večerela. V údolí se šerilo, do jizby svítila milá večerní záře.

„Zítra časně ráno půjdeme na pole za potokem,“ řekl starší.

„Nač tam chodit a co tam dělat?“ otázal se otec.

„Orat,“ řekl starší a podivil se.

„Tam už nebudeme nikdy orat,“ odpověděl otec.

„Ta pole za potokem už nejsou naše.“

Všeci tři synové položili lžíce na stůl.

„Že již nejsou naše!“ řekli všeci tři současně.

„Už ne!“ vzdychl si otec a sám také odstrčil mísu.

Matka, všichni tři synové, čeledínové i služka, všeci hleděli naň plaše a zahanbeně.

Starší promluvil:

„Jak, proč a kdy — povězte nám, otče!“

Potnik si nalil vína, napil se a poté pokrčil rameny.

„Jak to, že již nejsou naše ta pole, proč a od kdy? Kdybych to sám věděl! Šla, jak jde mrak: zrovna ještě visel na nebi, ale podíváš se a vidíš — mraku již není. Kam šel, jak a kdy?“

Tak mluvil otec, ale nepodíval se do očí ani matce, ani synům, ani čeledínům.

Starší vstal a v obličeji byl všecek vážný; řekl:

„Povečeřili jsme, nyní se ještě pomodleme, aby se Bůh smiloval nad námi nade všemi a nad naším domovem.“

Potom se vydal do údolí a na ona pole za potokem. Dříve mu byla jako všecka ostatní pole: díval se na ně a myslel si, jak budou rodit a kolik dají. Ale nyní se na ně pohlédl a oko se mu zarosilo, jakoby tam byl spatřil zarmoucenou sestru. Pole ještě nebyla zorána, ale vonělo z nich tak svěže a mile, jak voní pouze domácí půda.

Starší se nahnul a vzal do ruky kus vlahé prsti. Tu mu padlo na srdce veliké hoře.

„Rodila jsi, země, svým synům, protože jsi je milovala, jako oni tebe. Neroď, země, hříšníkům! Dej zatvrdnouti svým kojným prsům!“

Zahodil prst na pole a odešel. Šel pak na stráň, ke Kováčovým. Nešel už tichounce k zahradě, aby přeskočil plot, nýbrž odvážně překročil domácí práh.

„Mano!“ zvolal v síni.

Mana přišla, ale obličej její byl smuten; oči již nebyly tak bystré, líce nebyla již tak rudá, jako dříve.

Starší ji vzal za ruku a řekl:

„Pojďme na zahradu, pod onu jabloň, kde jsme si slíbili věčnou lásku.“

Šli na zahradu, jež už byla všecka v stínu; nad černými větvemi rozsvěcovaly se časně bílé hvězdy.

„Nyní bude tomu rok, co jsme si podali ruce,“ řekl Potníkův. „Posaď se na lavičku, kde jsme tehdy

seděli. Neřekl jsem ti toho až do dnešního večera, ale dnes večer ti to povím: Už té noci a téže hodiny, kdy jsme si slíbili lásku, zabylo mi těžko u srdce.“

Pohlédla na něho polekaně.

„Také mně se dařilo oné noci zle. Když jsem se dívala oknem, zdálo se mi, že náhle všechny hvězdy zhasly, jakoby utonuly v noci; a nikde nebylo ani mráčku a také ráno bylo ještě daleko.“

Potníkův uvažoval.

„Bylo to právě téže noci, kdy sám farář viděl černé ptáky na nebi: přišla hejna se všech stran a zastínila nebeské hvězdy. Tak říkal na kazatelně a oznamoval nám špatné časy, ale my jsme mu nevěřili. Nyní je v hrobě, Bůh mu dej nebe, a jeho předpověď se zřejmě vyplnila; kéž tomu tak nebylo!“

Manu zazeblo až v duši; ale na zahradě nebylo zima, a také větru nebylo. Řekla:

„Mám strach — kéž bych jen věděla, proč mám strach! Nebojím se nikoho, kdo stojí přede mnou, a byť to byla sama smrt. Ale bojím se, že nevidím nikoho a že naprosto nevím, proč je srdce smutno.“

On pak odpověděl:

„Co mně po tom, odkud přišly kroupy — hůř, že přišly a potloukly! Časem se mi zdává, že se

pode mnou země chvěje a že se celé údolí propadne. Na to myslím, co jsem slyšel u svaté Trojice za velkým oltářem. Kdo tam přitiskne ucho na mokrou zemi, slyší hluboko dole jezero; tak temně šumí, že se až polekáš a zhrozíš. Tam na dně byla před dávnými časy bohatá farnost, ale země ji pohltila, poněvadž nebyla hodna, aby žila. — Znamení ukazují, že je blízko zlá hodinka, a já nebudu čekat na ten smutek a hanbu.“

„Co myslíš a kam?“ zvolala Mana.

„Tolik vím dnes večer, že nevyčkám dne, kdy se údolí propadne. To jsem ti přišel říci, abys neplakala, až si hodím nůši na rameno. Snad zítra, snad pozejtří.“

„Jak bude mně samé? Kam půjdeš, půjdu s tebou!“

Potnikův dlouho uvažoval, poté pak řekl:

„Nemůžeš se mnou. Sám neznám cesty a nebudu jí znáti, když ji nastoupím.“

Náhle vstal a postavil se před ni.

„Ale to vím a to ti říkám; kdyby se to naše údolí propadlo na sto sáhů a ještě hlouběji, až do samého pekla — těma rukama je vykopu.“

„Půjdu s tebou,“ zvolala Mana; už byly slzy v očích i ve slově.

„Nemůžeš se mnou. Poslouchej dobře a pamatuj si, jaká je má myšlenka a mé předsevzetí. Myšlenka má je, že se vyplní všechna znamení, ne jenom ta, jež nám byl farář zjevil. Jako zakleto je údolí; domy se potácejí, ale hospodáři nevidí trhlin, nýbrž vriskají pod ztřešlou střechou; tak budou vriskat, dokud neprohlédnou pod trámy. Slepí jsou — kdo by jim ukazoval? Hluší jsou — kdo by jim kázal? Nebudu ukazovat a nebudu kázat, nýbrž půjdu z domu, dokud ještě poslední trámy drží. To je má myšlenka. A předsevzetí mé je takové: slámy nebudu hasit, ale budu hledět, aby se také dříví nevžňalo; povodni se nepostavím na odpor, dokud voda roste; pijáka nebudu obracet, dokud je opilý. Co je oznámeno, nechť se stane. Ale až se stane a vyplní všechno do konce, tu se vrátím a dokáži tomu údolí, že jsem jeho rodný syn!“

Mana byla smutna i řekla:

„Nyní dokaž! Nechoď odtud!“

Ale on se k ní nahnul a pravil zvolna:

„Nepůjdu proto, abych teprve venku poznal a zvěděl, jak jsem silný. Nýbrž půjdu, že mám strach.“

Pohlédla naň plachýma očima.

„Ačkoliv jsem otužilý a ačkoliv jsem viděl všechna znamení, přece mám strach! Stín se spustil na to údolí — i na mne se spustil, jed se lije —

i do mého srdce se lije. Ještě včera byl bych poklekl před otcem, byť i nade mnou hůl zdvihl, ale dnes večer jsem ho urazil slovem a málem bych mu byl plivl do obličeje — hleď, je to jed. Kdo z nás by se chvástal, že je bezpečen před hříchem? Srdce neví, kdy zakolísá. Nečekána a nevolána přijde hodina a člověk se táže: proč bych litoval té země? Dnes je má, čí bude zítra? Proč bych litoval božího dne a proč bych ho nepromrhal v hospodě? Dnes žiješ, ale kdo ví, jestli budeš žítí zítra; proto přej a vřískej, dokud máš hlas a tančí, dokud tě nosí nohy — tak bude mluvit člověk a sám nebude vědět, odkud mu přichází taková myšlenka do hlavy a takové slovo na jazyk. Jed se lije jako bystřina s kopce, a já půjdu a vrátím se, až povodeň odeče.“

Tu ho Mana objala.

„Když ty máš strach, jak by bylo mně? Dovol, ať jdu s tebou!“

„Já půjdu a nabrousím si v jiných krajích sekeru, abych stesal nový domov tobě i sobě. Ty pak se drž posledního trámu a poslední desky a čekej na mne tam, kde býval kdysi tvůj rodný práh. To je tvá práce!“

„Kdy se vydáš na cestu?“

„Snad už zítra, snad pozejtří, snad teprve za

týden. Nebudu se těžce loučit, poněvadž vím, že se vrátím s veselým srdcem.“

„Budu na tebe čekat, jak jsi kázal; až se vydáš na cestu, jdi zde mimo.“

Podali si ruce a oba cítili, že je jim nalit plný kalich hoře a že jej vypijí až na dno.

Potnikův se obrátil k síni a zaslechl hlas hospodáře Kováče. Dveře do jizby byly dokořán otevřeny, Kováč stál na prahu s holí v ruce a křičel do jizby:

„Cože, jsem hospodář nebo baba? Ukradl jsem vám něco, že na mne hledíte jako na samého ďábla? Což, propil jsem duši, že se mi šklebíš? Hleď a varuj se, abys ještě více neplakala, majíc proč! Já jsem hospodář, a když se mi zalíbí, vyženu vás všecky po pořádku na silnici. A kdyby se mi chtělo, propiju jediným douškem pole, statek i chlív!“

Potnikův šel mimo něj, nepohlédl naň, nepozdravil. Kováč se obrátil a volal za ním:

„Chlapče, hej, počkej trochu, nadutý chlapče! Ukaž se mi ještě jednou na tom prahu, a zlomím ti tuhle hůl o hlavu!“

Potnikův šel svou cestou, neobrátil se, neodpověděl. Kováč pak vstoupil do jizby.

„Seber se!“ rozkázal ženě.

Když byl sám, naplivil před sebe a udeřil se

pěstí do čela tak silně, že na něm bylo ještě druhého dne poznat krvavou bouli. —

Potnikův zamířil pohodlnou cestou podél stráně k Eliášově hospodě, která stála o samotě.

„Podívám se na tu černou louži,“ pravil. „Je jako černá louže: všechny smrduté vody se do ní stékají a vytékají z ní ještě smrdutější než byly před tím.“

Z dále slyšel veselý hovor, vřeskot a smích a chraptivý, křiklavý zpěv. Ale rozhlédl se a viděl překrásnou, nebeskou, hvězdnatou noc. Slovem by toho nebyl mohl vysvětliti, ale hořce pocítil ve svém srdci, že se děje velký hřích, horší než krádež, žhárství a vražda.

Hosté ho vesele pozdravili, když vešel do Eliášovy hospody. Eliáš mu přichvátal sám v ústrety, ale Potnikův mu nepodal ruky.

„Ještě ji budeš lízat, tu ruku,“ pomyslíl si Eliáš. „Za rok a za den budeš se po kolenou plazit, abys ji lízal.“

Potom mu sám nalil. Sotvaže Potnikův okusil vína, zabylo mu ošklivě i odstrčil sklenici od sebe.

„Nejen v duše, také v hrdla lije jed,“ pomyslíl si. „Kdybych vypil několik sklenic, zdálo by se mi dnes večer o králi Matyášovi.“

Sám seděl, o nikoho se nestaral a také nikoho

nepozdravil. Tam poslouchal, kde se smála nejhluchnější společnost. Sám Eliáš tam seděl, lokty opřeny o stůl, pomžíkával a míle se usmíval. Hlavní slovo však mluvil člověk, jehož Potnikův dosud ještě nikdy neviděl.

Oděn byl v zaprášené a rozškubané hadry, jež bývaly kdysi panským oblekem. Nebyl oholen ani učešán; na kostnatých lících bylo mu znáti, že již jistě vytrpěl mnoho zlého. Ale přepodivně veselé, bystré a uštěpačné byly jeho oči a zrovna tak přepodivně hbitý a mrštný byl jeho jazyk.

„Je z těch potulných cikánů, kteří kradou kurata a zapalují kozolce,“*) rozhodl Potnikův.

Z úst rozškubaného poběhlíka sypaly se bez začátku a bez konce tak hrubé a drsné šprýmy, že i sám hospodský Eliáš zakýval hlavou. Mezi dvěma šprýmy vyprázdnil cikán douškem svou sklenici, ale přece mu nevstoupilo víno ani do lící ani do očí, a jazyku mu teprve nezatížilo.

„Kudy jsi chodil, že jsi sebral taký brak?“ otázal se ho Eliáš.

„Kudy jsem chodil? Kéž bych to sám věděl! Zeptej se nohy a střevíce. Ale když jsem spatřil

*) Kozolec = zvláštní druh slovinských stodol na polích. Pozn. překl.

to překrásné údolí, řekl jsem si hned v srdci: To je ráj pro lidi, kteří touží po lenosti a potřebují veselí; zde zůstaň!“

Temným okem pohlédl naň Potnikův starší, ale cikán viděl ten pohled; postavil na stůl sklenici, kterou již byl zdvihl ke rtům.

„Co je to zač, jenž se na mne podíval jako zpovědník na hříšníka?“

Eliáš se ohlédl a usmál.

„Jen vyprávěj dále. Však se i zpovědník dá na pokání.“

Potnikův sám nevěděl, co se s ním dalo. Třikrát už zdvihl sklenici, třikrát se napil a sklenice byla prázdná. Pak sáhla ruka sama po láhvi a nalila si. Už měl horká líce, už se mu dívaly oči jasněji a veseleji, už otevřel ústa, aby zavolal hospodského Eliáše:

„Což nevidíš, Eliáši, že jest láhev prázdná?“

Ale ještě dříve než zvolal, zaslechl Eliášovo slovo a zima ho přeběhla až po nohy. Odstrčil láhev tak rychle, že se rozbila na zemi. Po té hodil na stůl stříbrňák.

„Na, Eliáši, na, svůj groš!“

Eliáš přišel a pohlédl naň všecek vyjevený.

„Nač taková zlost?“ otázal se.

Potnikův zamával rukou ze široka a odešel.

Sotvaže se octnul před prahem, zmocnila se ho hrůza.

„Měl jsem strach,“ řekl. „Nyní vím, proč jsem měl strach. Docela dobře jsem cítil provaz kolem krku; sotvaže jsem se přiblížil. Kdybych čekal ještě hodinu, ještě kratičkou hodinku, byl by se ten provaz zadrhl a již by mne nepustil. Slabé, měkké a dětské je to srdce, Bůh se nad ním smiluj.“

Šel rychle, jakoby běžel ze zakletého hradu.

Ale náhle se ohlédl, neboť za ním volalo:

„Bratříčku, kamaráde, kam pak máš tak na spěch? Sotva tě stihnu těma znavenýma nohama.“

Potnikův poznal cikána po hlase i po nerovné chůzi.

„Jen se nenamáhej; zůstaň tam, kam patříš,“ zvolal.

„Však proto jsem šel za tebou,“ supěl cikán.
„Abych byl tam, kam patřím.“

Došel k němu a byl všecek udýchán, když se tázal:

„Půjdeš odtud? Už dnes v noci nebo teprve zítra?“

Potnikův stál uprostřed cesty a hleděl všecek udiven na cikána před sebou.

„Odkud pak máš tu učenost?“

Cikán mávl rukou a zavzdychl si.

„To je to! Příliš učenosti je ve mně, to mě povalilo. Na, pohleď, jaký jsem, už se skoro ani cikánu nepodobám. A mimo to jsem ještě opilý!“

„Jdi spát,“ řekl Potnikův a šel dále. Ale cikán kráčel vedle něho tak vesele, jakoby byl chytil kamaráda na císařské silnici.

„Jsem skutečně ospalý a je mně třeba odpočinku, ale u toho podvodníka nechci odpočívát; znepekovoaly by mne zlé sny. Když jsem tě spatřil, řekl jsem si hned v srdci: pod jeho střechou se vyspím, jestli ji má.“

Potnikův dlouho neuvažoval a řekl:

„Ještě nikoho jsem nezahnal od domu; jdi si na stelivo, ale nezapal.“

Všecek vesel odpověděl cikán:

„Vždyť jsem věděl. Neběží mně tak ani o stelivo a střechu; skoro lépe leží člověk na trávě pod širým nebem, když je noc jasná a země teplá. Ale rád bych už opět ležel, když ne mezi lidmi v stavení, tedy aspoň mezi dobyt看em v chlévě. Takový je člověk: dlouho neslyšel poctivého slova, je tedy rád, když slyší krávu bučet.“

„I tam nahoře jsi slyšel lidské slovo; tam jsi měl spát,“ řekl Potnikův.

Cikán se hlasitě zasmál.

„Lžeš, tak jsi nemyslí. Tam jsme neslyšeli ani slůvka lidského, ani ty, ani já.“

Potnikův pohlédl do toho vousatého obličej, ale ve tmě ho přesně nerozeznal; zachvělo jím jakoby strachy.

„Pověz mně, kdo jsi,“ rozkázal a stanul před ním.

„Ubožák toužící po odpočinku,“ řekl cikán zcela tiše. „V mé nuši není nic jiného, než smutný případ.“

„I případ si schovej,“ odvětil Potnikův a kráčel dlouhým krokem; cikán šel za ním. Když přišli ke statku, otázal se Potnikův:

„Večeřel jsi?“

„Večeřel; ale za zeptání Bůh ti odplat.“

„Nuž, dobrou noc,“ řekl Potnikův a ukázal na chlév. „Tam je dosti steliva a také teplo je tam.“

Po té vešel do domu. Bratři seděli za stolem. Druhdy nepálili oleje mimo v zimě, ale nyní čekávali večer co večer před hořící lampou. Žádný neřekl druhému, ba ani očima neprozradil, že se bojí tmy a budoucích dní.

„Kde je otec?“ otázal se starší.

„Zapřáhl; kam pojede nepovídal,“ odpověděli bratři.

„Já zapřáhnou zítra,“ řekl starší.

Oba dva na něho pohlédli.

„Však vím, jak to myslíš,“ řekl smutně nejmladší a bylo mu do pláče.

Ale druhý řekl úplně klidně a mužně:

„Já ještě čekám. Na nás na všechny přijde řada; na tebe přišla nejdříve, jak se sluší. Kamkoli půjdeš, Bůh s tebou; a kéž se vrátíme veselejší, než odejdeme.“

Čekali na otce pozdě do noci; hovořili tiše, aby nevbudili matky, která spala v malém pokojíku. Nejmladší si vzpomněl na matku, když se otázal:

„Ale až utečeme všeci tři — kam se poděje matka?“

Starší odpověděl:

„Matka počká, až se vrátíme, ať se již vrátíme za sedm let nebo za sedmdesát let.“

Seděli do půlnoci, mluvili málo, ale srdce měli až po vrch plno hoře. Když odbila půlnoc, pohlédli na sebe a vstali.

„A byť bychom čekali do rána, nebude jinak,“ řekl starší. „Nutno, abych se s vámi rozloučil, než přijdete za mnou. Loučení je smutné, shledání bude zcela jiné. Rád bych si ještě jednou odpočal pod tím krovem, jenž býval náš a již není.“

Podali si ruce, pak odpočívali do rána.

Když byl oběd na stole, vrátil se otec; synové

svésili hlavy a nepohlédli naň. Otec pak hleděl s obličejem na obličej a divil se.

„Což jsem se zmýlil a přišel do cizího stavení? Už mne neznáte?“

Ale nikdo mu neodpověděl; matka i všeci tři synové položili lžíce na stůl.

„Nemáte již hladu? A jste všeci hluší a němí? Počkejte, hned vás potěším.“

Odešel a přinesl s vozu pro matku hedvábný šátek, pro staršího novou dýmku, prostřednímu broušený nůž, nejmladšímu nový klobouk.

„Hleďte, co jsem vám přivezl z města. Zapřáhl jsem a řekl jsem si: proč by se člověk trochu nepodíval po svých vzdálených známých? A skutečně jsem se přikolébal až do města. Proč bych se neprošel? Práce mně neuteče zrovna tak jako smrt! Tu jsem zastavil, tam jsem zastavil, příjemně porozprávěl a vína okusil — a minul večer a minula noc a nyní je již pravé poledne. Co na mne hledíte tak ztrnule? Jsi má žena a jste vy moji synové, nebo ne, ptám se vás?“

„Jaké svátky jsou a čí jmeniny?“ řekla matka a šátku se ani nedotkla.

Synové mlčeli a temně pohlíželi před sebe.

Tu starý Potnik vstal a udeřil pěstí na stůl.

„Jsem ještě hospodářem, nebo již nejsem? Jsem váš otec, nebo jsem váš čeledín?“

Hodil na zem napřed věci, jež přinesl z města, pak ještě svůj talíř a mísu za ním.

„Jako s tou dýmkou a jako s tou mísou, tak zatočím s rodinou, když se mi bude chtít. Kdo má právo, aby se díval úkosem a aby mi vyčítal? Promluv někdo slovo, promluv, ať ho vyhodím přes práh!“

„Nebude zapotřebí, otče, sám půjdu,“ řekl starší a vstal od stolu.

Otec napřed na něj vyjeveně pohlédl, ale pak zamávl ze široka rukou.

„Jdi ještě tu hodinu, jen si hned svaž!“

„Ještě tu hodinu půjdu; s Bohem otče,“ odvětil starší.

Otec si vtiskl klobouk do čela, obrátil se a bez odpovědi a rozloučení práskl za sebou dveřmi. V hlavě mu ještě brnělo od nočního bdění a pití, ale namířil přímo k Eliáši, schladit zlost.

Matce se chvěl hlas a oči její byly zaslzeny, ale nebránila staršímu a neprosila ho, nýbrž pravila mu:

„Jak nutno, tak učin. Ale nikdy a nikde nezapomeň, kde je tvůj domov. Budu na tebe čekat, dej Bůh, ať se tebe dočkám!“

Vysoko ještě stálo slunce, když si vhodil starší Potníkův nůši na rameno a rozloučil se s matkou i

s bratry; v polovici cesty ke Kováčovým se ohlédl: všeci tři stáli na prahu a hleděli za ním, bílé stavení lesklo se v slunci. Tu ho zabořelo u srdce; zuby sevřel a rychleji vykročil, aby ho hoře nepřemohlo. Z dálky ho shlédla Mana s póle a její oči ho poznaly. Když přiběhla k zahradě, byla v lících horká, ale oči měla kalné pro potlačované slzy.

„Proč už dnes, proč máš tak na spěch?“ zvolala.

„Vždyť jsem ti řekl: zítra nebo pozejtří. Zítra je ještě vždycky lepší než pozejtří, nejlepší je však dnes večer. Pamatuj si, co jsi slíbila: že nebudeš plakat a že na mne budeš čekat.“

„Kdy se vrátíš, to mně řekni, abych počítala týdny a dni.“

„Och, Mano, tolar bych dal tomu, kdo by mi to pověděl! Věř a důvěruj, jak důvěruji já, a budeš vesela. — S Bohem, a ještě hezkou památku mi dej na cestu!“

Mana ho objala okolo krku, on se sklonil a políbil ji na rty.

„S Bohem! Krásnou památku jsi mi dala, a ještě radost srdci.“

Oběma se zdálo, že si řekli sotva tři slova; ale když vstoupil Potníkův na silnici, podíval se na oblohu a viděl, že se již slunce nahnulo blízko ke kopci. Ještě se ohlédl a rukou pozdravil, ona opětovala jeho

pozdrav ze zahrady; byl už tak daleko, že již nespozoroval jejích slz.

Poblíž Eliášovy hospody přisupěl za ním cikán.

„Počkej, počkej! Vždyť jsem se ti ještě ani řádně nepoděkoval za nocleh.“

Potnikův se obrátil a podíval se temně.

„Čeho si přeješ?“

Cikán kráčel dva kroky za ním, jakoby se bál hole.

„Sám nevím, čeho bych si přál — jen tolik vím, že mne srdce honí a puďí mezi nešťastníky, jako mouchu k svíci. Proto jsem včera večer přenocoval pod tvou střechou a také dnes v noci tam přespím — i nadále, dokud bude kousku střechy. Hledal jsem tě a přišel jsem za tebou, abych se rozloučil přívětivým slovem a poučení na cestu abych ti dal: nezpívej a nevzdychej!“

Potnikův mlčky zamávl rukou a plivl na silnici. Přišli k Eliášově hospodě; Potnikův na dveře ani nepohlédl, cikán pak pokročil k prahu. Když se již Potnikův dával do kopce, slyšel hluboko z údolí cikánův křiklavý hlas:

„Nezpívej a nevzdychej... a také neplivej!“

„Kdopak tu šel mimo s uzlem na rameně?“ otázal se Eliáš cikána. „Nebyl to Potnikův starší?“

„Byl to on,“ odvětil cikán a usmál se lstivě do rozčuchaných vousů.

III.

Život osojenských farníků byl jako dubnové počasí; už za těch časů, kdy starý farář kázal hluchým uším, po jeho smrti pak teprve.

V neděli nebylo vrískotu a zpěvu ani kraje ani konce, že by sis byl řekl: hle, ta farnost jest šťastná a spokojená, jako žádná druhá na světě. V pondělí však věšeli hlavy a vzdychali tak lítostně a dojemně, že by se byl kámen rozplakal.

Stávalo se mnohdy, že se farník pořádně napil u hospodského Eliáše; když pak už měl rudé oči a těžký jazyk, podepřel si hlavu o pěsti a jal se sám litovati. Tu ukázal také Eliáš smutnou tvář a utěšoval vzdychajícího vlídným slovem. Nejčastěji nařikal pak starý Potník a jeho utěšoval Eliáš nejraději.

„Tak je nám už usouzeno,“ řekl Potník. „Ať se obrátíme v pravo či v levo, všude je svízel a starost. Naši dědové těžce trpěli, naši otcové ještě hůř, my pak trpíme do krve — kdy bude utrpení konec? Nikdy ho nebude, jen mně věřte. Co je usouzeno, je usouzeno. Vyplatilo by se to, abychom se vzpírali a přeli? Kdysi, před sty a sty lety, vzepřeli se zde sedláci. Zapálili několik zámků a postavili si svého

selského krále, ale vybojovali pouze to, že je dráb bil škorpiony, zatím co je bil druhdy jenom bičem. Nic nepomáhá. Ten náš život je jako život slepého koně, jenž vláčí vodu ze studny: stále v kruhu, stále touže cestou, nikdy se do syta nenají a řádně si neodpočine; a konec je smrt. Tak se dřou a starám od jara do jeseně, od jeseně do jara, ale ruce mám prázdné jak byly. — Nalij mi vína, žide!“

Eliáš nalíval a těšil.

„Řádně si hlti, Potniku, ať ti v srdci uleví. Kdo by bědoval a zoufal, dokud je ještě kapka v sudě?“

Potnik popíjel plnými doušky.

„Můj starší šel do světa — neříkal, kam jde, ba ani se nerozloučil. Ale já miluji tu zemi, jež mne zrodila, já ještě rozumuji po staru: lepší suchá domácí prst nežli cizí zlato. Mladí lidé již tak nemyšlejí, nadutí jsou a svéhlaví; chodí štěstí kopat po světě, domovina je jim příliš ubohá.“

Pomalou zdvihl sklenici; omámené myšlenky se mu tak spletly a tak mu ochably, že opilýma očima shlédl ve víně poklad a zázrak.

„Ale ještě se to obrátí,“ řekl. „Ještě najdeme cestu ke králi Matyášovi, tolik vám říkám!“

Poté mu ruka sklesla, dříve ještě, než zdvihla sklenici ke rtům.

Vousatý cikán poslouchal zbožně Potnikovu řeč. Když pak Potnik ztratil rovnováhu, zasmál se cikán a řekl:

„Není nerozumný ten zbožný farník, že věří v krále Matyáše a že naň čeká. Já znám příběh, jenž praví, jak byla ubožáku víra odměněna a co s tou odplatou počal.“

„Vyprávěj, ať nepiješ zadarmo,“ rozkázali hosté.

A cikán mluvil:

„Příběh je tak podivný, že by ses mu smál, kdyby nebyl pravdivý od začátku do konce. — V kteréš farnosti žil člověk, poberta, lichvář a vydřiduch, jak jich žije bez počtu po dolenských,*) chorvatských a jiných farnostech. Lidé sami nevěděli, kdy a jak se to stalo — ale oprádl je jako pavouk, že se již ani nepohnuli. Ještě včera mu byl ubožák dlužen pouhou korunu, ale přes noc vyhlhl se z koruny stovák. Sotvaže na sebe řádně pohlédli, zbořila se první selská usedlost, zbořila se druhá, za druhou třetí. Sedláci se divili a řekli: Vždyť nežijeme veseleji nežli druhdy, nelenošíme hůře než jsme druhdy lenošovali — odkud ty kroupy na farnost? Dívali se na sebe, vykládali tak i onak,

*) Dolensko je jihovýchodní část krajinská, jižně od Sávy. Jméno má po své nižší poloze oproti Gorensku, severozápadní části Krajinska, Pozn. překl.

nařikali ze vší síly; ale seděli v pobertově hospodě a popíjeli jeho vína. Šlo jim v krev i v kosti jako jed. Zítra pohlédl sedlák na pole, a řekl: Však je ještě kdy! — a vydal se do hospody. Druhý den se počasí obrátilo, ubožák nemohl na pole, rval si vlasy a proklínal počasí i své neštěstí; samým hořem zašel do hospody.

V té farnosti bydlil také sedlák, jenž byl statný a bohatý a proto pavouku nejdéle vzdoroval. Jeho statek byl pevný a starý, jako hraběcí zámek. Poberta choval se k němu s počátku poníženě a pokorně, málem by mu byl střevice lízal. To činil, poněvadž věděl, že je pýcha nejhlupejší ze všech ryb: chytí se dokonce na prázdnou udici.

Jedné noci, když uzavřel bohatý sedlák krásný obchod, zastavil vůz před pobertou a popíjel; ba pak si s ním i v karty zahrál do časného rána. Ale druhého dne se ukázalo, že promrhal celý ten krásný ztržený peníz. Sedlák byl mrzut, ale zamávl jen nedbale rukou: „Na buben mne ještě nepřivedl,“ řekl.

Ale věc je taková a tak se i ukázala: kdo skočil s vrchu, nezastaví spíš nohy, než teprve v příkopu. Aby se potěšil, namířil sedlák přímo k pobertovi a pavoukovi. Tam snoval tak velké a takové obchody, že by se jim i opilec smál a že se

jim sám poberta divil. Ty úmysly a obchody nerozuzlily se nikdy do konce, nýbrž byly jako měřice bez dna: neustále nabíral ze sudů, které starostlivě naplnil děd a otec, ale nestačilo to ani na kapku. A tu viděl, že se mu střecha kolébá nad hlavou, ulekl se a všecek ochabl.

Dlouho přemýšlel a vzdychal, posléze pak řekl: „Buď si tak, nebo tak. Můj děd dovršil v práci a starosti devadesát let, a umřel; otec můj se dřel do posledního dýchání, a umřel; také já zemru, když přijde poslední hodinka — nač bych si krátil hořem ještě ty poslední dni?“

Tak si řekl a šel i propil ještě to, co mu bylo zůstalo.

Ale když byl dům zabaven a chvastoun stál nah na cestě, vzpomněl si náhle, že má ženu a děti. Zmocnil se ho velký strach i uhodil se pěstí v čelo.

„Běda mně!“ zvolal. „Myslil jsem ve své pověrčivosti, že žiji sám pro sebe, a přece jsem soused svých sousedů, muž své ženy a otec svých dětí. Běda mně! Nemyslil jsem na ně — pouze na sebe, svůj rod jsem vyhnal!“

Ale vzdechy mu nic nepomohly; pohlédl na ženu a na děti a prochvěla ho silná hrůza.

„Kam nyní my všeci?“ řekl.

Pak si pomyslí:

„Celý statek mi vzal, aspoň krov mi vrátí. Všecka pole mi uchvátil, aspoň líchu mi nechá.“

I vydal se k pobertovi. Ten se smál a měřil si ho od hlavy do paty.

„Kdo pak jsi?“ otázal se.

„Což mne již neznáš?“ podivil se ubožák. „Vždyť jsi mne připravil o statek i pole!“

Tu se však poberta sám podivil.

„Já že jsem tě připravil? Jsi pomaten a nevidíš už: ty sám jsi jednal!“

Poznání vzešlo ubožáka a s poznáním se ho zmocnil hořký bol.

„Sám jsem hřešil!“ zvolal. „Ale odpusť, hříšníku, a nezavrž ho. Hřešil jsem, ale moje žena nehřešila a moje děti též ne. Nad těmi se slituj!“

„Starej se sám, jak jsi se dříve staral,“ řekl poberta a obrátil se, aby odešel.

Tu obešel ubožáka nekonečný smutek i zvolal:

„Ani tolik nemám, abych si provaz koupil. Smiluj se a dej mi provaz, ať se oběsím.“

Poberta se posléze slitoval a sáhl do kouta.

„Na, provaz,“ řekl, „a oběs se ve jménu Páně.“

Ubožák vzal provaz a odešel.

Šel přímo do bukového lesa; a když tam byl, nevybíral a neodkládal dlouho. Jakmile shlédl

vhodnou větev, vhodil na ni provaz a udělal smyčku. Ještě dobře nevisel, když se větev ulomila a nešťastník spadl na zem. Ale nespadol pouze na zem, nýbrž ještě o sáh hlouběji. Země se rozevřela a náhle seděl docela vážně mezi samými tolary. Dokud řádně neprocitl, nevěřil ani své paměti, ani svým očím. Posléze však věc pochopil a vydal se k pobertovi.

Tomu řekl:

„Stotisíckrát budiž pochválen za svou dobrotu!“

„Za jakou?“ podivil se poberta.

„Na větvi jsem visel, a spadl jsem na poklad,“ řekl ubožák.

Tu se poberta napolo zhroutil a hrozně se rozlétl.

„To je moje zlato, zloději, rošťáku!“

„Jak pak tvoje? Není tam napsáno, ani na papíře, ani na zlatě.“

„Já jsem schovával.“

„Není napsáno!“

Tak šla pravda svou cestou; a spravedlnost rozsoudila spravedlivě, protože jinak nemůže: že dostane hlavní část ten, kdo poklad objevil, protože není hospodáře, jenž by zřejmě dokázal své vlastnictví.

Takové štěstí rozradostnilo ubožáka nad míru a nad pomyšlení. Bohatší byl než tehdy, když poznal pobertu pavouka. Proto se vydal přímo k němu.

„Nezázlívej mně,“ řekl.

„A co bych ti zazlíval? A co bych vyčítal?“ konejšil ho poberta.

„Teď teprve budeme obchodovati!“

„Budeme!“

A skutečně počali neprodleně. Tak přepodivným způsobem, že ubohý nálezce pokladu sám ani nevěděl, zdali má v ruce zlato či ořechové listí. Sotvaže se rádně devětkrát vyspal, udeřila mu hůl soudního vykonavatele na domovní dveře.

„Komu jsem dlužen, komu jsem poctivě nezaplatil, já, jenž mám pytel tolarů?“ podivil se ubohý nálezce pokladu.

„Kde pak máš ten pytel? Ukaž ten pytel,“ smál se mu vykonavatel.

A tu poznal ubohý nálezce pokladu náhle, nejen že je pytel až na dno prázdný, nýbrž také, že již nemá ani lesa, ani pole, ani louky, ani střechy. Jediné, co mu ze všeho bohatství zbylo, byla cestovní hůl. Tu vzal a šel do světa; celá jeho rodina šla za ním. Neboť tak mu bylo souzeno od začátku.“ — —

Taková byla cikánova historka.

Eliášovi hosté na sebe pohlédli a nerozuměli cikánovou šprýmařství.

„Co říkal, co povídal?“

Víno bylo v hlavě, myšlenky nešly dále, usnuly cestou.

Ale bystrý byl rozum Eliášův; přistoupil k cikánovi a otázal se ho takovým hlasem, jakoby mu bičem šlehl do obličeje:

„Cikáne, neznáš jiných povídek? Jestli nevíš, povím ti já takovou, že se budeš ještě v hrobě chvěti!“

Ale cikán se mu zasmál tak vesele do obličeje, jakoby slyšel štavnatý vtip.

„Ej, hospodský Eliáši, proč se na mne díváš těma zlýma očima? Vždyť nemám v kabátě ani grešle a země ani tolik, co bych dlaní zakryl. A proč ses tak rozhněval? Podívej se na ně — za farářova kázání spali, jak by nespali za cikánova? Nic se neboj, hospodský Eliáši: jak je usouzeno, tak je usouzeno.“

Hospodský se rozhlédl po svých hostech a líce se mu vyjasnily. Někteří křičeli a hádali se, ač sami nevěděli proč; druzí podřimovali, Potnik pak položil hlavu na stůl a chrápal.

Eliáš stáhl lampu.

„Půlnoc bude, lidičkové milí!“

Cikán přistoupil k Potnikovi a třásl jím za ruku.

„Hej, otče, zdvihněme se, zdvihněme!“

Ospalým okem pohlédl Potnik na cikána.

„Abychom se zdvihli?“

„Je čas,“ smál se cikán a chopil se ho pod paží.

„Nuž, tak uhoďme, jen tak po něm,“ zvolal Potnik a zamával pěstí.

Hospodský ustrnul a strachem ho zazebla líce.

„Silné víno naléváš, hospodský, příliš silné,“ zasmál se cikán a smál se hlučněji a hlučněji.

„Sázím se, že se mu zdálo o králi Matyášovi a o jeho vojsku. Ale, otče, král Matyáš se zmýlil, nebo ho obelhali; neboť ještě stále lítají nad horou černí havrani a do války je ještě daleko.“

Potnik procitl, podíval se na všechny po pořádku a poznal tváře.

„Nic se mi nezdálo,“ řekl. „Ale ty, žide, jsi za devadesát oněch židů, kteří ukřižovali Krista; to jsem rozvážil ve snách!“

Pomalou a znaveně šel ke dveřím, cikán pak šel za ním. V ostré zimě, jež mu bila v líce, byl by se Potnik zhroutil, ale cikán ho držel pevně.

„A přece se mi něco zdálo,“ rozkládal Potnik polo sobě, polo cikánovi. „Zdálo se mi, že jsem svíral v pěstí silnou sukovici. Už jsem se skoro

rozehnal, ale zatřásl jsi mnou za rameno a vzbudil jsi mne! Kdo pak jsi, že máš takové právo?"

Cikán ho vedl pod paži a odpovídal pokorně: „Pocestný jsem, ubohý pocestný, jenž odpočívá pod tvým krovem. Neodháněj mne od prahu a neodpírej mi lůžka; neberu užítku, nýbrž dávám ho.“

„Nikoho jsem neodháněl od steliva a střechy, ani jsem nebral užítku za almužnu,“ řekl Potnik.

„Dej Bůh, aby ti někdy tak vraceli, jak dáváš,“ odpověděl mu cikán.

Šli pomalu do úvozu; Potnik pokyvoval hlavou a vyprávěl sám se sebou.

„A přece se mi zdá, že byly ty sny skutečností. Sebrali jsme se a řekli jsme: Co budeme čekat, až nám vypije upír i tu poslední krůpěj krve? Sekněme! A někdo z nás rozkázal: Zdvihněme se, je čas! A chopil jsem se té sukovice — och, že jsem neudeřil!“

Cikán ho vlídně konejšil.

„Pleteš se, otče, protože jsi opilý. Osojenským farníkům zjevují se jenom v spánku a v opilství svatí tři králové; zmužilost, spravedlnost a Matyáš. Ten, který řekl, že je čas, selhal hanebně; vysmíval se ti, poněvadž viděl, že jsi zmožen vínem a že bys už snad ani té sukovice nezdvihl.“

Potnik slyšel sice jeho slova, ale přešla mu mimo uši jako vítr: mluvila, ale neřekla nic.

Náhle uchopil cikána pod loktem.

„Počkej trochu, ty, jenž jdeš se mnou. Není tam nahoře mé stavení?“

„Je tam!“

„Jsem tak opilý, že se jenom mně kolébá a vyvrací, nebo se vyvrací skutečně?“

Cikán se podíval pozorně a dokonce i jemu se zdálo, že se stavení vyvrací; ale vítr nebyl tak silný, že by kolébal střechami.

„I světlo je doma,“ řekl Potnik. „Proč svítí přes půlnoc?“

Neprocitl z vinného omámení, ale obešel ho velký strach.

„Drž mě, ať už jsi kdokoliv, neodcházej nyní ode mne, hříšníka! I statek půjde; vítr, jenž by ani vrbového listu nepolekal, zdvihne střechu.“

Nahoře v úvoze objevil se černý stín; člověk chvátał dolů.

Potnik odtáhl cikána stranou.

„Nezastav mu cesty! Což jsem neřekl, že půjdou všeci, všeci, všeci? To je můj druhý.“

Dlouhým krokem šel Potnikův druhý mimo ně; ani se nepodíval, nepozdravil. Záda měl hluboce sehnuta, nesl těžkou nůši.

„Běda mně, opuštěnému!“ zaúpěl starý Potník a zhroutil se na silnici. Cikán vzal jej kolem pasu a vedl jej. —

Dobře postřehl druhý Potníkův otce a také cikána poznal. Trpkost pocítil v srdci, ale nepromluvil a také kroku nezastavil. Šel přímo do údolí, k Martinovým, kteří bydleli vedle fary. Na dvůr vkročil, zdvihl žebřík a přistavil jej k oknu.

„Františko!“ zvolal.

Otevřela okno.

„Dobry večer, Františko, dobrou noc, s Bohem a na shledanou!“

„Jsi opilý?“ otázala se Františka.

„Jestli jsem opilý, pak nanejvýše hořem. Té noci odejdu a vrátím se za rok, nebo snad za devět let. Vydal jsem se na cestu v noci, abych se s tebou řádně rozloučil a zítra abych přišel do města. Řekni mně nyní, jestli na mne budeš čekat, nebo ne; abych věděl.“

„Budu na tebe čekat, ať přijdeš za rok, nebo za devět let. Tvůj karafiát bude na tom okně.“

„S Bohem, Františko!“

Rozloučil se, sotvaže se řádně políbili.

„Když je srdce měkké, nestojí nohy za nic!“ řekl. Šel mimo temnou Eliášovu hospodu a silně si odplivl; poté se vydal do kopce.

Překrásná byla noc a hvězdy zářně svítily, když se ohlédl druhý Potnikův na svůj domov. V srdci necítil trpkosti, když napřáhl ruku k pozdravu:

„Jen trochu počkej!“ řekl. „Co bude opuštěných polí, všechna pohnojíme; co bude rozviklaných střech, všechny narovnáme!“

Tak se rozloučil a šel. —

U svého okna stál Eliáš a spatřil člověka na kopci.

„Kdo je to? Druhý Potnikův je to, v myšlenkách ho znám. Bůh s tebou na dlouhou cestu. S tebou a s tvými bych se nerad měřil. Ti, kdož sedí na zabaveném prahu a naříkají, nejsou nebezpeční, a těch je více.“

Tak soudil hospodský; spokojeně zavřel okno a sfoukl světlo.

Příštího dne hned skoro ráno rozlehla se farností zpráva, že Grajžara prodávají, Grajžara s kopce. A že ho prodává dražbou Eliáš, hospodský.

„Proč popíjel a lenošil?“ řekli někteří. „Vždyť se hnal do dražby jako dobytek do ohně.“

Druzí pak mlčeli a dívali se do země; projel jimi strach.

Nikoho nebylo, kdo by se zasazoval o Grajžarův statek a hospodářství. Věřitel sám, hospodský Eliáš, sebral dům, pole i les.

Grajžar prosil, modlil se, křičel a klel.

„Aspoň statek mi nech, aspoň za nájemníka mne vezmi!“

Hospodský ho neslyšel; stál tam v černém kabátě, tichý a pevný, jako spravedlivý soudce.

Tu vzkřikl Grajžar, že ho slyšela celá farnost: „Zloději zlodějský! Krev moje na tvou hlavu.“

Hospodský se ohlédl za ním:

„Dříve jsi jednal sám, jednej sám i nyní!“

Jako opilý spěchal Grajžar dlouhými kroky a bez klobouku do údolí, sám nevěda kam; sedláci stáli užaslí a sklíčení před vydraženým domem; a tak jim bylo u srdce, že by byli smekli a pokřižovali se, jako na pohřbu.

Hospodský Eliáš viděl ty tváře a vytušil ty myšlenky i uvážil rozumně:

„Není zdrávo, aby byli smutni a ustrašení; ze smutku a strachu rodí se poznání.“

Obrátil se k sousedům a známým a řekl:

„Nač nyní stát a truchlit? Nikdo ho nehonil ze statku, sám si zvolil a ukázal cestu. Jeho hřích, jeho pokání. Ani o sklenici jsem mu nenabídl více, než sám poručil, ani o groš jsem mu nepůjčil více, než sám podepsal. Když uměl rozhazovat, měl umět i počítati. Krásných naučení jsem mu nedával a nikomu jich nebudu dávat, protože nejsem farář; člověk chodí do

hospody píti, modliti se a svědomí zpytovat pak do kostela, nikoli naopak; farář nebude nalévat, hospodský pak nebude kázat.“

Tak mluvil Eliáš a všeci řekli, že mluvil dobře a rozumně. A ještě více se jim vyjasnily obličej, když je pozval vlídným slovem:

„Dostí jsme si naprohlíželi toho smutku, nyní se sluší, abychom smyli s duše všechny zlé myšlenky.“

Když slyšel cikán takováto slova, zasmál se z plna hrdla, a smál se celý ten čas, co chodil za procesím, které se vydalo přímo do Eliášovy hospody.

„Daleko jsem přišel ve světě, ale takového procesí jsem ještě neviděl,“ řekl.

„Jen si je řádně prohlédni,“ odpověděl mu Eliáš a švihl po něm zlobným pohledem.

Přišli do hospody, zasedli za dlouhé stoly. Eliáš nosil láhev za lahví a naléval po pořádku zvyklou rukou. Byl nadmíru úslužný, hladký a milý.

„Buďte dnes mými hosty, jako soused u souseda,“ řekl.

Pili. V první kapce se utopil strach, v druhé trpkost, z třetí se již zdvihla sladká radost. V žádném srdci nebylo již ani myšlenky na Gražzara a na dražbu.

„Co hledíš a čekáš? Vezmi harmoniku, anebo aspoň ústa otevři,“ poručil hospodský cikánovi.

Cikán zahrál, ale byla to smutná poutnická píseň.

„Motá se ti?“ zvolal hospodský.

Ale sotvaže tak zvolal, zděsil se všecek; neboť všeci hosté, ačkoli již byli zmoženi vínem, zapěli tu smutnou poutnickou píseň. I jejich tváře byly náhle sklíčený a znaveny; tváře poutníků, kteří se trápí, zpívající cestou vzhůru do strmého úvozu.

Cikán se zasmál, rázem přetal poutnickou uprostřed a spustil rozpustilou skočnou; tváře se vyjasnily, jakoby byl mrknul a otevřenými okny rozlehla se údolím veselá jinošská píseň.

„To je pravé slovo!“ rozveselil se hospodský.

Do soumraku popíjeli a prozpěvovali Eliášovi hosté. Za soumraku vyšel jeden z nich před stavení a vrátil se do hospody tak bledý, jakoby byl shlédł samu smrt. Otevřel ústa, aby promluvil, ale slovo nešlo s jazyku, jenom rukou ukázal na dveře.

„Ej, co pak bylo,“ řekl druhý, vyšel před stavení a vrátil se zrovna tak bledý.

Po té vstali všichni, rázem vystřízlivěli, jakoby je polil ledovou vodou a morkem jim proběhl strach. A když vyšli před stavení, rozběhli se, jakoby byla boží ruka udeřila mezi ně.

Na hrušni před hospodou visel Grajžar; tělo se lehce kolébalo ve větru, holá hlava klonila se hlu-

boko na prsa. Pod hrušní ležel žebřík, který si byl přistavil.

Eliáši zachvěla se kolena.

„Lidé! Sousedé! Čeledíne!“ volal chraptivým hlasem.

Ale nikoho nebylo. Čeledín se zavřel do chléva a sedláci utíkali do údolí a neohlíželi se.

Vešel do hospody, douškem vypil plnou sklenici vína a vrátil se před stavení. Těžce supě zdvihl žebřík, opřel jej o větev a lezl pomalu a chvěje se, kolík za kolíkem. Větev se prohýbala a kolébala. Levicí se přidržel větve a pravicí přeřízl provaz; temně dopadlo tělo do trávy. Ale ve své hrůze rozmáchl se tak slepě a rázně, že se žebřík nahnul a Eliáš spadl na zem přímo na tělo, tváří na tvář. Vyskočil a zakřičel tak silně, že ho slyšeli v údolí až v posledním stavení. Když udeřil hlavou o mrtvou tvář, zdálo se mu, jakoby naň byly pohlédly bílé oči a mrtvé rty jakoby se byly zlomyslně usmály.

Utekl do stavení, zavřel všechny dveře na zámek a zadělal všecka okna. Lampu ve velké jizbě vytáhl, aby hořela ještě jasněji, ve své podkrovní jizbě pak rozžal dvě svíce a ulehl si oblečen na postel; přikryl se dvěma přikrývkami, ale od hlavy do nohou chvěl se zimou.

Té noci nespál Eliáš a také v údolí byla všecka okna jasná.

IV.

Pohřbili Grajžara v nepožehnanou zemi a brzy zarostl jeho hrob plevelem. Týden byli osojenští farníci silně sklíčení a chodili raději do kostela než do hospody. Také se jim nikdy dříve tolik a tak nepříjemné nezdávalo. Grajžar sice zemřel, ale hříšným duším nedával pokoje a zjevoval se v osojenském údolí každou noc, včera onomu, dnes tomu. Bez klobouku byl, ve tváři všecek bledý a zelený, ruce pak měl oteklé.

Také starý Potnik ho tak viděl a celý se třásl hrůzou, když oznamoval příštího dne sousedům tu novinu. Vracel se domů v pozdní hodině, ale poněvadž mu byla cesta dlouhá a noc teplá, lehl si pod úvozem do trávy, aby si zdřímnul. Ale sotvaže zavřel oči, zasupělo ztěžka a zavzdychlo deset kroků pod ním a do úvozu vešel Grajžar, právě tak sehnutý a chorobný, jak vždycky chodíval. Potnik se pokřižoval a oslovil ubohou duši:

„Což chodíš těmito končinami i po své smutné smrti?“

„Činím pokání za své hříchy,“ řekl Grajžar, „jak je budeš činiti ty za své.“

A šel zvolna úvozem, po pás sehnut, jakoby nesl na hřbetě skálu.

„Byl jsi opilý a snil jsi,“ vyčítal mu nevěřící soused. „Grajžar je zakopán, tráva mu již roste na hrobě.“

Ale druzí sousedé nebyli takového mínění.

„Nejsou to pověřivé sny. Kdo z nás ho již neviděl? Bůh mu dej věčný pokoj, nás pak ochraň před každým neštěstím.“

Jako jinovatka ležel strach na srdcích. Týden neslyšela osojenská farnost hulákání, ani prozpěvování, ani veselého slova.

Málo hostů měl tehdy hospodský Eliáš. Sotvaže se počalo smrákat, utekl poslední piják jako ze zakletého domu. Jediný cikán seděl v svém tmavém koutě samotěn a tich; nebylo nikoho, kdo by poslouchal jeho písně a vtipy. Eliáš mu naléval almužnou, poněvadž by mu bylo samotnému nudno; cikán ho odměnou obveseloval a těšil.

„Nic se neboj, hospodský Eliáši; když je jablko zralé, spadne se stromu dříve nebo později. I ta jizba bude ještě plná a hlučná a veselá, až se to bude rozléhati po devíti farnostech. Už nebudeme dlouho samotariti. Zítra bude sedmina za Grajžara; připrav jen vína, chleba a masa, ať nemají hosté hladu a žízně. Neboť ti povídám, hospodský Eliáši: kdyby

devět Grajžarů sešlo smutnou smrtí na hrušni, desátý a poslední Grajžar přišel by přece oslaviti sedminu pod tvou střechou a ještě by s tebou pil na bratrství.“

Cikán se nezmýlil ve svém bystrém rozumu. Když minulo sedm dní, bylo farníkům nudno i řekli:

„Co bychom se chvěli a báli, vždyť nejsme děti! A co bychom nařikali pro hříšníka, jenž nezasloužil ani křesťanského hrobu! Bůh už asi ví, proč nedal jeho duši klidu.“

A šli oslavit sedminu pod Eliášovou střechu. Hospodský stál na prahu a vítal je s veselou tváří a milým slovem, málem byl by každého z nich objal. Také farníkům bylo příjemně u srdce — jako člověku, jenž byl týden z domu a vrátí se v sobotu večer a přitiskne se touže po odpočinku k teplému krbu.

Eliáš naléval do pozdní noci; do pozdní noci rozléhal se farností zpěv.

„Nač věšet hlavu, dokud nám není hůře,“ mudovali srdnatě. „Bůh dej mrtvým nebe, živým pak veselí a žíznivým vína.“

„To je slovo,“ rozveselil se Eliáš. „Kývalovi a knouralovi ještě nikdy země nerodila; dobrá mysl je však už půl sklizně.“

A všechno bylo, jak oznámil cikán: noc co noc rozléhala se rozpustilá píseň údolím; Eliášova hospo-

da byla v neděle a svátky tak plná, že hosté litovali ubohého hospodského, jenž byl všecek spocen a uřícen; a div divoucí: Grajžarova duše došla pokoje, už ho nikdo nepotkával ani ve dne ani v noci, zmizel beze stopy jako jeho památka. Farníci žili, jak žili ode dávna: v neděli tančili, v pondělí vzdychali.

Na podzim, už v říjnu, vylekalo se náhle celé údolí.

Kováč přijel z města, schoval vůz a koně a vydal se do hospody jak byl, ještě s bičem v ruce.

Eliáš ho vesele přivítal, ale Kováč řekl:

„Nesednu si a nebudu pít. Přišel jsem si s tebou pohovořit.“

„Snad se také domluvíme, když budeme sedět, a víno jazyku neškodí,“ odvětil hospodský.

Kováč pohlédl naň ztemna.

„Poslyš, žide! Byl jsem v městě, abych vyzdvihl peníze. Druhdy jsem nosíval na podzim do města peníze, letos šel jsem pro ně. Nedali mi jich, poněvadž praví, že jsem po krk zadlužen. Žide, co říkáš?“

Eliáš zamžikal, jakoby se mu bylo zablesklo, a pozdvihl ramena.

„Co bych říkal? Dosud jsi jednal sám, jednej i nyní sám.“

„Tím to nevyřídíš!“ vyhrkl Kováč. „Pověz, zdali jsem po krk zadlužen, nebo ne!“

„Což neumíš sám počítati a čítat? Když řekli že jsi, tedy jsi!“

„Dobře jsi řekl, žide! Sám budu čítat a počítat a, důkladně čítat a počítat.“

„Rozumné slovo. Též já budu čítat.“

„Nyní však čítej napřed mně! V městě nevěděli, kdo jsem, ty víš.“

Eliáš pohlédl naň potměšile zpod brv a ustoupil o krok.

„Vím, kdo jsi, proto nedám!“

Kováč ustrnul.

„Dosud jsi dával, ačkoliv jsi odíral.“

Obličej hospodského byl náhle všecek přísný a šedý.

„Dokud jsi byl hospodářem, dával jsem; nyní již hospodářem nejsi.“

Kováč po něm skočil.

„Co jsi říkal? Řekni to ještě jednou!“

Hospodský mu uhnul, ruce proti němu napřáhl a křičel:

„Na pomoc, lidé, na pomoc!“

Kováč obrátil bič a uhodil okovaným koncem. Když udeřil po první, rozlila se hospodskému po líci krev, udeřil po druhé a hospodský se svalil na tvář.

„Na, dobytku,“ řekl Kováč a strčil do něho

nohou, že se skutálel pod stůl. „Nyní si budeš pamatovat, že nejsem Grajžar!“

Pak přistoupil k stolu, nalil si sklenici vína a vypil je jediným douškem. Práskl dveřmi za sebou a vydal se domů s tak jasnou tváří a klidným obličejem, jakoby byl vykonal bohulibý skutek.

Doma zavolal ženu a děti a řekl jim:

„Mnoho zlého jsem vám učinil, jestli vy mi odpustíte, odpustí mi také Bůh. Jednejte lépe, než jsem jednal já a nevzpomínejte na mne kletbou, nýbrž modlete se za mne!“

Rodina hlasitě zaplakala, když slyšela takováto slova. Ještě téhož večera přišli četníci, svázali ho a hnali vesnicí. Kováč nebyl smuten a neklonil hlavy.

„Je mrtev?“ otázal se.

„Mlč!“ odpověděl četník.

Vyjevení a ustrašení stáli sousedé u cesty.

„Umřel žid?“ otázal se jich Kováč.

„Příliš málo jsi se rozehnal, příliš špatně jsi měřil,“ zvolal souseď.

A ještě je oslovil Kováč:

„Nepřestupte jeho prahu, ať nejdete, kam já jdu!“

„Mlč!“ rozkázal četník.

Šlo za ním dlouhé procesí farníkův, všeci byli sklíčení a nemluvili hlasitě, sotvaže slovo vyměnili.

Tak přešli kolem hospody. U okna podkrovní jizby stál Eliáš; bled byl ve tváři a hlavu měl obvázanou. Všeci se po něm ohlédli, on pak se díval na silnici a tichý úsměv objevil se mu na rtech.

Čím déle šlo procesí, tím kratší bylo; soused za sousem se vracel, a když stál Kováč na kopci, byli s ním pouze tři četníci.

„Škoda ho,“ řekli susedé a utěšovali se. „Prchlivý býval vždycky, ale nyní se mu ten hněv špatně vyplatil. Sám si naložil, sám nechť nese!“

Ještě téhož večera seděli v Eliášově hospodě, ale nalévala jim služka.

V zimě, už k samým vánocům, užaslo osojenské údolí po druhé.

Eliáš se poněkud zotavil a chodil vítati své hosty. Od vlasů táhla se mu až k obrví široká červená jizva, líce měl šedé a suché.

„Jak se zdravím?“ tázali se ho.

„Už by ušlo. Ale za čelem brní, nemohu kouřit ani píti.“

„A co se zbojníkem? Co řekli soudcové?“

„Co jiného by řekli, než podle spravedlnosti? Pět let mu přirkli.“

„Pět let!“

Farníci na sebe pohlédli, hospodský pak vykládal:

„Sám si jich přiřkl, těch pět let. Ani se ho neptali, a řekl: Mrzí mě, že jsem ho nezabil; zabít jsem jej chtěl. — Tak je, lidé boží, když je člověk prchliv.“

Když se k večeru hosté rozešli, zůstal ještě Martinův sám v hospodě.

„A což ty?“ otázal se ho Eliáš a stáhl lampu. „Je čas, pozdní je již hodina.“

Martinův měl víno v hlavě, ale seděl za stolem a smál se.

„Jen nalívej, Eliáši, jen nalívej. Proto jsem ještě trochu poseděl, abychom byli sami. Jen přede mnou neuhýbej, nemám s sebou biče.“

„Tak jen rychle pověz,“ řekl Eliáš a postavil se ke dveřím.

„Zkrátka ti to řeknu, zkrátka! Včera jsem tě prosil o peníze, poněvadž budeme o svátcích třítinouzi. Ale tys pravil, že ne.“

„Že ne, tak jsem pravil,“ potvrdil hospodský.

„A potom jsi ještě říkal, že jsi mi již dal víc než přespříliš a že již nemám ani tolik půdy, kolik bych jí tolarem zakryl.“

„I to jsem říkal, všecko jsi řekl správně.“

„A posléze jsi ještě pravil, že ani ten krásný statek vedle fary již není mým a že jsem v něm

pouze nájemníkem od dnešního rána do dnešního večera; a jestli se ti zachce, že se tam přestěhuješ.“

„Tak jsem mluvil. A nyní jsem se zcela vážně rozhodl, že se tam přestěhuji.“

Martinův se zasmál tak vesele, že naň pohlédl hospodský všecek udiven.

„Přestěhuješ se vskutku? Kdy pak se přestěhuješ?“

„Z jara již, z jara,“ odpověděl Eliáš.

„Tedy z jara? Hleď ho, jak přesně zná budoucí časy a věci. Protože jsi učenec, nalej mi ještě.“

Hospodský naléval, po tichu pak uvažoval: „Je úplně zpit, nebo blouzní hořem, či zamýšlí tajné darebáctví?“

Martinův popíjel, pak se náhle obrátil k hospodskému.

„Stůj, žide. Statek, pravíš, že je tvůj. Také chlév je tvůj?“

„I chlév a dobytek v něm.“

„A stodola?“

„Má!“

„A kozolec?“

„Můj!“

„Hleď ho, všechno je jeho! Na konec i sklep ve vinohradě?“

„I sklep!“

Martinův si nalil sám, vstal a vysoko vyzdvihl sklenici.

„Kéž nás oba Bůh uvaruje všeho zlého!“

Dopil a pak se smál, až se na celém těle třásl.

„Dobrou noc, Eliáši,“ řekl a šel.

Hospodský stál na prahu a hleděl za ním, dokud stín neutonul v noci. Posléze zamávl rukou a odplivl si.

„Opilý je vínem i žalem.“

A šel a zamkl se ve své podkrovní jizbě.

Ještě si ani rádně nezdřímнул, když se hrůzou zachvěl a vyskočil z postele. Zdálo se mu, že se okno potichu otevřelo a že naň hledí bílá tvář Grajžarova. Hospodský stál uprostřed jizby a chvěl se zimou, ale nebylo tam ani člověka ani ducha.

Ale tu spatřil, že je okno jasnější a venku že je světlo. Odhrnul záclonu stranou a před očima se mu udělaly mžitky.

V zářném světle lesklo se celé údolí až do kopce a k nebi. Hospodského takový jas oslnil; nerozeznal, zdali hoří pouze stáje, nebo jestli stojí v plameni celá farnost. Jako blesk šlehaly jiskry ze země k obloze a hvězdy uhasly.

Hospodský přehodil si svůj černý kabát a vyběhl na silnici. Kabát si zdvihl do kolen a spěchal do údolí, jak ještě nikdy nespěchal.

V polovici cesty uchopilo ho něco tak rázně za rameno, že se zapotácel, až se otočil.

„Dočkal jsem se tě skutečně, Eliáši? Postůj, Eliáši!“

„Pust!“ křičel hospodský a kolena se mu strachem chvěla.

„Nekřič, nekřič, nemám s sebou biče. — Ale pohleď, ohlédni se do údolí — tam je tvůj dům, tam se přestěhuješ! Je všecek jasný, jasnější než slunce, dokonce v noci! I chlív je při něm; dobytek je v něm, ale v noci jsou dveře zavřeny. — S Bohem, milá duše, chvátám ještě dále.“

Martinův spěchal do noci, Eliáš stál na cestě, tichý a tuhý, jako z kamene. Ale náhle ho přeletěla černá myšlenka a rychlým krokem dal se zpátky domů, hrůzou se chvěje a všecek uráčen.

Před stavením stál cikán a díval se do údolí; oči si dlaní zastínil, poněvadž se mu před nima mžilo zářným jasem.

„Byl už tu, šel už tu mimo?“ vzkřikl Eliáš.

„Kdo?“ podivil se cikán.

„Chvála Bohu, nebylo ho tu ještě a nebude, zapomněl!“ oddychl si hospodský.

„Kdo zapomněl a nač?“ vyzvídal cikán.

Eliáš se rozhněval.

„Proč nejdeš hasit? Co stojíš a zíráš? Hasit!“

„Odtud vidět lépe,“ odpověděl cikán klidně a nehnul se.

Eliáš se vrátil do údolí, ačkoliv byl všecek znaven a chor. Rána na čele ho zabořila a otvírala se, před očima se mu mžilo.

Když přišel k faře, zbořil se za silného lo-mozu Martinův statek a z černého trámovi vyšlehl k nebi plamen. I farní střecha byla se již třikrát vzňala a třikrát ji uhasili. Na kostelní střeše a ve vikýřích zvonice čekali sedláci s plnými škopky; sotvaže jiskra vyskočila, byla udušena. Jen o Martinův statek se již nikdo nestaral, ani o chlív a o stodolu.

„Proč zde nehasíte, lidé boží?“ křičel Eliáš. Sedlák jej odstrčil stranou.

„Zkus sám, správiš-li co! S cesty!“

Eliáš zavrával tak blízko ohně, že mu zrudly ruce i líce.

„Haste!“ křičel.

„Což je statek tvým?“ otázala se ho ženská.

„Chvála Bohu, že jsme zachránili, co se zachrániti dalo, a on by ještě nadával a poroučel.“

Přisupěl sedlák s plným vědrem.

„Co ten stojí a zírání? Buď pomáhej, nebo se ztrať!“

Temné pohledy se naň upíraly, že je skoro až ve tváři cítil.

„Žid nám nepřinesl štěstí! Co je mezi námi, všelijak se lidé a zabíjejí a žhnou.“

Hospodský neřekl ani slova, svěsil hlavu a vstoupil do stínu. Neodpověděl jim nahlas, ale odpověděl jim v svém srdci:

„Za každé slovo řádně zaplatíte i za každý pohled! Já vážím přesnými vážkami a moje paměť je věrná kniha, která se nikdy nemýlí a nic nezapomene.“

Pomalou a všecek sehnut vydal se k úvozu domů. Cestou ohlížel se po údolí a po stráni; ze stavení, chléva i stodoly šla ještě záře, ale plamen byl nižší a nižší a dusil se v kouři; kozolec hořel na stráni jako vysoký svatojanský oheň; nikdo ho nehasil, poněvadž stál o samotě a poněvadž nebylo ani vody poblíže; i z vinného sklepu na druhé straně údolí se kouřilo.

„Na nic nezapomněl, zhola na nic!“ zavzdychl si hospodský a oběma rukama chopil se za hlavu. Z rány objevila se krupěj krve a smočila mu dlaň.

Když vešel do jizby, seděl cikán za stolem a sám si naléval. Tiše si popískával a pozpěvoval si

pro sebe; byl zřejmě v dobré náladě; i oči se mu svítily jako nikdy druhdy.

Eliáš zdvihl láhev, dvakrát si nalil a dvakrát vypil douškem. Pak se svalil za stůl.

„Namoč mi hadr ve studené vodě a dones mi jej,“ poprosil cikána.

Cikán poslechl a hospodský si ovinul hadr kolem hlavy. Jeho pohled byl všecek rmutný a chorobný.

„Co myslíš, cikáne, jsem skutečně tak velký zbůjník?“ otázal se znaveným hlasem.

„Och, veliký jsi zbůjník! Ale kdo by ti vyčítal a co? Nejzbožnější vlk by podlehl pokušení, kdyby ho zavřeli mezi samé ovce.“

Hospodský si položil rozbolavělou hlavu do dlaní.

„Hleď, časem přijde chvíle, kdy má člověk strach a kdy je mu kolem srdce těsno, že je sám. Dnes večer udeřila mně taková hodina. — Jdi, nalej mi, cikáne!“

Cikán naléval, hospodský pil.

„Jinak nejsem slaboch, však víš, cikáne! Nikdy jsem nemiloval vzdechů a raději bych prolil vědro krve nežli jedinou slzu. Ale nyní podobám se všecek tomu mokrému hadru na mém čele. Buď stárnu, nebo se mi něco v hlavě rozsedlo, když mne ten zbůjník udeřil.“

Zvolna mluvil hospodský, těžkým, tichým hlasem; cikán pozorně poslouchal a usmíval se.

„Nestárneš, ne,“ řekl. „Jsem starší než ty, ačkoliv mám černé vousy. Ani tě tak silně neudeřil, že by se ti byl mozek rozlít, vždyť je rána sotva na prst široká. Ale možná, že se vlk tak přejedl tučných ovcí, že se mu posléze vlila v žíly jejich ovčí krev. Často se přihodilo, že velký loupežník zbaběl, poněvadž žil mezi babami.“

Chmurně pohlédl naň Eliáš.

„Myslíš tak skutečně, nebo jsi pokušitel?“

Cikán se zasmál.

„Nač bych ti lhal, když víš, že tě znám svrchu až po zem?“

Nalil sobě i hospodskému. Když hospodský vypil, sklesla mu ruka i rozhlédl se všecek polekán.

„Pil jsem dnes večer, proč jsi mi naléval, cikáne! Hle, můj hadr je všecek horký, vypláchni jej!“

Jazyk se mu pletl slabostí a vínem. Když si obvázal hlavu, vstal vzdychaje.

„A nyní mne ještě podepři, cikáne! Tak se mi nohy chvějí, jako ještě nikdy druhdy.“

„Och, jaká to bude noc, pustá, dlouhá noc,“ vzdychal. Když vešli do pokoje, rozžal cikán svíci a hospodský si ulehl v kabátě na postel.

„Jdi, cikáne, přines mi ještě vína, plnou láhev přines a sklenici, abych lehčeji spal.“

Cikán přinesl vína.

„Zamknu si sám!“ řekl hospodský a cikán se vrátil do dolní jizby.

Sotvaže byl hospodský sám, zdvihl se namáhavě s postele a stoupl si k oknu.

Jer málokdy se ještě zajiskřilo ze spáleniště. Hospodský rozeznával černé stíny sedláků, kteří dávali pozor, aby vítr nezdvihl jiskry zpod trámův a nezanesl jich na sousedovu střechu.

Ačkoliv byl hospodský churav a omámen, přece mu zaskřípaly zuby zlostí.

„Co myslíte nyní tam dole? Čeho jste mi přáli a co jste mi přisoudili? Zaplatíte bohatě za každé slovo a také za každou zlou myšlenku.“

Tak si řekl v srdci. Ale zlost ho neukonejšila ani nepozdravila. Když si ulehł po druhé, zavřel oči, ale spánku nebylo. Nalil si vína; ale když pil, chvěla se mu ruka a víno se rozlévalo po podušce i po plachtě. Světlo ho pálılo v oči, ale zhasnouti ho nechtěl.

„Kéž by již noc minula, kéž by se již ukázala zoře! — Hle, láhev bude již prázdná, ale nejsem ani opilý ani ospalý.“

Ale noc byla dlouhá, obloha temná, zoře odnikud.

„Říkají, že člověk usne, když se modlí. Pomodlím se — kam, ke kterému Bohu?“

Vstal, pot se mu lil s obličeje, tělem mu však třásl mráz.

„Společnosti je třeba! Ve společnosti zavře se oko samo, hlava se sama skloní. Jizba je otevřená, cikán popíjí, což jiného?“

Zavrávorál k oknu a otevřel je.

„Cikáne! Pojď, cikáne! Přijdi a přines vína!“

Zdola nebylo odpovědi. Vítr zadul, z údolí vzlétla jiskra a uhasla vysoko pod nebem, před stavením pak zakolébala se černá hrušeň, až dlouhá větev udeřila téměř do okna.

Hospodský přirazil okno, zhasil svíci a skryl se pod přikrývku. Zima jím chvěla do rána a usnul teprve, když se nad kopcem zaleskla žlutá zora.

Dole v opuštěné jizbě pak seděl cikán, naléval si sklenici za sklenicí a tiše si pozpěvoval veselé písně. Teprve za červánků sfoukl světlo.

V.

Když tál sníh a od jihu vál teplejší vítr, chystal se Potníkuv nejmladší do světa. Dlouho a těžko se chystal; noha nechtěla překročiti prahu, oko se nechtělo odvrátiti od rodného statku. Neboť ode dávna byl měkkého srdce, zcela dítě matčino.

Rozhlížel se údolím, poli, mokrými a černými,

toužícími po pluhu, jež se objevovala zpod posledního sněhu. Rozhlížel se a hořem se mu zalily oči slzami.

„Tam v brázdě jsem si hrál, když naši oráči orali; tam pod keřem ležel jsem v stínu, když naši ženci žali. Kdo bude nyní orat na těch nivách; kdo bude nyní žítí na těch loukách? Tolik půdy bylo naší, že by ji očima nezměřil, nyní by ji změřil chorobným krokem a neunavil by se! Kam se poděla všecka krása? Kam vzlétla, nebo kde utonula? Jakoby ji byla jinovatka přes noc vzala! Ale půjdu; je již kdy a poslední hodina; kdybych se díval ještě déle, vytekly by mi oči samým smutkem.“

Ale díval se a váhal; nohy měl těžké, přirostlé k zemi.

Bojácně patřila mu matka ve tvář, jež byla velice bledá; a slyšela všecka slova, jak si je říkal sám v srdci.

Večer řekl:

„Dnes budu ještě spáti pod touto střechou, ale zítra půjdu!“

Matka pohlédla naň smutnýma očima.

„Zůstaň ještě, můj poslední! Počkej ještě! Hle, jsem stará, sivé jsou mé vlasy a nikoho nemám na světě.“

Zůstal ještě celý den, večer pak řekl, jak říkal každý večer:

„Zítřa půjdu!“

A každý večer se matka rozplakala a prosila:

„Počkej ještě, můj poslední!“

On pak uvažoval v svém plachém a smutném srdci:

„Och, kéž jsem vstal už prvního dne, kéž jsem se netázal nic a nikoho, kéž jsem svázal uzal a šel, kam vede cesta! Nyní je má mysl už všecka malomyslná a nohy mám tak zemdlené, jakobych byl připutoval z deváté země.*) Už jenom několik dní, snad už jen jediný večer, a vydám se do Eliášovy hospody...“

Nic neřekl, tiše šel pod střechu a svázal si uzal. Po té vyšel před statek a bylo mu tak hrozně, že by byl hlasitě zaplakal.

Hvězdy svítily, byla teplá jarní noc. Vesnice spala, pouze v Eliášově hospodě byla okna ještě světlá.

Usedl si na kameni v úvoze a hlavu si opřel o dlaně.

Upřeně se díval do údolí a zdálo se mu, že je tam dole pohřbeno jeho mládí; sto sáhů hluboko pohřbeno, že ho již žádná síla nevyhrabe na boží den. A že je tam pohřbeno na věky také mládí jeho bratrů a kamarádů a mládí celé farnosti. Jak děti žili kdysi

*) Deveta dežela, devátá země, říkají Slovinci onomu pozemskému ráji, který je i v našich pohádkách až někde za devíti horami a devíti řekami. Pozn. překl.

den ze dne; smáli se pod jasným sluncem a nikdy si nepomyslili, jak bývalo dříve a jak bude asi později. Veselou svatbou byl jejich život. Ale viz, oči náhle procitly a spatřily temnou a tvrdou starost.

„Čí bude někdy to údolí, ta krásná naše kolébka?“ otázal se v smutném srdci. „Naše ruce nebyly příliš slabé, aby se o ni staraly a aby ji střežly; ale naše srdce bylo příliš slabé. Malomyslné a chabé bylo, už před bojem přemožené. — Och, bratří, kteří jste šli v daleké kraje hledat moci a zmužilosti, je již vaše srdce dosti tvrdé? Není ještě čas, abyste se vrátili? Není ještě onoho jara, kdy bude všechno to pole přeoráno pro novou setbu?“

Tak hořké byly jeho myšlenky. Hvězdy na obloze svítily jasněji a jasněji; okna hostinského uhasla. Před nejmladším objevil se cikán, jakoby se byl z noci zrodil.

„Ještě nepůjdeš?“ otázal se ho a lehl si do mokré trávy.

„Zítř ráno se vydám!“ odpověděl nejmladší.

„Tráva je sama rosa; ale lépe na trávě u cesty než pod zabavenou střechou.“

„Vždyť spáváš v našem chlévě!“ řekl nejmladší a celé tělo ho zazeblo.

„Proto jsem řekl: pod zabavenou střechou. — Zítř ráno vydej se na cestu, vydej se na ni bez

loučení, nezdržuj se a neodkládej! Jestliže odložíš jen na hodinku, budeš k večeru hostem Eliášovým. Jsi sláb, poněvadž máš v srdci písně a sny.“

„Smutné jsou nyní mé písně a zlé jsou mé sny!“ vzdychl si nejmladší.

„Pospěš, ať nezmeškáš! Jsi předposlední z těch, kteří odešli!“

„A kdo je poslední? Kdo čeká ještě déle?“ povdivil se nejmladší.

„Poslední jsem já, cikán, pocestný bez cesty, bez domova a bez klidu. Můj čas přijde, až se spustí liják. Tak bývalo se mnou vždycky, už od dávných století!“

Nejmladší se zhrozil, ale pak se zasmál.

„Jak to: od dávných století? Což jsi zakletý žid?“

Cikán si vzdychl a díval se na jasné hvězdy.

„Časem jsem putoval žízniv a hladov a k smrti znaven, ale přece jsem neumdléval, nohy šly a šly, sám Bůh ví, jak. Tu se mi skutečně zdálo, že jsem ten zakletý žid a věčný pocestný, který sám neví, kdo je a co je jeho osudem.“

„Proč putuješ bez klidu? Zakletého žida honí boží soud, ale ty jsi neurazil Krista, abys dělal pokání do soudného dne.“

Cikán ukázal rukou k nebi.

„Vidíš? Dívej se pozorně!“

Nejmladší hleděl upřeně vytřeštěnýma očima na nebe a zdálo se mu, že se nad kopci a chlupy zdvihá hustý stín; že se zdvihá pomalu, zvolna, výš a výše a pije hvězdy.

„Jsou to mračna nebo černí ptáci?“ zvolal ustrašen.

Cikán vzal ho za ruku.

„Hleď, černý stín byl v údolí, ale nyní je ještě devětkrát černější. — Je čas, aby ses vydal na cestu, ani na zoru nečekej! — Už mnoha takových nocí jsem se dožil, kéž jsem se nedožil tolika! Viděl jsem už mnoho lidí, kteří umdlévají, jak umdléváš ty; kdo nevystřízlivěl a neprocitl, byl ztracen na věky.“

„Co se stalo, když bylo nebe černé skrz na skrz?“ otázal se nejmladší.

Cikán přemýšlel dlouho, posléze řekl:

„Takový je již zákon a rozkaz ve mně, že mne nese krok tam, kde je smutek a smrt. Téměř vždycky se stalo, že jsem se objevil v obci týž večer, kdy nad kopec vzlétli černí ptáci. Přišel jsem mezi vás, když vám zemřel starý farář a již jste neslyšeli jeho kázání a výčitek. Té noci se zjevili černí ptáci nad osojenskou farností; zcela dobře jsem jich postřehl. Ale neobjevili se proto, poněvadž zemřel farář a již nebylo jeho kázání a výčitek; nýbrž přišli, poněvadž

byla jejich chvíle. A já jsem přišel s nimi, poněvadž je ve mně takový zákon.“

Nejmladší Potnikův se sklonil níže, aby se podíval cikánovi do tváře a aby viděl, tropí-li si šašky, nebo je-li skutečně smuten; ale viděl pouze černé vousy a černé oči.

„Kdo jsi?“ otázal se.

„Och, kéž to vím sám!“ vzdychl si cikán. „Na silnici jsem se asi narodil, na silnici byl jsem vychován a na silnici zemru. — První poznání, jež do mne vtloukli, bylo: že jsem menší nežli druzí, slabší než druzí, hloupější než druzí. Vtloukli tu černou víru do mne takovou mocí a tak časně, že jsem časem za soumraku sklonil hlavu a klobouk sňal před černým stromem u cesty, poněvadž jsem myslil, že je to člověk. Tak ponížený a bojácný jsem byl. Potloukal jsem se po celém prostranném světě; není jistě kraje, kde by ještě nestála má noha. A kudy jsem chodil a kde jsem byl, stále jsem myslil pouze na jedno: menší jsi nežli druzí, slabší než druzí, hloupější než druzí — co by ses strkal a honil, proč bys pracoval, když se ti nikdy a nic nepoštěstí! A toulal jsem se zde i onde, bez cíle a bez plánu, jak mlha u kopce, když není větru. — Och, hochu, jak strašně mne obehlali, jak ošklivě mne oklamali! Nyní vím, že jsem nebyl menší nežli druzí, ani slabší, ani hloupější.“

Tam dole je hospodský Eliáš; nyní má tři statky, ale brzy bude mít celou farnost. Je jeho rozum bystřejší mého? Myslím, že nikoli, jen větším šibalem je. Ale on nikdy neříkal a nemyslí si: malý jsem, slabý a hloupý — nýbrž šel a shrábl, čeho dosáhl dlouhé prsty. — Ale nač pak mně, ubožáku, to pozdní poznání? Jsem stár a zvykl jsem si na putování; posléze bude smrt příjemnější pod hvězdami než pod černým stropem. — Záhy půjdu dále, v onu stranu se vydám, odkud bude páchnout hnilobou. Havran cítí zdechlinu přes kopce a údolí a křídla ho nesou, aniž by se zmýlil. Moje nohy jsou jako havranní křídla — tam mi velí, kde je malomyslnost a hniloba. Tam teprve si odpočinu, tam jsem jako mezi svými...“

Nejmladšímu bylo zima při té podivné historce.

„Proto jsi přišel k nám a zůstals mezi námi! Běda domovině!“

„Příliš dlouho jsme si pobýli na čerstvém vzduchu. Ještě asi tři hodiny a zora bude nad kopcem. Zdrímni si a odpočiň, abys měl do cesty lehké nohy.“

„Já bych měl lehké nohy a veselé srdce!“ zvolal nejmladší. „Sám jsi pravil, že jsi přišel do země hniloby a smrti, jakobys ukázal na postel: hle, synu, matka tvá umírá! A já bych se nerozplakal?“

„Odpočiň si a Bůh ti dej dobré sny! Neboť uvaž: hniloby je zapotřebí, aby mělo zdraví místa; smrti

je třeba, aby se život vzpružil. — Zapiš si a dobře toho střež, co jsem řekl staršímu: nevzdychej a ne-výskej! Nyní budu spáti; dobrou noc!“

Cikán vtiskl si klobouk do očí a mlčel.

Nejmladší šel, lehl si do sena a ihned usnul. Vzbudil se dřív ještě než nad kopcem zasvitla zora. Svlažil si obličej i oči studenou vodou; pak vešel do jizby, kde spala matka. V koutě pod křížem ho-řelo světélko na oleji.

Tiše přiblížil se nejmladší k posteli a sklonil se nad matčin obličej. Ve spánku byla její líce bílá a mladá, do čela visely však sivé vlasy. Když se nahnul, zavzdychala lehce; neprocitla.

„S Bohem, matko!“ řekl tak tiše, že by ho bdící ucho bylo neslyšelo.

Ale ona ho slyšela v srdci a rty její odpověděly v spánku.

„S Bohem, ty můj poslední, nejmilejší!“

Odešel zlehka, jak byl přišel. Venku byla ještě noc, na východě se ještě nebělalo; ale vál už studený ranní vítr a hoch ucítil na lících rosu.

Hbitým krokem chvátal do údolí a na protější straně do úvozu. Lehké byly jeho nohy a veselé jeho srdce. Když spěchal mimo stavení hospodského, zdálo se mu, jakoby za oknem zírala upřeně bledá tvář,

podobná mrtvé lebce. Černá hrušeň zakolébala se ve větru a dlouhá větev udeřila do zdi.

Nejmladší vystoupil na kopec, tam se ještě rozhlédl údolím a zavýskl si.

Hospodský Eliáš viděl člověka, jdoucího dlouhým krokem a s uzlem na zádech mimo hospodu; slyšel také rozpustilý výskot s kopce. Potácejí se odstoupil od okna a chytil se za hlavu.

„Kéž bych jen spáti mohl, jenom spáti! Kdo mi dal jedu, že je hlava jako vrchovatý hrnec žhavého uhlí? Ty jsi mi dal jedu, cikáne! Ale střež se mne — nejsi prvním a nebudeš posledním, jenž zkusí, kdo je Eliáš!“

Popošel k stolu a naléval si chvějící se rukou.

„Piji, ač bych neměl pít. Ještě tu sklenici a budu na kolenou. Ale hůře by bylo, kdybych ji nevypil. Tu větev odřežu, sám těmato rukama ji odřežu — a pak si bij, Grajžare, svou dlouhou rukou!“

Dopil, stál u stolu a tupým okem hleděl do země.

„A hned, a hned ji půjdu uříznout, tu dlouhou větev!“

Řekl, ale nešel, nýbrž vrátil se na podušku.

„Kdo mi dal jedu, kdo mne obelstil?“

Těžce vlezl do postele, obrátil se k stěně a přitiskl pěsti na oči.

„Kéž bych mohl spáti a kéž by nebylo snů! Ty, cikáne, ty jsi mi nalil první; zde jsi seděl, vidím tě ještě dobře, a naléval jsi! I tvůj obličej vidím, slyším tvůj smích. Co jsi řekl tehdy ve svém srdci? Řekl jsi: tím bičem ho udeřím, jímž je bije sám. Naliji mu jedu, zazpívám mu žertovnou a ovoce vzroste ze semene... Ale, cikáne, netázal jsi se, kdo je hospodský Eliáš!“

Bíle zasvítilo se na stěně; obrátil hlavu a polekán pohlédl k oknu.

„Zpět, odkud jsi! Kdo tě volal?“

V okně nebylo bílé tváře, již viděl Eliáš; zora se zasvítila nad kopcem. —

V noci nespál Eliáš a bál se noci; ve dne dřímá; přepadlá a sivá byla jeho líce, rty jeho se již nikdy neusmívaly, veselého slova nevyšlo již z jeho úst. Jeho srdce hledalo, koho by zranilo, kam by vyšlo jed; ale sotvaže ranilo, bylo v něm ještě více a hořčího jedu. Co bylo druhdy skryto za přívětivým slovem, dávalo se nyní zřejmě a beze strachu. Řekl starému Potnikovi nahlas, že ho slyšela celá farnost:

„Čeledínem jsem tě chtěl udělati a učinil jsem tě skutečně čeledínem! Nyní se starej sám!“

Starý Potnik stál na prahu, ústa otevřel dokořán a nevěděl, co by odpověděl.

„Máš-li žízeň, pojď do hospody a polož stříbrník na stůl. Jinak ti nenaliju.“

Potnik stál dlouho, posléze se pomalu obrátil a odešel.

Eliáš se rozhlédl po svých hostech a všichni, ač byli opilí, věděli, co pravily jeho bílé oči.

„Vy všeci jste se zrodili čeledíny a nadělám z vás čeledínů, pokud jsem tak ještě neučinil!“

Ckán se naň zlomyslně usmál.

„Nezdá se ti Eliáši, že rozkazuješ příliš skoro?“

Eliáš byl jako v mrákotách; už nečítal a neměřil slov — vyrážela z úst, jak přišla z jedovatého srdce; pouze cikánu dostalo se přívětivého slova.

Už časně za soumraku rozešli se hosté a hospodský přisedl si k cikánovi.

„Zazpívej mi, cikáne, anebo vyprávěj veselé žerty; nemohu spát, mám oheň v hlavě!“

Cikán se mu smál do tváře.

„Už se mi nechce písní, ani žertů! Obému bude brzy konec, Eliáši! Zdá se mi, že jsem už příliš dlouho odpočíval; bude nutno zase na cestu, již čítám dni.“

Dlouho hleděl mu Eliáš do tváře a mlčel; oči měl na pokraji zalité krví. Konečně řekl pomalu a tiše:

„Poslední dobou bývám často opilý, zvláště

v noci, kdy není spánku. Když jsem opilý, uvažují: kdo mi dal jedu? A pravím: cikán mi ho dal.“

Cikán byl při těch slovech tak vesel, že se smíchem celý třásl. „Tak jsi usoudil? Vždycky jsem říkal, že jsi bystrý člověk, a hle — vskutku jsi bystrý! — Co říkáš, neměli bychom vyprázdniti láhev nejlepšího, takřka litkupem?“

Eliáš naň pohlédl, stáhl rty, ale nesmál se.

„Nuže, pijme!“

Donesl láhev, nalil napřed jemu, pak sobě a zdvihl sklenici.

„Pij, cikáne! Na tvé zdraví především!“

Cikán nesl sklenici ke rtům, ale čekal; viděl, že je víno kalné.

Proč nepiješ, Eliáši?

„Pij!“

Hospodský postavil sklenici na stůl, cikán pak se rozřehtal, až okno zařinčelo.

„O, hospodský, och, Eliáši, kde jsi ztratil rozum? Podle pravdy ti řeknu, že je mi tebe líto! Přišel jsi jako vítězoslavný vojevůdce, pohlédl jsi do údolí a řekl sis: to všecko bude mým dřív ještě než kohout třikrát zapěje. Neboť jsi věděl, žes přišel mezi slabochy a nerozhodné ubožáky! Nyní máš už na dlani všecko, co jsi chtěl; jen sevři pěst a bude to tvým! — Ale hleď, na konec jsi se polekal a ochabl jsi. Oběd byl

už před tebou, ale lžice ti spadla na stůl. Koho jsi se ulekl, ty, jenž ses nikdy nebál ani Boha ani hříchu? Ubohého pocestného se bojíš, cikána, jenž se byl dovlekl pod tvou střechu hladov, žízniv a rozbit a jenž pije tvé víno almužnou! — Daleko jsi odbočil, hospodský Eliáš: smál jsi se malomyslným, nyní jsi sám malomyslný; zabavoval jsi marnotratníky, nyní jsi sám marnotratník a odháníš hosty od prahu; plival jsi před opilce, nyní jsi sám opilec! A ještě dále jsi zabředl: dříve jsi zabíjel silné lidi, nyní jsi se však vrhl na pocestného žebráka! Což tě není hanba?“

Eliáš poslouchal celé dlouhé kázání s klidnou lící; jenom šedá, kostnatá ruka, jež ležela na stole, se mu chvěla.

„Jsi bystrý, cikáne! Chtěl jsem tě zkoušet a obstal jsi dobře!“

Odešel a přinesl druhou láhev a druhou sklenici. Cikán si nalil sám a ihned pil; spokojeně pokyvl.

„Strašně silné je to víno, ale je to víno! Nalij ještě sobě, jinak už nebudu pít! Je-li opilosti třeba, buďme oba opilí.“

Hospodský si nalil; sotvaže se napil, zrudly mu líce.

„Pravíš tedy, že jsem malomyslný a slabý?“

„Jak jsem říkal. Hleď, ani sklenice jsi ještě nevypil, a již ti to na lících poznat!“

„Co na mně poznáš?“ vybuchl hospodský. „Víš, kolik vypiji v noci? — Cikáne, pověz: měl jsi již někdy zlé sny?“

„Měl jsem.“

„Pověz, jak jsi je zahnal! Když mne vyléčíš, nasypu ti dukátů plnou hrst; jak pravím: nastav obě dlaně a nasypu ti po vrch!“

Cikán odhrnul záclonu a podíval se oknem. Zazívnuł a pomalu vstal.

„Kam máš na spěch?“ ulekl se hospodský.

„K jiným lidem, k veselejším!“ odpověděl cikán. „Dokud jsi byl ještě velký loupežník bez milosrdenství a vydrídudch bez slz, žil s tebou člověk ještě jakž takž; ale od té doby, co jsi blouznivý a plačtivý hadr, je pod tvou střechou nudno.“

Eliáš mu položil ruku na rameno.

„Jenom chvilku ještě zůstaň. Dopijeme tu láhev — a ještě druhou, bude-li třeba. Tak jsi vstal, jako by ses na vždy loučil! Nač bychom si nepodali přívětivě ruce, je-li hodina rozloučení?“

Sedli si oba, ale oba seděli na pokraji stolu.

„Pij!“ řekl hospodský, ale sám si sotva rty omočil.

Cikán pil rychle a pak se rozesmál.

„Masopust je již u konce, hospodský Eliáši, netrop šašků! Přines ještě druhou a třetí láhev, a

ještě ti zazpívám veselou písničku, zatím co ty již budeš pod stolem chrápat. Mnoho a přemnoho bylo dní, kdy bych ti býval vděčným za pití i smrt; ale dnes večer, hleď, mám ještě práci a proto nechci, abych byl pohřben v kaluži pod tvým chlívem. Dobrou noc, hospodský Eliáší!“

I hospodský vstal; usmíval se a byl celý bledý.

„Snil jsi, cikáne? Jak pak v kaluži pod chlívem? Nerozuměl jsem tvé řeči!“

„Nemysli si, že jsem Grajžar, nebo Martinův, nebo Potnik! Bojíš se mne, poněvadž tě znám; od té doby se mne bojíš, co jsem ti pověděl příběh o provaze a toľarech. Proto jsi mi usoudil v srdci předčasný ráj. Upiji ho, řekl sis, pod stolem usne a bude spát na věky. — Dobrou noc, Eliáší, pozdrav Grajžara!“

Cikán vykročil ke dveřím; ale tu náhle zavrával: okolo krku sevřely ho Eliášovy prsty jako železné pazoury. Cikán mrštil hlavou na zad, objal hospodského oběma rukama a přitiskl ho na prsa takovou silou, že hospodský vypouklil oči, pustil cikánův krk a svalil se na zem.

Ztěžka zasupěl cikán a krev se mu drala v líce. Odstrčil hospodského nohou a řekl:

„Mám tě v pěsti, ale nezemřeš! Trp a proklej se sám!“

Eliáš vstal; ve tváři byl všecek šedý a opuchlý. Sedl si za stůl a hluboko svésil hlavu.

„Byl to jen sen, nebo jsem to skutečně učinil? Odkryl jsem se, do obličeje jsem si plival, plakal jsem jako opilec a posléze — běda mně, co jsem učinil posléze? Proč jsem to učinil?“

Obě pěsti tiskl na spánky a přemýšlel.

„Kdo mne otrávil? Vždyť nejsem pověřivý. V čáry nevěřím a v čarodějnice také ne. Cikán jen poznal, že jsem otráven a sláb. Otrávil mne Grajžar, když jsem se uhodil o jeho tvář? Grajžar byl mrtev... Och, přišel jsem, abych razil světlé tolary z té hniloby a zpuchřelosti, ale hniloba zasáhla i mé srdce a mou krev. Mezi slabochy, blouznivce, marnotratníky a pijáky jsem přišel, abych je zotročil, ale zotročili mne sama.“

Udeřil pěstmi o stůl.

„Ale jestli vám cikán zazpíval veselou písničku, zazpívali jste ji příliš skoro. Kdo sám říká, že je otráven, není ještě úplně otráven a uzdraví se.“

Tak řekl a sáhl po sklenici. —

Cikán se vydal do údolí, tam, kde zářilo světlo, U Mlinara byli shromážděni farníci.

„Dlouho jste čekali!“ vyčítal jim starý Mlinar. „Tři dlouhá léta pil jsem sám své víno. Kdyby mne pole neživilo, hospoda by mne neživila!“

Farníci již nepřemýšleli, odkud přišlo do údolí neštěstí, kdy a proč.

Řekli druh druhu:

„Před třemi lety byl jsem bohat, dnes jsem žebrák a půjdu za čeledína.“

„Před třemi lety měl jsem statek a chlév a deset jiter půdy; letos nebudu sázet ani bramborů.“

„Před třemi lety jsem hostil pocestné, letos budu prosit o almužnu!“

A všeci řekli:

„Kdo nám zmátl rozum? Kdo nás štvál, že jsme lenošili, marnotratili a spoléhali na boží milost a Matyášovo království?“

Přišel do jizby cikán.

„Co hledáte svůdníka!“ řekl. „Co se po něm poptáváte, když ho nosí každý z vás s sebou! V neděli jste výskali, ač toho nebylo zapotřebí, v pondělí jste vzdychali, ač toho bylo ještě méně zapotřebí! Ale výskot i vzdechy zrodily se z otrocké malomyslnosti. V srdcích jste byli čeledínové a nyní jste čeledíny vskutku!“

„Což vstal farář z mrtvých?“ zvolal sedlák.

Ale starý Potník rozhoupal se proti cikánovi.

„Nevstal farář; to je kamarád a čeledín satanův. Necht' vezme plat ještě před svým hospodářem!“

Zamával okovanou holí, ale cikán po ní sáhl a Potnik se zapotácel pokojem.

„Co se ti spletlo, churavý ubožáku!“ zvolal cikán.
„Nebuř se, když nemáš buřičské krve!“

Sedláci vyskočili.

„Bůh se nad vámi smiluj!“ řekl cikán a již ho nebylo; noc ho vzala.

„Na hospodáře, na antikrista!“ vykřikl Potnik.

„Na antikrista!“

„Pro Grajžarovu památku!“

„Pro Kováčovu památku!“

„Pro památku Martinova!“

„Pro dědictví našich dětí!“

Ještě dříve než se Mlinar rozhlédl, byla jizba prázdná. Zamknul dveře, zadělal okna, strachem se tetelil a cvakal zuby.

„Bůh nedej neštěstí té farnosti!“

Černé procesí valilo se do úvozu rychle jako povodeň.

„Ohně! Zapalme louče!“

Na stráni zasvítilo se deset a dvacet tenkých, vysokých bílých plamenů, jež se hnaly potácivě a plápolajíce do kopce, výš a výše. —

Hospodský Eliáš rozhlédl se z okna a zamrazilo ho od lící do nohou.

„Takového procesí jsem ještě neviděl — kam to procesí?“

Ještě toho řádně neuvážil, ještě se řádně ze strachu neprobral, a už se hnal první bílý plamen na kopec a ozářil okno. Tehdy věděl hospodský Eliáš, odkud to světlé procesí a kam. Otevřel ústa a nahnul hlavu, jakoby ho těžká pěst chytla za krk.

„Co? Kam?“ volal a běhal po jizbě. V mrákotách ho napadlo: Sfoukni světlo! — Sfoukl světlo a utekl do síně a mimo hnojnic za stavení právě v témž okamžiku, kdy první plamen vskočil na střechnu.

„Nezapalujte!“ křičeli venku.

„Vyhledejme ho napřed, antikrista!“

„Na antikrista!“

Vrazili do stavení, prolezli všecky jizby, komůrky a sklepy, potloukli, rozbili a vyvrátili všecko, co se dalo; peníze rozsypali po zemi, ale nikdo se jich nedotkl. Všecky kouty prošťourali, každý stůl a každou postel převrátili; posvětili si do chlěva a do sklepa i na sýpku, ale antikrista nebylo.

Potnik stál před stavením.

„Kdo je ještě v antikristově stavení, nechť se ukáže, ať zapálíme!“

Přišli poslední z těch, kdož prohledávali a pod černou hrušeň si stoupli, která se ve větru lehounce chvěla, jakoby jí kolébala lidská ruka.

Dívali se a pravili:

„Jak ho najít, když je satan, ne člověk!“

Po té vrhl první hořící svou louč do jizby, druhý ji vhodil do podkrovní jizby, třetí na střechu. Šli a učinili totéž také s chlévem, sýpkou i stodolou.

Obloha byla rudá, horoucí a tak nízká, že se přiblížila téměř na tři sáhy k zemi; jakoby chtěla vidět, je-li to hřích, či není-li to hřích...

Farníci stáli, temní a černí, a hleděli do plamene.

Jeden z nich řekl:

„Neuhořel, toť jasno. Kdyby hořel, byl by plamen černější než noc.“

„Ani slyšet nic nebylo,“ řekl druhý.

A Potnik vzkřikl:

„Upláchl nám! Z daleka vidělo nás jeho svědomí a utekl, jak byl!“

„Za ním!“ zvolali.

Eliášova hospoda hořela jasně, široko a vysoko, jako věčná pochodeň. A všude vůkol — na půl hodiny cesty — šlehaly hořící louče a hledaly; nenašly.

„Do země se propadl, vždyť to nebyl člověk!“ řekl jeden z nich.

„Zůstal v ohni, ale neshořel, vždyť je to sám ďábel,“ řekl druhý.

„Běda nám, jestli je živ!“ vzdychl třetí.

K ránu oheň ustal; vyšlehlo ještě z černého trámův, černý dým se mísil s ranní mlhou.

Pod keřem ležel Eliáš, svinutý v tři klubka. Chodili mimo něho, viděl hořící louče, slyšel černá slova; nehýbal se, ale zuby mu cvakaly strachem a zlostí.

„To jsi ty, Potniku! To jsi ty, Pankrácův! To jsi ty, Andrejcův... Jste zapsáni a doporučení!“

Buřiči se rozešli, pochodně uhasly a zhasly již také hvězdy na obloze.

Tiše se zdvihl hospodský Eliáš. Mohutný černý dým se táhl ze spáleniště a šel s větrem na sever. Pod stavením kolébala se černá hrušeň; ač byl oheň vroucí a veliký, přece se jí nedotknul.

Té chvíle, co hospodský Eliáš ohlížel spáleniště, stál cikán na kopci a smutnýma očima hleděl do údolí.

„Lepších lidí jsi hodno a dej Bůh, aby se ti dostalo lepších!“

Utonul za kopcem, zhasl, jakoby ho byla jitřní zoře zaplavila; lidské oko ho již neshlédlo...

VI.

Těžká a tvrdá noc ulehla na osojenskou farnost. Jakoby byla morová rána zachvátila lidi a povodeň zpustošila nivy.

Ještě nevychladlo řádně černé trámův na spáleníšti, když se vleklo úbočím smutné procesí do kopce. Po pás schýleni, ruce svázané na zádech, putovali osojenští farníci k městu. Světská spravedlnost je soudila a soudila je bez milosrdenství. Železné dveře zavřely se za nimi; a Bůh sám ví, jestli jim ještě kdy slunce zasvitne.

* * *

Hospodský Eliáš už neuvažoval a netázal se, kdo ho otrávil; ani hlava ho již nebolela a strašidel se již nebál. Ani v srdci, ani v obličejí se již nepodobal onomu Eliáši, jenž kdysi přišel pokorný a ubohý do osojenského údolí; ani onomu se nepodobal, jenž přívětivě naléval hostům a poslouchal cikánovy žerty a úštipky.

Líce jeho nebyla již bledá; červeň z nich hořela, zvláště když pil přes míru; hlas měl pronikavý a pyšný, smích zpupný. Hůř nakládal se svými poddanými než-li svého času dráb s robotníky. A čeledíny a poddanými byli mu všeci osojenští farníci, někdejší sedláci a hospodáři.

Na spáleníšti postavil Eliáš panský dům; prostranný jako hrad rozhlížel se údolím. Černá hrušeň stála před ním a dlouhými větvemi dotýkala se bílé

zdi. Eliáš jí nedal vykáceti a bedlivě dával pozor, aby zedníci nezranili jejích kořenů.

„Stůj na věky věkův a dívej se mi do jizby!“ pravil. „Hlásej, že se já, hospodský Eliáš, nikoho nebojím, ani lidí ani duchův!“

Prostrannou zahradu vysázal za domem a ohradil ji vysokým plotem. Smrky a jedle vykopali čeledínové s kořeny i s prstí a přesadili je do zahrady. Pod temnou zelení zbudoval si besídku, která se podobala kapličky; když byla dostavěna, řekl:

„Zde budeme sloužiti mše za mrtvé — za nebohé duše buřičské!“

Brzy lidé slyšeli a poznali, jakého druhu byly ony mše za zemřelé, které sloužil Eliáš. Za teplých nocí svítilo se za plotem světlo a údolím se rozléhaly frašky; ubitý, sípavý hlas Eliášův nesl se až k poslednímu stavení na kopci. Když byla písnička skončena, zacinkalo, jako když se sklenicemi přitukne. Lidé poslouchali a křížovali se.

„Se samým čertem pije a tuká si. Bůh nás uchraň všeho zlého!“

Sotvaže nastala noc, zamkl se hospodský do své kapličky. Se stropu visel stříbrný korunnitý svícen, na něm pak bylo třicet svící; všecky rozsvítil Eliáš.

Když bylo v jizbě jasno, jako pod samým sluncem, lehl si Eliáš na měkkou pohovku a naléval si

a pil, dokud mu ruka nesklesla. Dolenská a štyrská vína byla mu na jazyku a v hrdle již jako dešťovice; naléval si drahé španělské víno, které se již při prvním doušku vechnalo do krve i do hlavy jako oheň.

Když vyprázdnil první sklenici, nebylo již v jeho srdci ani jediné zlé myšlenky; a kdyby se byla ozvala, byl by se jí hlasitě zasmál. Když vyprázdnil druhou sklenici, dal se do zpěvu. A když vyprázdnil třetí sklenici a oheň mu proudil žilami, řekl:

„Já jsem hospodský Eliáš, který se nikoho nebojí! Komu se chce, nechť přijde návštěvou z nadzemí nebo z podzemí!“

Rudýma, opilýma očima hleděl a viděl před sebou Gražara, tak opuchlého a bledého ve tváři, jako byl tehdy, kdy spadl s větve na zem.

Eliáš postavil sklenici na stůl a nalil ji po okraj.

„Jsi již zde, bratříčku? Vítej! Na, pij! Nechceš? Proč nebereš? Bojíš se? Vždycky jsi býval zbabělec a také po smrti jsi zbabělec! Na hrušni jsi mne hledal, a zde jsi mne našel; tak se časy mění! Loni nahlédl jsi časem oknem a hrůzou jsem se skryl pod příkrývkou! Ale nyní si hezky popijme a pohovořme, jako staří známí! Zdvihni sklenici a ťukni si!“

Ťukl o sklenici, která stála na stole a víno se vylilo černým proudem na zem.

Eliáš si přejel rukou po čele a rozhlédl se jizbou. Grajžara nebylo nikde, dveře byly zamčeny, se stropu svítily zářně svíce.

„Jsem opilý — ale proč bych nebyl opilý? Kdybych nyní ležel zmrzlý a střízlivý v pusté jizbě, nebylo by na očích spánku a v srdci by byla hrůza a malomyslnost. Ale tak mám hosty, byť mlčeli jako dřevění svatí!“

Už neseděl naproti němu Grajžar, nýbrž statný a ramenatý Kováč. S velikou radostí přivítal ho Eliáš.

„Ty aspoň nejsi zbabělec! Ty aspoň víš, kam nutno udeřiti, ač jsi udeřil příliš slabě. Jak se ti daří? Dokončíš už brzy svá léta, nebo jsi předčasně zemřel hanbou a žalem? Ať tak, či onak — potěš se a pij!“

Ani Kováč nepil; Eliáš pak tůkl a druhá sklenice se zvrátila s cinkotem na zem.

Eliáš pil sám a rozléval víno po bradě a za krk; neboť pil leže a byl příliš leniv, než aby zdvihl hlavu.

Když si oddychl a ohlédl se, spatřil za stolem Martinova. Martinův byl celý zablácený, rozcuchaný a cikánský, jako by byl pěšky schodil půl světa.

„Na tebe jsem čekal!“ rozveselil se Eliáš. „Ty jsi mne obelstil, jediný ze všech jsi mne obelstil! Kudy se touláš, že tě ztratila světská spravedlnost? Zašel jsi mezi zbuňníky a rošťáky, abys odíral lidi

zřejmě, zatím co je odíráme my druzí jen tajně a takřka podle zákona? Ať si již je, jak chce, odpočín si pod mou střechou a spláchni si žíznivé hrdlo!“

Ale ani Martinův nepil; dlouho se díval upřeně **na hospodského bílýma očima a mlčky zmizel.**

Tak přicházeli všeci po pořádku, noc co noc; Eliáš jim připíjel na zdraví, vyprávěl jim frašky a zpíval jim jinošské písně. I Potnik přicházel a Eliáš si zažertoval nejraději s ním.

„Jak se ti daří za železnými dveřmi, můj buřiči? Spatříš ještě někdy bílý den? Nikdy, och, nikdy ho již neshlédneš! Deset let — okamžik pro hochy, smrt a věčnost pro starce! Jaký je chléb a jaký nápoj? Nekrmí tě, ubožáku, a také vína jsi již dávno neokusil! Na, pij, to španělské víno, vzácné sherry. Ťukni si se mnou, dobrodincem, jenž ti dal kout a lžici až do smrti! Na tvé zdraví a na zdraví tvých synův!“

Potnik si netukl; jako bludička v keři zmizel v noci šedý jeho obličej....

Když svíce dohořivaly a oknem se bělalo ráno, usnul Eliáš a spal do jasného poledne.

Posléze si zvykl na noční hosty a brzy mu bylo nudno.

„Jsem přespříliš sám!“ pomyslíl si. „Jsem těch zasmušilých hostů syt; duch je duch, zívá a mlčí,

ani nepije! Kde jsi, cikáne, hříšná duše? Nyní přijdi a přines s sebou harmoniku! Shodneme se spolu! Co se mi mátló, že jsi mne otrávil? Ty jsi mi teprve pověděl a ukázal, jak třeba žít: pij, člověče, dokud je víno ve sklenici; raduj se a rozhazuj na všechny čtyři strany, dokud je čas!“

Ale cikána nebylo; v buřičské noci zmizel a již se neukázal.

„Všeho jsem si koupil nadbytek, proč bych si ještě nekoupil příjemné společnosti?“ řekl si Eliáš. „Čeledínové pracují; když se mi již postarali o všechno ostatní, nechť se mi postarají na konec i o radost!“

Dal zapřáhnout a zajel si do města. Tam si vybral ženskou a přivezl si ji celou nafintěnou domů.

Byla neděle, sedláci-robotníci stáli na silnici a rozhlíželi se.

„Krále máte, nyní uvítáte ještě královnu!“ smál se jim Eliáš.

A kde se ukázala a kam šla, všude ji poníženě robotníci pozdravovali; ale za zády se jí nikdo ani nevyplil. Také její jméno nebylo křesťanské; Eliáš ji pokřtil Izis.

Od té doby, co měl Eliáš živou lidskou společnost, nebylo již duchův a příznaků, ani Grajžara. Do půl-

noci a časem až do bílého jitra popíjeli a zpívali Eliáš a Izis.

Když se mu již jazyk pletl, tázával se Eliáš:

„Čeho by sis přála, Izis?“

„Hedvábných šatů a hermelínového pláště!“

„A co ještě?“

„Náhrdelník ze samých perel!“

„Co ještě?“

„Zlatých náramků mám mnoho; na nohy mi kup zlaté spony nad kotníky!“

Opilý Eliáš usnul, ale druhý den si vzpomněl na své sliby a jel do města.

Neminulo ještě půl roku, když Eliáš poznal s údivem a strachem, že je pytel dukátů tak prázdný, jako žebrácká kabelka. Vystřízlivěl, jakoby se mu ledový proud rozlil za krk.

„Kam se to podělo? Kdy se to podělo?“

Pak šel k ženské.

„Hleď, Izis, už nejsem boháčem! Jako nerozumné děti jsme žili a rozhazovali, nyní jsem však prohlédl; kéž jsem prohlédl dříve! Šetřit bude třeba, aby se nám střecha neshroutila nad hlavami!“

„Nač mi vykládáš takové věci?“ otázala se Izis. „Říkal jsi, že jsi bohat; říkal jsi, že uděláš všechno, jak přikáže; říkal jsi, že budu žít jako královna.“

Nyní vyplň a učiň všecko tak, jak jsi říkal, nebo odejdu ještě dnes večer!“

Eliáš ustrnul a zbledl.

„Izis, a o lásce a věrnosti ani slovíčka?“

Izis se mu zasmála do tváře.

„Vždyť jsme o lásce a věrnosti nikdy nehovořili!“

Tu začal Eliáš obě pěsti a vyskočil; klidně stála Izis před ním a usmívala se.

„Chtěl bys uhoditi? Uhoď! Na, zde je líce!“

Eliáš neuhodil.

Ještě týž večer uspořádala a svázala si Izis celou svou drahocennou výbavu a odjela do města. Eliáš pil tak ohyzdně, že se do časného jitra rozléhaly údolím jeho chraplavé rozpustilé písně. Když byl sám, vrátili se jeho noční hosté. Ale Eliáš jich nezval, ani jich přívětivě nevítal, nýbrž házel po nich lahvemi a sklenicemi.

„Stranou, kanálie! Kdo vás volal?“

Hosté se jen usmívali a oslovovali ho.

„Jak je, hospodský Eliáši?“ otázal se ho Grajžar. „Na hrůšni mi bylo nudno i přišel jsem se podívat do zahrady. Nalij mi!“

„Čert ti nalije!“ rozlítl se Eliáš a mrštil po něm sklenicí; Grajžar ani neuhnul a sklenice padla

na zem, jako by byla ve vzduchu narazila o tvrdou stěnu.

Po pořádku přicházeli všeci a pozdravovali ho: Kováč, Martinův, Potník a buřiči od prvního do posledního; byla jich plná jizba. Eliáš házel lahvemi a sklenicemi a křičel, že ho slyšeli až na protějším kopci.

„Je posedlý!“ řekli a pokřižovali se.

V tom jakoby šel údolím jarní vítr. Farníci, co jich bylo, pohlédli na sebe a v jejich očích byla tichá naděje.

Tam, kde druhdy býval Potníkův statek, stála matka, sivovlasá, shrbená, a zastíňovala si dlaní staré oči.

„Kde se tak dlouho zdržujete, mé děti? S těžkým srdcem čeká na vás údolí!“

Tam, kde býval drundy statek Kováčových, stála Mana na prahu.

„Kde jsi, můj drahý? Říkal jsi, že se vrátíš. Vrať se, neboť mé srdce je až povrch plno hoře!“

Tam, kde býval druhdy statek Martinových, stála dívka před zahradou.

„Přijdi, jestli jsi mi věren! Mé oči jsou již celé rudé a choré od samých slz, mé srdce celé hořké touhou!“

Na zahradě ležel hospodský Eliáš, když ho po prvé pozdravili soudní vykonavatelé.

V jizbě ležel, když ho pozdravili po druhé.

Ale když ho pozdravili po třetí, ležel ve sklepě, neřekl ani slova a nikoho nepoznal.

Vypil všecko španělské víno a procitl teprve za týden.

„Kdo jsem a kde jsem?“ otázal se čeledína.

„Opilý špalek! Hospodský Eliáš jsi, ubohý pocestný, a ležíš ve sklepě, jenž už není tvůj!“

„Nalij mi!“

„Kdo platí?“

Zvolna a bolestně se probouzel Eliáš.

„Nezdálo se mi to pouze? Nebyla to pouhá masopustní fraška?“

„Není to masopustní fraška, ne! Tři leta jsi kradl a zabíjel, čtvrtý rok jsi se však zbláznil, chvála Bohu! — Podívej se mi do obličeje! Neznáš mne?“

Eliáš se zachvěl.

„Nejsi přece Grajžar! Ten je mrtev!“

„Ale jeho syn žije! — Nyní jdi, seber se, svět je prostranný!“

„Jen sklenici vína dej mi ještě!“ prosil Eliáš.

Čeledín nalil vrchovatou.

„Pij, protože jsi prosil!“

Eliáš už přiložil ke rtům, ale mrštil sklenicí o zem.

„Nikdy jsem neprosil, nikdy nebudu!“

Vrávorál se schodů, vkročil na silnici. Dlouho již neviděl jasného dne a oči měl celé oslněné; nohy měl nemotorné a slaboučké, jako z těsta.

„Kam?“ uvažoval v opilé hlavě. „Na hrušeň nepůjdu, nejsem Grajžar!... Dále půjdu, kam noha poručí; vždyť není na světě pouze jediné údolí osojenské — ještě stanu na kopci!“

Uvažoval a neviděl, neslyšel. Prach se zdvihl na silnici pod kopcem a rychle se přibližoval; vůz letěl s kopce do údolí jako pták s oblohy; ucho neslyšelo kopyt ani výskotu.

Eliáš se zapotácel na pravo i na levo, klesl na zem a zůstal ležet v prachu. Všecka kopyta a všecka kola přešla přes něho, černá krev tekla do prachu. —

„Synové!“ zvolala matka. „Čekala jsem vás a věděla jsem, že se vrátíte. Vítám vás, synové!“

„Jak jsme řekli, tak jsme učinili. Přišli jsme, abychom si vzali domov, jenž je od věčnosti náš!“

Tak řekli Potnikovi hoši.

„Můj drahý!“ řekla Mana. „Věděla jsem, že se vrátíš; čtyři leta jsem čekala a čekala bych ještě deset let!“

Starší měl osmahlý obličej, jeho ruce byly těžké, vážné jeho oči.

„Na podzim bude státi na kopci naše hospodářství!“

„Věděla jsem, že přijdeš!“ řekla Martinova. „Na tom holém prahu jsem na tebe čekala a čekala bych ještě rok a přes rok!“

„Na podzim bude vedle fary naše hospodářství!“ řekl prostřední.

Nejmladší pak šel a sklonil se na silnici nad černým tělem Eliášovým. Objal ho kolem pasu a zanesl ho do stavení. Tam mu umyl krvavý obličej a také kabát mu očistil. Díval se na ty bledé, přepadlé zraněné líce a oči se mu zalily slzami.

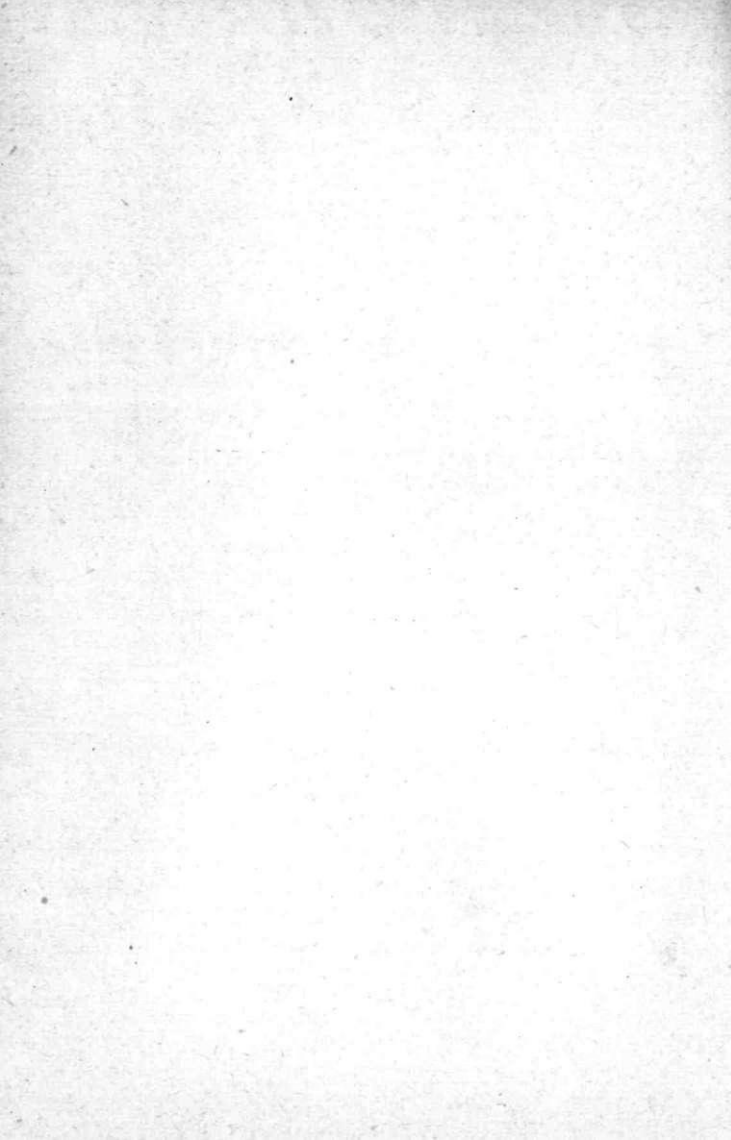
„Kéž je ti soud milostiv! Ani biřicem ani soudcem: spasitelem jsi nám byl!“



O DVOU MLADÝCH LIDECH.

SL. M. OBRUČNÍKOVÉ

PŘEKLADATEL.



Smrákalo se, když šli vesnicí; hostince byly světlé a plné, údolím zněl zpěv a jáсот.

Pavle byl syn Martinovce, baráčníka s kopce; čtyřiaadvacet let mu bylo.

Mana byla dcera rolníka Lukance, čtvrtá ze sester; sedmnáct let jí bylo.

Šli vsí a přišli k starostově hospodě. Tam byla všechna okna osvětlena; veselí svatebčané přicházeli ze síně, tvář si zchladit; byli rozehráti tancem a vínem.

„Oslavují svatbu!“ řekl Pavle a svěsil hlavu.

Mlčeli a šli dále, osamělou stezkou, aby neslyšeli rozpustilých písní. A přece oba naslouchali; a kdyby byli putovali hodinu i dvě hodiny cesty, do kopce i přes horu, byli by slyšeli svatební výskot, v srdcích by jej byli slyšeli.

„Nyní jde má cesta do kopce, tvá v údolí!“ řekl Pavle. „A zdá se mi, abychom se zde rozloučili: ty abys šla tudy, já onudy, poněvadž nám není dáno a nebude.“

„Jest-li mne nemáš rád, jdi tudy, já půjdu onudy, jak jsi pravil!“

„Bůh i ty i já, tři víme, že tě mám ze srdce rád! Kdybych tě neměl rád, smál bych se nyní a zavýskal bych si, jak výskají tam dole! — Mimo jsme šli, sama jsi viděla, tam slaví svatbu.“

„Dej Bůh štěstí oběma, nevěstě i ženichovi!“ odpověděla Mana.

„Už jim je dal, už při narození! Ti dva se mají rádi, jako my dva; mladí jsou jako my; stvoření jako my, jedí a pijí a žijí jako my. Ale ti dva slaví svatbu a veselí se, nám pak je k slzám samým hořem. Přála jsi jim štěstí, ač ho mají hojnost; nám ho nikdo nepřeje a nikdy ho nebudeme účastni.“

„Ještě více hořkosti je v tvém slově, než v mém srdci. Což, není dosti štěstí v tom, že se máme rádi? Myslím na tebe a všecko je dobré.“

„Poněvadž jsi mladá a nevíš, jakými cestami chodí svět! Leč já vím, jak nám je souzeno již v kolébce. Tak je nám souzeno: Synu baráčníkův, tys zrozen čeledínem a jako čeledín zemřeš na stelivu! Ty, synu baráčníkův, nesmíš býti mlád, nesmíš milovat, nesmíš se ženit; tvůj úděl je trpká práce od jitra do noci, černý chléb a voda z potoka. Tak je ti souzeno, synu baráčníkův, a také tobě nejinak,

baráčekova dcero! Proto je vaše láska hřích, před bohem i před lidmi!“

„Když sami ve svém žalu pohrbíváme lásku, kdo ji vykopá? Hořké jsou již slzy, ty je však ještě ztrpčuješ?“

Stáli u plotu, na svahu, jenž se vzpínal do kopce. Pod nimi v údolí ležela ves, drobnými světélky k nim pomžikávajíc. Zavýsklo vysoko do kopce, rozlehla se píseň hochů. Oběma bylo u srdce, jakoby je ves pozdravovala a smála se jim a pravila: Jak se máte tam nahoře na pustém svahu, v siré noci? Kolik slz jste již prolili na kámen, jenž jich neucítil? Kolik vzdechů jste již poslali k hvězdám, jež jich neslyšely? Nám, kteří jsme v údolí a ve světle a společnosti, nám se daří dobře. My neproléváme slz a nevzdycháme, naše písně slyší hvězdy a smějí se s námi! Proč jste baráčníci, že je vám zakázáno slavit svatbu?

Oba slyšeli ten rozpustilý pozdrav z údolí a oběma bylo smutno u srdce; Mana pak řekla:

„Nebojme se, dokud se máme rádi! Nikde není napsáno, že zítra nebude dne, protože je dnes zamračeno. Jak by nám bylo souzeno samo hoře? Není hříchu bez pokání, ale jak by bylo pokání bez hříchu? Nikomu jsme neučinili nic zlého, že bychom byli již v kolébce souzeni!“

„Zlého jsme se dopustili tím, že jsme se zrodili. Kolébka se nehodí do chatrče. Byť byl rozsudek nespravedliv a — byť byl krvavý — je rozsudkem a baráčník se mu nevzpírej!“

„Proto pravíš, abychom se rozloučili, abychom šli každý svou cestou, každý se svým žalem?“

„Tak je nutno!“

Ale nikdo z obou nepohnul rukou k rozloučení. Pavle hleděl k nebi a zdálo se mu, že hvězdy jdou výš a výše, v nezměrnou dálavu.

„Na Lojzíka jsem si vzpomněl!“ řekl. „Na toho, jenž je v Americe. Kde je as Amerika? Na té straně, zdá se mi, tam, kam jdou hvězdy jako procesím!“

S hvězdami šly jeho myšlenky; zářilo na ně nebeské světlo a vypilo všecko hoře.

„Proč bych nešel za ním? Celou tu bídu tam dole bych prodal a šel za ním! Nebyl o nic mladší než já, o nic silnější a o nic bohatší. A daří se mu dobře tam na druhém břehu, veselé dopisy píše a nikterak nespěchá domů!“

I Mana hleděla na hvězdy a také její myšlenky se vznesly k nim, jak běžely v světlou dálavu.

„Na Hanu jsem si vzpomněla!“ řekla. „Na Hanu, co šla sloužit do města. Nebyla o nic mladší než já, o nic silnější a o nic hezčí. A daří se jí dobře

u pánů, veselé dopisy píše a o vánocích, když se objevil, měla hedvábný živůtek!“

Oba dlouho mlčeli; roztoužené myšlenky putovaly v dálku, za hvězdami viděly světlý ráj. A zdálo se oběma, že je ráj docela blízko, že je již jen třeba ruku vztáhnout, jako po jablku na větvi.

„Jsem to hlupák, že jsem na to dříve nepři-
padl, už dávno!“ zvolal Pavle. „Snad jsem už mohl
míti letos hezkou mírku dolarů, snad bych už čítal
měsíce a snad dokonce dni, kdy pro tebe přijdu
anebo kdy tě zavolám do Ameriky. A zatím sedím
a brečím, jako žebrák před kostelem. Udělám, jak
mi nyní nařídily hvězdy — prodám tu bídu a půjdu.“

„Těž já půjdu,“ řekla Mana. „Není třeba, aby
sis vzal žebračku a abys jí dával almužnu; sama si
vysloužím věno. Rok, nebo dva, nebo ještě více —
všecko mine jako svátek, protože se máme rádi.“

Výskot a zpěv se ozýval z údolí; jim pak bylo
u srdce, že by si také zavýskli a zazpívali.

„Nic nebudu odkládat,“ pravil Pavle. „Odkládal
jsem už příliš dlouho — seděl jsem za pecí, a čas
mi ušel pro lenost. Nic se neboj, Manico! Sotva rok,
a nebude nám více smutno, když uslyšíme svatební
jásot, poněvadž budeme sami jásat! Tam v Americe,
tam se naprostě netáží, jsi-li baráčníkův nebo jsi-li
starostův; hoden jsi, čeho jsi hoden, buď si tvůj

otec císař či žebrák. Také Lojzík byl syn baráčekův, a dnes by neměnil se starostou, myslím, nikoho nemá, pro nikoho nepracuje a nestará se — jak teprve by se vedlo mně, jenž má tebe a jenž je proto dvakrát silnější! Což jich nebylo již na sta, kdož zbohatli zrovna přes noc? S prázdnýma rukama, opuštění a smutni, utekli za moře, aby se skryli zlým očím — a vrátili se královsky, sypali zlatníky oběma rukama! Proč by se mně tak nedařilo? Tam nejsem už syn baráčekův, tam se již neptají, čím jsi. Brzy přijdu pro tebe, Manico; tenkrát budeme i my jásat a zpívat!“

Ona pak řekla:

„Až se vrátíš, nebudu před tebou státi jako dnes večer! Nebude zapotřebí, abys mne oděl, abys žíznivou napojil a lačnou nasýtil; jiné šly do světa a vrátily se s věnem; jaké bude teprve mé věno, když budu na tebe myslit a nebudu se oddávat veselí a neobleku hedvábného živůtku, dokud se nevrátíš!“

Samou rozpustilou radostí se Pavle hlasitě zasmál.

„Všecko je před námi tak jasné, jakobychom viděli až na konec — a plakali a vzdychali jsme bez ustání! Stáli jsme v stáji, bez vody a píce, a dveře byly otevřené a venku byla zrovna zelená pa-

stva! Nač bych žil bez radosti a bez bílého chleba, jak žil můj otec; abych umřel jako předčasný stařec, jak on zemřel? Není třeba — veliký je svět, na všechny strany se křižují cesty! Oba jsme mladí — vkročili jsme sotva na silnici a rozplakali jsme se; ale nyní jsme prohlédli a za jáсотu půjdeme až na konec; a za ruku se budeme držet, celý svět nás nepřemůže!“

Mana mu hleděla do tváře; jeho oči byly tak jasné, jakoby se v nich odrážely hvězdy.

„Budu na tebe čekat, Pavle, a nikdy nebudu smutná. Bůh ví, snad přijde kus utrpení, kus hoře; ale ani utrpení, ani hoře nebudu cítit, poněvadž budu na tebe myslet a poněvadž budu vědět, že se vrátíš!“

Pavle se rozzlobil.

„Jak pak mluvíš, proč mluvíš o hoři? Nesměj se o pohřbu a neplač na svatbě! Kde je naše hoře? Na vždy jsme je pohřbili! Slyšíš, jak tam dole já-sají? Zavýskejme také!“

A zajásal se svaňu dlouhý veselý výskot, od všech kopců šla ozvěna a z údolí zněla odpověď. Oběma, Pavlu i Mani, se zdálo, že je nebe mnohem vyšší a jasnější, než bylo před tím, že je hvězd daleko více a že svítí mnohem krásněji.

„Vidím tě jako za dne,“ pravil Pavle.

„Í mně se zdá, že je jasný den, a dávno je již večerní záře za kopcem!“

„Když je v srdci den, proč by ho nebylo na nebi?“

Tak veselí, jak byli, vzali se za ruce a vydali se do údolí.

„Jak jsi řekla, Manico? Dej Bůh štěstí oběma, nevěstě i ženichovi! Byl jsem smuten a tvé slovo bodlo mne do srdce jako nabroušený nůž. Ale nyní jsem vesel, že bych jásal k nebi — proto řekněme oba: dej bůh štěstí oběma, nevěstě i ženichovi! — A zbude-li kousek toho štěstí, budiž dáno nám! — Sám nevím, Manico, proč se všechno před námi tak změnilo, jakoby mžiknul!“

„Proto se vše změnilo, Pavle, poněvadž jsme byli k smrti smutni. Což jsi neřekl sám: jdi tudy, já půjdu onudy? Tak bývá, myslím: když je srdce naplněno hořem, že kane krůpěj přes okraj, vylije se celá nádoba a nezbude v ní ani krůpěj hoře. Řekli jsme, že se rozloučíme, a dali jsme si ruku k veselým svatebním hodům!“

Stáli uprostřed svaňu; jarní nebe zářilo nad nimi; jasné, veselé, všechno sváteční, zvalo je údolí. A již nevěděli, jdou-li písňe s nebe, nebo z údolí; pějí-li hvězdy, či svatebčané.

„Dříve jsme plakali, když jásali; nyní jásejme s nimi!“ pravil Pavel.

„Zvali nás; pojďme!“

Ruku v ruce, vysocí a veselí, jako nevěsta a ženich, šli do údolí. Když zavýsklo dole, zavýskal i Pavle; když pozdravila píseň z údolí, zapěli též oni.

„Byli jsme opuštěni, skrývali jsme se jako malomocní,“ smál se Pavle.

„A plakali jsme, jako dvě sirot bez matky a ochránce,“ smála se Mana.

„Hle!“ podivil se Pavle. „Nezdá se ti, že je nyní údolí všecko krásnější, že nás pozdravuje a že nás má rádo? Nikdy ještě jsem je takové neviděl!“

„I mne pozdravuje a také ke mně je přívětivo! Proto nás pozdravuje, že jsme veselí, jak ono samo, a poněvadž je máme rádi.“

„Všecko se změnilo!“ zvolal Pavle. „Jakoby nařídila ruka boží. Byli jsme baráčníci, už nejsme baráčníky. Smutní jsme byli, už nejsme smutní. Pohleď na hvězdy! Vysmívaly se nám dříve a prchaly před námi, bůh ví, kam; nyní se na nás vesele usmívají a přejí nám štěstí po hrob a ještě dále! — Manico, pojďme mezi svatebčany, poněvadž je dnes večer naše srdce plno svatebního veselí!“

„Pojďme mezi svatebčany,“ zasmála se Mana.

Přišli do vesnice; silnice jim připadala daleko širší, všecka jasnější a veselejší, než kdykoli druhy. Lidé, které potkávali, byli vesměs přívětivější a milejší, než kdykoli druhy.

„Změnil se svět, či jsme se my změnil?“ otázal se Pavle všecek udiven.

„My jsme se změnil a svět se změnil s námi!“ odvětila Mana.

Šli, jak byli, ruku v ruce, přímo do starostova hostince, přímo mezi svatebčany.

„Vítej, Pavle!“

„Vítej, Mano!“

Ženich a nevěsta jim poděkovali za pozdrav, svatebčané jim připíjeli všichni po pořádku.

Hudebníci zahráli, páry se zdvihly, Pavle a Mana zatančili, první ze všech.

II.

Jak se dohodli, tak učinili. Pavle prodal svou bídu, a byl ještě vesel, že našel kupce takřka na cestě; o chatrč a o těch pár vyždímaných záhonů se nervali.

Ale když Pavle prodal chatrč, zabylo mu podivně. Sotvaže měl v ruce peníze a sotvaže věděl, že chatrč už není jeho, pohlédl na ni udivenýma očima a náhle poznal, že ji má ze srdce rád. Vše-

cka jiná byla chatrč, všecek jiný svět vůkol ní. Každá jeho radost a každé jeho hoře, všecko bylo napsáno na té chatrči zřetelnými písmeny, jichž by žádná ruka nesmazala a žádná voda nesmyla. — Chatrč měla v předu pouze dvě malá a úzká okénka. Když se Pavle loučil, zdálo se mu, že okna za ním pohlízejí, jako dvě smutných a vyčítavých očí, a že ho volají, zdálo se mu, a že říkají:

„Nemáš otce ani matky, není nikoho, kdo by tě v hoři těšil a kdo by se s tebou radoval. Jakkoli je tvůj domov osiřelý a ubohý, nyní je ti otcem i matkou, sestrou i bratrem. Poslouchej jeho slovo, jakobys matku poslouchal!“

A vskutku se Pavlu zdálo, že slyší její slovo.

„Je-li ti poutníku štěstí milostivo, Bůh ti je požehnej. Ale když budeš plakat, za kým budeš plakat? Když budou všelikým zlem polekány tvé myšlenky, kam utekou? Ještě jednou se ohledni a nikdy nezapomeneš na má slova ani na mé oči.“

Pavlu bylo, jakoby se loučil s matkou — tam stojí na prahu, hledí za ním, za synem poutníkem, a její oči jsou plny slz.

Tu napadla Pavla hořká myšlenka:

„Neměl bych raději zůstat? Bída a smutek je zde, ale obé vidím před sebou jako svou dlaň, nic není přede mnou skryto; vidím, jak budu žít a jak

kdysi zemru. Tvrdá bude země, kterou budu obdělávat, ale bude má; tvrdý bude chléb, který budu jísti, ale bude můj. Co je tam za mořem? Devět jich zbohatlo, ale devětkrát devadesát jich zhynulo hladem a všemožnou bídou. Vytáhnu červenou kartu, nebo vytáhnu černou? Kdo je vesel a rozpustilý, kdo jása bez starosti, vytáhne červenou; ale černou vytáhne, kdo se chvěje a je na rozpacích. A moje srdce je malomyslné, jako srdce děcka, jež volá po matce!“

Už v té hořké hodině rozloučení pocítil Pavle, že není tak hluboké touhy, jako je touha po hroudě; nic jiného nežije v srdci do poslední krůpěje, nehodá do poslední myšlenky. Kdo byl tak požehnaný, že mohl říci: „Ten kus země, a nechť je tak malý, že bych jej dlaní zakryl, je můj; mé ruce jej zúrodnily, pot s mého čela jej hnojil!“ — Kdo tak mluvil, nezapomene na tu píď země již nikdy. Zakořenil se do ní celým srdcem a celou myslí, touha po ní provází ho na všech dalekých cestách, zeměmi i přes moře; ještě v poslední hodině ji pozdravují umírající oči. Všem těm, kteří si šli zasloužit hořkého chleba do Vestfálska a do Ameriky*) — kam jim

*) Vestfálsko a Amerika jsou hlavním cílem silného ruchu vystěhovaleckého ze zemí slovinských, hlavně z Kraňska. Pozn. překl.

touží oči v hodinách opuštěnosti? Za hory a doly a za moře, tam k opuštěnému domovu, ke kamenité hroudě, k osiřelé chatrči pod svahem, k bažinaté louce u potoka. Srdce zapláče chorou touhou a ruka se vzchopí, aby pohladila tu kamenitou hroudu, jako matka spící děcko, jako syn mrtvou matku.

Takové myšlenky proletěly Pavlovým srdcem; svěsil hlavu a bylo mu do pláče, když se beze slova rozloučil. Rychle šel se svahu dolů a již se neohlédl.

Mana se loučila s otcem a matkou, s bratry a sestrami. Matka plakala, všeci ostatní zadrželi slzy v očích.

„Mnoho je nás, ale i pro tebe bude ještě kus chleba; jen zůstaň,“ pravila matka.

„Zůstaň!“ prosily sestry.

Otec pohlédl na Manu, pokynul jí na rozloučenou, pak odešel za chyši a sedl si na lávku. Před chlívem skučel pes a hryzal řetěz.

„Vrátím se brzy,“ pravila Mana a podala jim všem po pořádku ruku; matka ji pokřížovala na čelo, rty a prsa.

„Vždyť nejdu navždy; buďte veselí, jak já jsem veselá!“

Ale Mana nebyla ani dosti málo veselá. Všecek krásnější byl v té hodině domov před jejíma očima, nikdy před tím neviděla jej tak svátečním a bohatým.

Náhle také pocítila, že je má všechny ze srdce ráda: matku i otce, bratry i sestry. Zdálo se jí, jakoby jich byla dříve neviděla a neznala; úplně vyměnění stáli před ní, všeci lepší než ona.

„Mnohokráte jsem jim způsobila zármutek, dívka nehodná,“ prolétlo jí srdcem.

Když se rozloučila na prahu a vkročila na silnici, měla těžké nohy, jakoby již putovala dlouhé hodiny. Uzlík v ruce nebyl veliký, ale táhl ji k zemi, jakoby v něm bylo kamení.

„Manico, vrať se,“ zvolala matka.

„Brzy!“ odvětila Mana a neohledla se, aby neviděli slz, které se jí vyronily z očí. —

Tak se vydali oba za časného jitra na cestu. Nebe bylo zamračené a vál studený vítr.

„Kéž by aspoň nepršelo,“ pomyslili si oba, Pavle pod kopcem, Mana na silnici.

„On je vesel, všecek sváteční na mne čeká; co řekne, když uzří mé slzy?“ pomyslila si Mana a utřela si šátkem tvář.

„Ona je veselá, jde jako na svatbu; co řekne, když mne uzří tak úplně malomyslného?“ pomyslil si Pavle; chtěl zajásat, aby zaplašil hoře, ale hlas se neprodral z hrdla a oči byly kalné jako dříve.

Sešli se pod vsí, jak se byli dohodli. Pavle si usedl na kámen u silnice a čekal. Když přišla Mana,

pozdravili se beze slova. Pohlédli si z očí do očí, hned všechno věděli a mlčeli, aby smutná slova ještě více netížila srdcí.

Dobrou hodinu cesty měli k železnici. Mezi vysokými kopci, chladnou samotou se vinula cesta. Šli pomalu, oba sehnutí. Les nad nimi větrem šuměl; prvá těžká krůpěj s mračen, jako slza s nebe, padla Mani na líce; Mana ji setřela rukávem a usmála se:

„Zdá se mi, že i nebe pláče!“

Pavla zamrazilo, až se zachvěl; jakoby mu kolem srdce přelétla smutná myšlenka.

„Nechť se vyprší, ať se dříve vyjasní!“ zvolal. „Nevýskali jsme, když jsme se chystali na cestu? Nač nyní to hoře, proč ta voda v očích? Vkročili jsme na tu cestu, nyní jdeme, kam vede! Dokud se budeme mít rádi, pravím ti, nepříhodí se nám nic zlého.“

Ve slově byla důvěra, v srdci jí nebylo.

„Jest-li ti nebude zle, dokud tě budu mít ráda, Pavle, nebude ti nikdy zle na světě.“

„Když bude má láska tvým chlebem, Mano, nebudeš nikdy lačná.“

Škanula prvá krůpěj, sto jiných škanulo za ní, rázem rozryly zaprášenou silnici; vítr zadul mocněji, Mani se odvázal šátek, Pavle chytil po klobouku; černý mrak nad nimi se spustil rychle k zemi, lesy

zahučely a spustil se tak hustý liják a tak náhlý, jakoby se bylo převrhlo nebeské vědro.

Pavle a Mana přeskočili příkop a stiskli se pod košatý buk. Mohutné větve šuměly a rozstupovaly se; když se objevilo mračno, šplíchalo jim do tváře.

„Víš ještě?“ pravil Pavle, „kdysi na jaře jsme stáli také tak pod bukem.“

„Tehdy jsme se smáli a ještě jsme ústy lovili krůpěje,“ řekla Mana.

Opravdu bylo oběma tak u srdce, jakoby se nebe rozplakalo; smutné srdce vidí žal, kam se ohlédne.

„Nemělo by pršet v té hodině, na tenhle náš den,“ pravil tiše Pavle.

„Kdyby svítilo slunce, bylo by všecko jiné,“ odvětila Mana.

Liják ustal, pokrápělo jen lehce rovnými pramenky; Pavle a Mana se vrátili na rozmoklou, blátnivou silnici.

„Pojďme,“ řekl Pavle, „ať nezmeškáme vlaku. Je-li ti uzlík těžký, dej jej mně!“

„Lehce nesu ty hadry, ale ty neseš tíže. — Měňme!“

Zase dlouho mlčeli; mnoho laskavých i smutných slov bylo v srdci, ale na jazyk nechtěla. Promoklí, za-blácení a zemdení přišli k železnici.

Po druhou stanici byli ve voze sami; utřeli zamžené okno a smutnýma očima pohlíželi na pustý deštivý kraj. Mani se zachvěly rty, v jejím srdci se náhle všecko rozpadlo a z očí jí vyhrkly slzy.

„Myslila jsem, že bude naše loučení jiné, zcela jiné!“

Pavlovi bylo, jako by mu ruka hrdlo sevřela, i mlčel.

Na druhé stanici se otevřely dveře a do vozu vešla veselá společnost; mluvili o překot a smáli se; láhev kořalky putovala z rukou do rukou. Letilý rolník pohlédl na Pavla a Manu a zamžikal.

„Vy dva nejedete asi na svatbu, jak praví oči?“

„Nejedeme,“ odpověděl Pavle.

Všeci se ohlédlí po dvou mladých poutnících.

„A kam jinam?“ otázal se rolník Pavla.

„Do Ameriky!“

„A kam ty, děvče?“ tázala se selka Mani.

„Sloužit!“

Do veselé společnosti jakoby zadul ledový dech; smích ztichl.

„Dnes není život příjemný!“ pravil rolník. „Dnes ještě na své půdě pán — a kde budeš zítra?“

„Den za dnem jdou sta, četl jsem,“ pravil jiný rolník. „Jako před morovou ranou prchají, a kolik

se jich vrátí? Snad se vrátí, až budou chorobnými starci, ubitými životem!“

„Druhdy bylo jinak,“ řekl třetí rolník. „Před lety se ještě stávalo, že se člověk z Ameriky vrátil s plným měšcem a zlatými hodinkami. Ale nyní vkročí ubožák na loď a v druhé lodi se již za ním veze jeho bída.“

Tak mluvili rolníci; selky pak pravily:

„Zle je dnes dívce, která musí do služby. Sladší doma ovesný chléb než v cizině chléb s máslem.“

„Kdyby jen byl s máslem! Ale znám takové, jimž je denním chlebem praženka. Strádá-li a šetří-li, nezašetří si na klidný koutek na staré dni.“

„Kolik se jich ztratí bez památky, kolik se jich neukáže mezi své, poněvadž se stydí. Kéž by se ti tak nevedlo,“ řekla třetí selka.

„Dej vám Bůh štěstí v té špatné loterii,“ řekli všeci.

Pavle a Mana byli smutni.

„Jakoby nám zpívali zádušní mši,“ zazdalo se Pavlu.

„Ještě nám svíci rozsvítí,“ pomyslila si Mana.

Oba pak si řekli v srdci:

„Poněvadž vidí náš žal, radují se ze své radosti, proto jsou jejich slova nelaskavá. Bůh se však bude jinak dívat!“

Už neposlouchali, ani sami nemluvili; srdce však hovořilo se srdcem, slov nebylo zapotřebí.

Z dálky se objevilo město, všecko pusté a šedé za deště; jako promoklá, umazaná plachta viselo nad ním nebe.

Vystoupili z vozu, vzali se za ruku a šli, kam šli druzí. Skoro všeci se dali ze stanice úzkou, náramně blátivou a živou ulicí; na obou stranách byly krámy a hostince těsně vedle sebe.

„Nemáme nikam na spěch,“ řekl Pavle. „Pojďme, jak jdou druzí a spatříme-li přívětivý hostinec, vejďme do něho. Jsi přece znavená a lačná.“

Skutečně uzřeli brzy hostinec, který se jim zdál přívětivějším, protože byl vně obílen a poněvadž na prahu stála silná hostinská.

„Vejďme tam!“ pravil Pavle.

Jizba byla nízká, čpěla vlhkem a byla silně začazená. Pavle a Mana usedli za stůl u dveří; tam nebylo nikoho, a oni si nepřáli společnosti. U jiných stolů bylo mnoho pijáků; někteří již byli opilí, všeci pak byli rozehřáti těžkým vzduchem a vínem. Samí pocestní tu byli; po řeči je bylo poznat i po oděvu. Nebylo tří, kteří by mluvili touže řečí a nosili stejný oděv. Ze všech krajů země, Bůh ví odkud, byli sehnáni do té nevlídné jizby, které dříve nikdy neviděli. Kam vede jejich cesta dále? Pavla při takové myšlence

zamrazilo i řekl si v srdci: „Je-li v nich tak málo naděje jako ve mně, nevrátí se z nich ani jeden.“

Jedli a pili, po té pak pravil Pavle:

„Poslední náš den, Bůh ví, bude-li ještě jaký. Pobuďme sami do večera. Už časně ráno, myslím, musím na cestu, ne-li již o půlnoci. Pijme dnes a buďme veselí; netřeba slz, šetřme jich na dobu pozdější, až bude mezi námi moře.“

Jen tu dobu byla Mana sama, kdy šel Pavle koupit a zaplatit lístek do Ameriky. A když byla sama, rozlil se jí myšlenkami celý velký její žal: „Vždyť to byla sama rozumná a vážná slova, co mluvili. Ne chléb s máslem, praženka bude mým věnem; výbavou mu přinesu vrchovatý koš hoře. A on, ubožák, nejde hledat bohatství; utrpení a bídu jde hledat a najde jí přehojně.“

Vzala sklenici, ale slza jí skanula do vína.

Pavle se vrátil a ihned poznal její myšlenky.

„Plakala jsi, Mano, poněvadž jsi byla sama. Neplač, Mano. Vodou zmoklo naše loučení, netřeba, aby zmoklo ještě slzami. Pij, Mano, aby vstoupila v líce krev a v srdce důvěra.“

Pili a skutečně zabočily myšlenky na veselejší cesty.

„Neposlouchej, co plácají zlí lidé,“ pravil Pavle.

„Poslouchejme jen to, co mluví naše srdce. Už nevíš,

co jsme si řekli? Dokud se budeme mít rádi, nebude nám zle na světě. Proto, aby to bylo na vždy potvrzeno, řekni mi ještě v ten poslední den, dle pravdy, zdali mne máš ráda.“

„Mám tě ráda, Bůh mi svědkem,“ řekla Mana.

„Také já tě mám rád, Bůh mi svědkem. — Nyní, Mano, kdy je to jisto, nebojme se nikoho a vylejme ze srdce ten smutek, jehož už není třeba! I jiní šli a neplakali, proto jim zářilo slunce!“

Byli veselí, hlasitě se bavili, líce se jim červenalý a oči byly jasnější.

Ale když se den schýlil, zmlkli oba; hoře, jež pouze dřímalo, procitlo za šera.

„Myslím, že je čas,“ řekla Mana tiše a nepohlédla mu ve tvář.

„Když je čas, pojďme,“ pravil Pavle docela tiše a nevyprázdnil plné sklenky, jež před ním stála.

Vstali a oba pocítili velkou únavu; nohy jim vypovídaly téměř službu.

„Což je již opravdu třeba?“ otázal se Pavle malomyslně.

„Je již pozdě,“ odvětila Mana. „Nebylo by hezké, kdybych přišla k Haně v noci; snad by byly také dveře zavřeny.“

„Nuž, ve jménu Páně,“ vzdychl Pavle.

Kráčeli městem a celou cestu neřekli ani slova. Když už byli daleko, zeptali se na ulici a dům, jež měla Mana napsány na papíře. Dům byl zcela blízko, jakoby byli nevědomky šli přímo k němu.

„Není ještě noc,“ řekl Pavle. „Postůjme v průjezdu, městští lidé nezavírají časně.“

Stáli v průjezdě, za ruku se drželi a mlčeli. Smrákalo se rychleji než kdykoli druhy; okna na druhé straně ulice byla už světlá; v průjezdě pak byla noc, že si ztěžili viděli do tváře.

„A nyní Bůh s tebou, Manico.“

„Bůh s tebou, Pavle.“

„A jestli navždy, Bůh s tebou, nikdy se na mne nehněvej.“

„Ani ty nezazlívej, jestli jsem ti působila žal.“

„Kéž se ještě někdy uzříme veselejší.“

„Dá Bůh.“

Když se líbali, políbily se též slzy se slzami, horké kanuly oběma po lících.

Tak se rozloučili Pavle a Mana.

III.

Lilo jako z vědra, když si přehodil Pavle svůj těžký uzel a vydal se blátivou ulicí k stanici. Noc byla tak černá, že viděl sotva na píd' před sebe.

„Jestli zbloudím, nechť zbloudím ve jménu božím a ještě chvála Bohu,“ pomyslí si. Ale když si to pomyslí, zasvítila se sotva sto kroků před ním stanice.

„Je již tak souzeno, jak je souzeno,“ řekl si Pavle. „Noha najde svou cestu bez vůdce, když s ní jde žal.“

Nacpali do vozu tolik cestujících, že se dveře stěží zavřely. Ještě než se vlak pohnul, byl vzduch při otevřených oknech těžký a hustý, že by jej bývalo lze krájet. Dobře těm, kteří seděli stísnění a stlačení na lavicích a dřímali; ale hůř těm, kteří pomžíkávali podpírajíce se a stojíce, úplně zemdlení a dychtící po odpočinku. Kleli, pokud mohli, ale poněvadž jich nikdo neposlouchal, umkli.

Pavle vstoupil do vozu pozdě, proto stál. S obou stran mu foukalo okny do tváře, ale vzduch nebyl přece o nic chladnější ani čistší. Kolena se mu chvěla a hlava se mu hluboko skláněla.

„Všecko má konec, i tahle jízda jej bude mítí,“ řekl a stoje usnul.

Procítl teprve, když narazil o dveře.

„Kde jsme?“ otázal se.

„Nedaleko,“ odpověděl mu pocestný. „Sotva ve Štyrsku. Ještě den a noc a ještě den!“

Pavle zpozoroval, že se mnoho cestujících přestěhovalo, Bůh ví kam; na konci lavice bylo prázdné. Hned se skrčil ve dvě klubka, líce opřel o dlaně a usnul.

Dlouho spal. Z hoře, únavy a vína se zrodily sny a přchaly na všechny strany; nikde se dlouho nezastavily a nikde nebyly veselé. Uviděl Manu, tam stála, sotva devět sáhů od něho, a volala na něj; napřáhl ruce, vykročit chtěl, ale noha se nepohnula, byla přirostla k zemi. „Pojď ke mně, já nemohu,“ zvolal. „Já nemohu,“ odvětila Mana. Uviděl též Manu, jak stála docela blízko něho, sotva na tři sáhy. „Mám hlad a žízeň,“ prosila. „Dej mi chleba a vody.“ Obého měl hojně, vody i chleba, ale nohy měl přirostlé k zemi, mohutné kořeny je držely. „Pojď, Mano, ať tě napojím a nasytím,“ volal. „Nemohu,“ odvětila Mana; a ještě řekla: „Smiluj se, protože jsi silný...“ Pavle shlédl svůj domov, svou osiřelou chatrč; zvala ho opuštěnými očima, dvě prázdných oken zíralo naň upřeně: „Kudy chodíš, kam jsi šel? Čekám na tebe, na tebe myslím; bez rozloučení a bez pozdravu nejde dítě od matky.“ Pavle chtěl jít na svah, překročit práh, ale nemohl. I svou líchu viděl a svůj laz za kopcem a nikam nemohl; přirostlé byly nohy, nehnuly se. Posléze však shlédl Pavle tvář, která jakoby se k němu schýlila

zpod oblaků; tvář byla všecka blažená, ale oči byly uplakané. „Kam jsi se vydal, Pavle, osiřelý synu?“ Obě ruce napráhl Pavle a volal matku; její tvář však zhasla jako svíce za větru.

„Zle sníš, kamaráde,“ probudil jej pocestný.

Pavle se rozhlédl; a když uzřel temný vůz a dřímající pocestné, padla mu do srdce hořká bolest.

„Zdalo se mi, že jsem nešťasten, což bylo snů zapotřebí?“ pomyslíl si.

Poté se otázal pocestného:

„Jsme již dále a kde jsme?“

Pocestný se na něj napřed upřeně podíval a pak se ho sám zeptal:

„Kam vede cesta, příteli?“

„Do Ameriky.“

„Když vede cesta do Ameriky, neptej se, jak daleko a kde! Nasytíš se! Nyní jsme již blízko německého území a brzy se asi přestěhujeme! Nedřímej, aby tě nezavezli v jiné kraje!“

Vskutku se brzy přestěhovali do jiného vozu, jenž nebyl o nic hezčí a přívětivější než dřívější.

„Vydržím cestu, ať už je jakkoli; jen kdybych přečkal všechno ostatní,“ řekl si Pavle.

Skutečně ji vydržel, poněvadž byl mlád a silný; ale kosti ho bolely a zemdlen byl, jakoby byl devět dní nejedl a devět nocí nespál. Když naposled vy-

stoupil z černého vozu, zdálo se mu, že má nohy ze železa, a také ruce od loktů dolů; vlekl se jako stařec o holi.

„Silný jsem byl, když jsem stál na domácí lísce a když jsem se vychloubal před farním kostelem; sotvaže jsem vkročil na cizí cestu, jsem slaboch. Tací nezbohatnou, takým nezárí slunce!“

Tak uvažoval.

Tři dni a tři noci čekal na loď. Plno lodí bylo u břehu, přijížděly a odjížděly, některé pak stály ve vodě tak tiše, jako na souši; jen té ještě nebylo, na kterou čekal.

„Lístek do Ameriky mám,“ myslil si. „Ten je jako jméno na poštovním dopise; neztratí mne.“

Dále do města se neodvažoval, bylo příliš divoké: zdálo se mu, že ani jediný člověk nechodí pohodlně, nýbrž že všeci prchají a že se za něčím ženou, jakoby byli puzeni hříchem, a že nikdo nemluví lidsky, nýbrž že stále křičí a všeci současně, jako legie opilých kořalů. Pavle měl strach, nevěděl, kam mezi těmi neznámými lidmi, proto se vrátil v tu smutnou chýši, kam dali pocestné.

Jako snopy tam leželi na nečistých lavicích; komu se nechtělo na lávku, lehl si na zem; obé bylo tvrdé. Jídlo, které dostali, bylo sice jídlem, ale

Bůh sám ví, čím bylo jinak; pocestní byli lační a jedli, co jen bylo.

„Cesta je cesta!“ řekl si Pavle.

Kořalka však byla silná jako oheň a rozohnila krev.

„Nikdy jsem jí nepil, proč bych jí nepil nyní? Cesta je cesta!“ řekl si Pavle.

Když je zavolali, byli všeci opilý, také Pavle byl opilý. Kymácel se na loď, která se lehce kolébala, a ulehl si, kam jím strčili; uzel svůj měl pod hlavou.

Kdy procitl a jak, nevěděl sám. Zahučelo mu v hlavě a zabrnělo a pocítil, že je nemocen; byl tak zemdlen, že ani oči neotevřel.

„Nač?“ řekl si. „Hrůzu bych viděl, raději jí nevidět!“

Ležel dlouho, posléze se ho zmocnila veliká žízeň.

Když se rozhlédl smutnýma očima, zdálo se mu zprvu, že je ještě s mnohými jinými zavřen v prostraném žaláři. Strop byl nízký, vzduch těžký a horký. Těsně vedle Pavla ležel na svém uzlu starý člověk, nejspíše také nemocen, poněvadž byl ve tváři všecek zsinálý; oslovil ho, ale Pavle nerozuměl jeho řeči. Mluvili všeci o překot, ale Pavle nerozuměl nikomu a nebyl proto smuten. „Na tvářích jim poznat bídu a hoře!“ řekl si. „Právě tak

se vydali hledat štěstí, právě tak vsadili do té smutné loterie, jako jsem vsadil já. Lépe, že mne neoslovují; snad bych slyšel ještě smutnější slova, než jsem kdysi sám říkal! Bůh se nad nimi slituj a také nade mnou s nimi!“

Okusil vody, byla teplá a kalná; jenom ústa si vypláchl, pak ji vyplil.

„Však nebude věčná tahle jízda!“ utěšoval se. „Sedm dní, pravili; a první den, zdá se mi, již minul. Mlád jsem a silný, sedm dní mne nestrhá; vždyť to asi není nemoc, pouhá zemdlenost a slabost! Budu myslet na krásnější kraje a lepší časy a týden přejde, jak mine zlá hodina.“

Polo ve snách, polo v mrákotách jel Pavle sedm dní a sedm nocí. Když z rána osmého dne vkročil na souš, zavrával a ve tváři byl všecek bledý. Lojzík na něj čekal, jak si byli psali, a poznal ho v chumáči mezi sty.

„Od časného jitra tě čekám a do noci bych tě byl čekal!“ pozdravil jej. „Celý den jsem promeškal pro tebe, ubožáku, jehož moře tak rozkolébalo, že jsem tě poznal pouze po kraňském klobouku a po kraňské neohrabanosti. Nos jen vždycky ten klobouk a věrně střež té neohrabanosti a poznám tě i v údolí Jozafat! Působili ti naši celníci nepříjemnosti pro bohatství, které s sebou neseš?“

„Nikoli!“ řekl Pavle; tak byl zemdlen, že se mu ani smáti nechtělo.

„Zázrak boží! — Nyní rychle na vůz; v naší zemi nechodíme pěšky!“

Nejeli dlouho. Lojzík skočil s vozu, Pavle za ním, šli ještě sto kroků a vešli do hostince, jenž připadal Pavlu jasným a přívětivým.

Prvou sklenici piva vyprázdnil Pavle douškem a všecka nemoc mu rázem polevila.

„Dobré pivo je zde!“ pravil Lojzík. „Je to německý hostinec, proto není tak špinavý a křiklavý, jako italská doupata! Prikusuj, Pavle, nyní ti bude chutnat!“

Po obědě se již Lojzík nesmál; vážně hleděl, jakoby ho byla nenadále napadla hořká myšlenka.

„Jsem rád skutečně, že jsi přišel; i proto, že ještě celý voníš starým domovem — a to je jako pozdrav ze zámoří. Ale, uvážím-li vše dobře, zdá se mi, žes nejednal rozumně!“

„Jak by ne rozumně?“ podivil se Pavle.

„Vždyť jsem ti psal! Zlé hodiny se bojí lidé! Zlé hodině se u vás říká krupobití a povodeň, u nás pak se říká: práce méně a bídy více. I na mne dolehly starosti, ač se jinak nestarám o starost a hoře!“

Pavlovi jakoby byl v srdce zavál zimní chlad.

„Pravíš tedy, že pro mne nebude práce?“ tázal se pomalu a skoro se bál těch slov, která byla takřka zvěstí: přišel jsi, abys zahynul, vytáhls v loterii černé číslo!

„Co pravím? Nic nepravím!“ odvětil nevrle Lojzík. „Jen tolik jsem řekl, že v Americe již nerodí jabloň zlatých jablek; a že snad brzy uschne, jestli se nad námi nade všemi Bůh nesmiluje.“

„Radostně jsi mne pozdravil, že jsem byl sám vesel; ale nyní mi věstíš hrůzu a žal!“ vyčítal mu Pavle.

„Rozumí se, že jsem tě pozdravil radostně, poněvadž jsi z našich krajů a protože jsi hoch, jakých třeba. Nač bych tě již na prahu plísnil? Jsi-li rozumný, poslouchej: peníze, které máš, bedlivě opatruj a nehrej. Práci ti najdu, vydá-li něco hledání; je jich už hezká hromada, kdož se toulají bez zaměstnání. To jsme si nyní řekli, i dejme s Bohem všem nepříjemnostem a pijme!“

Lojzík byl ihned vesel a rozpustilý; ale Pavlovi jakoby byl ležel na srdci těžký stín.

„Dnes v noci budeš spát u mne!“ řekl Lojzík. „A snad stále, dokud nezbohatneš! Mám prostrannou jizbu, poněvadž se časem tak podivně dohrabu domů, že je mi ještě příliš maličká! Ne často; ale tak jednou měsíčně se mi zdá, a udělám si posvícení

na vlastní pěst. Místa bude pro oba dosti, nebude ti třeba, aby ses potloukal mezi karbaníky a zloději. — Proč jsi tak tichý?“

„Jsem zemdlen!“ pravil Pavle.

„Opravdu jsi všecek nevrlý a na nic! Pojďme, ustelu ti a přikryju tě, ubožáku, ať si odpočineš!“

Vyšli z hostince, byl ještě jasný den.

„Pozor na cestu!“ pravil Lojzík. „Podle domů jí nepoznáš, poněvadž jsou všecky stejné, ale počítej, kolik zatáček a na kterou stranu. Náš byt už není daleko!“

Lojzíkova jizba byla prostranná, nábytku však nebylo mnoho.

„Nač pak haraburdí,“ pravil, „když jsem do noci mimo dům; pro moly a myši ho nebudu kupovat!“

Pavle se svalil na postel a usnul okamžitě; spal tvrdě a sladce, jak už nespál od onoho dne, kdy se rozloučil se svou chatrčí.

Když procítl, bylo ráno. Hlad měl i žízeň a kosti ho bolely. Lojzík nebylo.

„Je v práci!“ pomyslil si Pavle. „Kéž bych jí měl už také!“

Řádně se umyl, poněvadž byl všecek zablácený a učazený, pak se vydal do německého hostince.

Pokud viděl město, zdálo se mu pustým a nepřívětivým, jako chlubný lakomec.

„Kdybych zde byl bohat, doma bych zde nebyl!“ napadlo jej.

V hostinci Pavle poobědval i povečeřel; teprve pozdě večer se objevil Lojzík.

„Dlouho tě nebylo!“ přivítal ho Pavle.

„Což myslíš, že si vydělávám své dolary leností?“ odpověděl mu zemdlený a chladný Lojzík.

Pavla zabořilo, jakoby ho byla cizí ruka udeřila ve tvář.

„Proč mi ubližuješ?“ otázal se.

„Jen se pro každé slovo neškleb a nefňukej, vždyť jsi hoch, ne donucená nevěsta. Protože jsem ve špatné náladě, řeknu ti ihned: mám hlad!“

Když Lojzík povečeřel, utřel si rty a napil se, načež řekl:

„Už jsem se k vůli tobě ptal, ale jakoby učaroval! Zdá se mi opravdu, že je blízko zlá hodina! Ptej se zde, ptej se onde, smějí se ti! Ale dnes je teprve první den, počkáš ještě týden a bude-li třeba, ještě i tři týdny. Ještě nikomu nepřinesli dolarů na loď.“

Pavle svěsil hlavu a pivo mu již nechutnalo.

„Věděl jsem to, už při loučení jsem to věděl!“ pravil tiše.

„Proto nepotřebuješ plakat, ani se věšet! Znáám lidi, kteří čekali půl roku a déle, a dočkali se!“

Ale Pavlovi bylo, jakoby mu černý stín pošeptal do ucha:

„Nikdy se nedočkáš!“

Skutečně čekal Pavle týden a čekal také tři týdny; Lojzík pak pravil:

„Nemysli, že je konec světa, když tvé ruce odpočívají. Dnes ti není ještě tak zle, aby ti nebylo hůře. Víš-li, kolik jich včera zemřelo v tom bohatém městě hladem, hladem, jak nehynie ani pes, který najde přece aspoň suchou kost na ulici? Padesát jich zemřelo!“

„To je hřích, to je rouhání se Bohu!“ zvolal Pavle.

„Ovšem! — My však máme byt, máme oběd a večeři — a ty, nevděčníku, pláčeš a přeš se s Bohem!“

Pavle slyšel ta slova a rozuměl jim, proto se smutnělo jeho srdce ještě více a naděje v něm nebylo. Pomyslíl si: „Jak daleko je ještě do té doby, Pavle, kdy budeš ty mezi těmi padesáti, kteří zhynou, jak ani pes nehynie?“

Téhož večera psal Mani a pravil v tom dopise:

„Šťastně jsem přišel do Ameriky, zdráv a vesel. Lojzík na mne čekal a poznal mne. Město je veliké,

že není druhého takového; člověk sotva ví, kam se obrátit. Práci mám a vydělávám hezky; brzy ti něco pošlu, abychom měli na výbavu. Měj mne jen tak ráda, Manico, jak já mám rád tebe, a všecko bude dobré. Měsíc jsem tě neviděl, ale zdá se mi, jakoby to bylo přes rok. O mne se nestarej, mně nebude zle, a brzy ti něco pošlu. Znamého člověka zde není, sami jsme zde s Lojzíkem. Až se vrátím, půjdeme především domů, v neděli, kdy chodívají na mši a zvoní od svatého Linharta; a ty budeš mít hedvábný šátek. Buď jen hodná, Manico, a brzo ti něco pošlu na výbavu.“

Když ten dopis napsal, skryl Pavle líce do dlaní a mezi prsty mu vytékaly slzy; rozplakal se, poněvadž byl se svým srdcem i žalem sám.

IV.

Mana zaklepala zlehka na dveře, Hana otevřela a uvítala ji plná radosti.

„Už jsem skoro myslela, že jsi se ztratila! Vždyť jsi přišla ráno, kudy jsi chodila celý den?“

Mana jí pohlédla do očí a Hana věděla hned všecko a radostí se zasmála.

„Plakala jsi celý den, ubohá, oči máš ještě celé červené. Jen se utiš, zapomeneš na něho tak ihned,

jako on na tebe! — Dokud neuchystám večere a neumyju, jdi do této jizby; je malá, ale je má!“

Mana vešla do těsné jizby, jež byla sotva pět kroků dlouhá a tři široká. Postel v ní byla, stůl a židle, nic jiného. Ale stůl plný; zrcadlo, krabice a krabičky, knihy, obrazy, dopisy, všecko rozházeno a rozkutáleno. Na stěně viselo tolik šatstva, jako v krámě: živůtky všelikého druhu, bílé, červené i pestré, sukně všední i sváteční, zástěrky kuchyňské i na ulici. Mana prohlížela to bohatství a pravila si:

„Tohle všecko, jak to zde je, bylo by již výbavou baráčníkovy dcery! Budiž mně štěstí příznivo, jak bylo té, a všechny mé slzy tekly bez potřeby!“

Seděla na židli u postele, hlavu položila na peřinu a zdřímla. Pozdě v noci ji vzbudila Hana, když jí svíci posvítla do tváře.

„Hleď ji, usnula jako děcko; vypláče se řádně a usne! Proč si's nelehla na postel, když ji máš před nosem?“

Mana se pomalu probrala a poznala, kde je; zabylo jí těžko, poněvadž ještě nikdy nepřenocovala v cizím domě a almužnou.

„Nezazlívej, Hano, na noc!“ řekla.

„Co bych zazlívala? Počkej!“

Hana šla a donesla teplý čaj a chléb s máslem.

„Čaj tě omámí, Mano, poněvadž je silný; snáže usneš a bude se ti krásněji zdát. Pij a přikusuj!“

Mana pila čaj a krev se jí hnala v líce.

„Dlouhou cestu jsem již dnes přeputovala a mnoho hoře jsem již zažila; jsem zemdlená!“ řekla.

„Tam máš postel!“ ukázala Hana. „Jenom jednu peřinu si vezmu a na zem si ji položím. Já spím, kam si lehnu, ať je to kámen nebo peřina.“

„Také tak spím,“ řekla Mana. „Jsem zemdlená, ale neprosím o peřinu. Nebudu ležet na posteli; kdybych tě viděla pod sebou, nemohla bych spát.“

Hana položila peřinu na zem, přikryla ji bílou plachtou, podložila si hezky pod hlavu a přinesla teplou pokrývku.

„Když myslíš, že se ti bude krásněji snít na zemi, spí na zemi!“ řekla.

Ale neusnuly, když Hana zhasila svíci.

„Je mi horko, Hano, ale u srdce mě zebe!“ řekla Mana.

Hana k ní poklekla a pohládila ji po líci.

„Protože jsi dítě,“ pravila. „Nyní jen hezky usni. Byť bylo v tvém srdci sebe více žalu, nemysli na něj, nehleď na něj! Ale je-li trochu radosti, a byť jen krůpěj, rozlij ji na všechny strany,

ať se jí srdce naplní až po okraj. Tak je, dítě; kam pošleš své myšlenky, tam jdou!“

„Jsi šlechetná, krásně těšíš; ale mé myšlenky nechtějí.“

Hana se zamyslíla.

„Kam šel?“ otázala se.

„Do Ameriky.“

„Když šel do Ameriky, netřeba, abys za ním ještě přes moře plakala! On nepláče, jinak by byl nešel!“

„Protože mne má rád, šel!“

Opět ji pohladila Hana po líci.

„I mne měl rád, můj věrný hoch, dávno již; proto šel, poněvadž mne měl rád, říkal; nikdy ho již nebude!“

Mana zdvihla hlavu a sepíala ruce.

„To byl hřích, Bůh mu jej odpust!“

„Ovšem, byl to hřích!“ řekla Hana tak klidně a bez hořkosti, jakoby mluvila o dešti a blátě. „Ale takých hříchů je mnoho, Manico, a svět se pro ně stále ještě nerozpadl. Tak je a nikdy nebylo jinak. Když mne nyní ošidí mužský nebo ženská, nepláči a netrápím se, nýbrž odplivnu si na zem a zapomenu. I ty tak učiň, nyní spi sladce a dobrou noc!“

Mana zavřela oči, ale dlouho neusnula, ač byla zemdlená. Veselá byla slova, která slyšela, ale dopadala jí na srdce jako kámen za kamenem.

Když se probudila, bylo okno zastřeno, ale Mana viděla, že je jasný den. Rychle vstala a oblékla se. Hana jí přinesla kávu a chléb.

„Proč jsi mne nezbudila?“ řekla Mana. „Stydím se, že je již tak jasný den!“

„Nikam nemáš na spěch. Odpoledne se půjdeme podívat, co by pro tebe bylo; mnoho toho nebude a zvláštního nic!“

„Ne?“ ulekla se Mana.

„Jsi skutečně děcko, a jaké nerozumné ještě! Což jsi myslila, že na tebe čekají? Jsi pilná, poslušná, skromná a schopná; máš všechny ctnosti, jichž je dívce třeba; ale hled — jsi venkovanka! A po ctnostech se tě panstvo nebude ptát!“

„I ty jsi z našich krajů!“ řekla Mana.

„I já — kéž bych z nich nebyla! Tam v našich krajích nosí lidé srdce na dlani a předčasně je promarní. Nevědí, co nosí na dlani, jako neví děcko, zdali má v ruce halěr, nebo tolar. Přišla jsem do města jako selka, jako ty; kéž bych byla tehdy věděla, co vím nyní, kéž bych byla tehdy viděla, co vidím nyní — o plné vědro méně byly by mé oči prolily slz, o plné vědro.“

„Trpce mluvíš!“

„Brzy uvidíš a poznáš sama; snad budeš pak mluvit ještě trpčeji.“

Mana skryla tvář v dlaních.

„A já jsem si představovala všechno jinak, naprosto jinak.“

„Co bys vzdychala a plakala? Také jsem si všechno jinak představovala, když jsem přišla. Hoře je krátké; člověk si zvykne, když musí.“

Odpoledne šly do města. Žena, která sprostředkovávala služby, nebyla vlídna, poněvadž hned poznala venkovanku.

„Umíš vařit?“ otázala se.

„Ne pro panstvo!“

„Sloužila jsi již někde?“

„Ještě ne!“

„Ale je hodná a obratná, však vidíte!“ řekla Hana.

Žena dala Mani popsany lístek.

„Ohlas se tam tedy v sobotu! Tam ti nebude zle, jsou to dobří lidé!“

Šly ulicí, mezi vysokými, panskými domy; pak přišly pod zelené kaštiny.

„Do večera je dosti času, projděme se!“ řekla Hana.

Zelené louky se vlídně usmívaly v oči, sladce voněly kaštany. Mana si vzpomněla na údolí, na pole a na domov a zabořilo ji srdce.

„Nebude mi dobře na světě, nikdy nebude!“ řekla ve svém žalu.

„Vskutku ti nebude dobře!“ odvětila Hana. „Ani tobě, ani komukoli z nás, kdož jsme se nenarodili pod zlatou střechou.“

„Což tobě není dobře?“ podivila se Mana.

Hana se zasmála.

„Ó, dobře je mně, nikdy nemám hladu, ani žízně, postel mám pod sebou a střechu nad sebou a šatů na výběr! Ale poněvadž jsi dítě, nepřála bych ti nikdy, aby se ti dařilo tak dobře, jak se daří mně!“

„Řekni mi, proč jsi tak smutná, že se ti o tom žalu ani mluvit nechce!“ řekla Mana.

„Budeš to sama vědět, až uzříš a poznáš, nebude to trvat dlouho!“

Manino srdce za takových slov ještě více zmalomyslnělo a bylo ještě více polekáno, než před tím.

„Když ji tak zranilo, jak zraní teprve mne!“ pomyslila si ve svém strachu; svěsila hlavu a neviděla již ani zelených luk, ani košatých kaštanů.

Do soboty bydlela u Hany, v sobotu pak se vydala tam, kam kázal list.

Přišla k vysokému, zcela novému, panskému domu; skoro se ani neodvážila překročiti práh; ukázali jí cestu na dvůr. Tam zaklepala na dveře a otevřela jí statná, tlustá žena, která ji hned změřila od nohou k hlavě.

„Jsi naše služka?“

Mana jí dala list.

„Jen pojd'! U nás ti nebude zle, budeš-li se řádně chovat a poslouchat. Uzel hoď tam, do kouta, vyhrň si rukávy a umyj, čeho ještě třeba; není toho mnoho!“

Mana se rozhlédla kuchyní; byla temná a nevlídná; na krbu byla hromada špinavého nádobí.

„Je to asi velká rodina!“ pomyslila si Mana a vyhrnula si rukávy po lokty. Tak vyhrnuty zůstaly rukávy do noci. Mana myla, uklízela, vařila a prala; večerela stojíc; a když si ustlala v kuchyni na zemi, byla tak zemdená, jakoby bylo všecko z těžkého kamene, ruce, nohy i tělo. A ještě stále slyšela, co poslouchala celý den: „Hloupá selka! Hloupá selko!“ Tak byla zemdená, že ani žalu nepocítila; zavzdychala hluboce a usnula.

Jaký byl první den, takové byly všecky. Poznala lidi, kterým sloužila. „Nejsou bohatí, ani přívětiví nejsou!“ řekla si. Matce, oné statné a tlusté ženě, bylo jí říkati paní; její muž byl krejčí, starší,

suchý a stále nevrlý člověk; jemu říkala Mana pane; tak měla poručeno. Jinak tam bylo ještě mnoho lidí, synů, dcer a nájemníků, takže Mana uklízela čtvero prostranných pokojů. Ale cokoli dělala a kamkoli šla, stále za ní zněla stará píseň: „Hloupá selka! Hloupá selka!“ Mana stiskla rty a zadržela slzy, aby se jí nesmáli.

„Proč mne urážejí, když jsem jim neudělala nic zlého?“ uvažovala ve svém srdci. Ale paní jí vyčítala a učila ji: „Jenom nebuď tak lenivá a neobratná, nemysli si, že jsi na poli. Což ti budu za lenost platit pět zlatých měsíčně a ještě tě budu živit?“ Mana svésila hlavu a neodpovídala.

Tak bylo do druhé neděle. Toho dne směla Mana z domu; oblekla se svátečně a vydala se k Haně.

„Co je s tebou, jak se ti daří?“ uvítala ji Hana.

Mana neodpověděla ani slovem; usedla na židli a rty se jí chvěly zadržovaným vzlykotem.

„Zhubeněla jsi!“ řekla Hana. „Vždyť jsem věděla: služku, která nemá nikoho a neví kudy ani kam, vyždímají do poslední kapky! Jen si to zapiš a nikdy nezapomeň, že dobrých lidí není na světě. — Trochu ses už naučila; dej jim výpověď a jdi v lepší kraje; bude-li třeba čekat, čekej u mne!“

„Jenom ty jsi dobrá! Jenom ty jsi dobrá!“ zvolala Mana a zavzlykala hlasitě.

„Vždyť jsi opravdu mnoho vytrpěla!“ řekla Hana. „Ani psa neudeřím, dokud mne nekousne, ale lidé jsou horší než zvěř! Hned řekni, ještě dnes večer řekni, že půjdeš! Nemáš-li sama dosti odvahy, půjdu s tebou!“

„Vždyť by bylo všecko dobré!“ pravila Mana. „Pracuji, dokud rukama hýbám, a nevzdychám. Ale proč spílají, když jich neurážím? Mluví, jakoby plili!“

„Nejen oni! Nejen oni!“ chlácholila Hana. „Kdybych řekla, že jsou slova výplivky, byla bych už poplvána od vrchu až po zem! Nyní již na mne neplivají, protože je znám. I tobě přijde ten čas, opatruj jen věrně vzpomínku v srdci; všecko si zapamatuj, co jsi viděla a co jsi poznala!“

„Co s hněvem a s poznáním?“ odvětila Mana všecka smutná. „V mém srdci je příliš mnoho hoře, než aby tam bylo ještě místo pro něco jiného!“

Na to se však náhle usmála, zaslzené její oči se rozjasnily.

„Řekla jsem ti již, Hano, proč jsem přišla do města?“

„Proč jsi přišla?“

„Poslouchej a hlasitě se zasměj: proto jsem šla

sloužit, proto jsem přišla do města, abych si vysloužila výbavu, já, dcera baráčníkova!“

Hana na ni pohlédla smutným okem.

„Hoře z tebe mluví, ne radost. Šla jsi za štěstím, jak jsme šli všeci; jak je všeci hledali a jak ho nikdo nenašel. Zaklopýtla-li jsi nemotorně při prvním kroku, neběduj a nevzdychej; i jiným se tak dalo.“

Po té donesla Hana čaj a buchtu.

„Na, pij a jez!“ řekla. „A zasměj se též! Čím více žvýkáš smutek, tím hořčím je!“

Mana vypila šálek čaje, na to pak zaprosila:

„Máš-li, dej mi papír, chtěla bych psát!“

„Což ti již psal?“ otázala se Hana.

„Ne; ale tak jsme se smluvili, že budu psát na jméno onoho Lojzíka, jenž už tam je, on pak sem na tebe.“

„A řekneš mu všecko, jak je?“ usmála se smutně Hana.

„Tak budu psát, jak je v mém srdci!“ odvětila Mana.

Hana přinesla papír, hezký, se zlatou ořízkou.

„Jen mu nepiš příliš laskavě; nebylo by to dobré, vychloubal by se.“

„Tak budu psát, jak ho mám ráda,“ řekla Mana po druhé.

Pak psala Pavlu dopis a v tom dopise pravila:

„Šťastně jsem přišla do služby a nevede se mi nikterak zle. Práce je pro mé ruce lehká; myslím, že si výbavu brzy vysloužím. Jen mne měj, Pavle, tak rád, jak ráda mám já tebe, a všecko bude dobré. Dlouho jsem tě neviděla, snad měsíc; mně se zdá, že je tomu již přes rok, ale přece tě vidím každý večer, když nemohu usnout. Lidé, u nichž jsem, mají mne rádi; o mne se nestrachuj, mně se nepovede zle. Až se vrátíš a budeme ženich a nevěsta, půjdeme především domů, aby nám zazvonil svatý Linhart. Jsem veselá a zdravá, buď také zdráv a vesel. Jenom myslí na mne tak, jak já myslím na tebe, a všecko dopadne dobře; Bůh na nás shlédne!“

Hana přečtla dopis a řekla:

„Proč tak píšeš, když to není pravda?“

„Proto, že ho mám ráda, jak on mne!“ odvětila Mana a rozplakala se.

V.

V Americe, v Lojzíkově pokoji, událo se toto:

Lojzík vrazil do pokoje ještě před večerem, nepozdravil Pavla, čepici hodil na zem a dlouhými kroky chodil ode dveří k oknu, od okna ke dveřím.

„Co je?“ ulekl se Pavle.

„Co? Nic!“ odvětil Lojzík, ale hněv mu sálal z očí. „Stalo se, o čem jsem řekl, že se stane — morová rána je v zemi!“

Při tom slově se rozlil Pavlu po čele i po lících studený pot.

„Jak se to stalo?“ otázal se tiše.

„Jak se to stalo?“ rozhněval se Lojzík. „Jak přijde do země krupobití, hlad, drahota, povodeň, vojna? Přijde a konec řeči! Nyní jsem tvým druhem.“

„Jak pak druhem?“

„Bez práce, jako ty! Pět set nás vyhodili na silnici. Což? Ohlodal's kost, odhodíš ji tedy; tak jedná každý slušný člověk! — Pojdme do hostince, chtěl bych se napít.“

Když byli v hostinci, ochutnal Lojzík piva, ale odstrčil sklenici.

„Ani pít se mi nechce!“ děl. „Je ve mně příliš horko; musím poněkud vychladnout!“

„Proč vám dali výpověď, hned všem a tak náhle?“ otázal se Pavle.

„Proč? Pět set nás vyhodili na silnici — což to je? To není nic: neboť těch, jež v této zemi vyhodí na silnici, nebude jen pět set, nýbrž stokrát a tisíckrát pět set! Pracovali jsme, že jsou skladiště a sýpky až po vrch napráskány, a nyní — s Bohem! Je nás příliš mnoho a pracovali jsme příliš mnoho;

nyní je tam tolik bohatství, že ho už svět nemůže spolknout, proto si nyní můžeme oddechnout. Je to neslaná komedie, ani za smích nestojí: poněvadž kuchaři navařili bohatý oběd, je jim hladověti!“

„Ale co nyní?“ tázal se ustrašený Pavle.

„Nic! Devětkrát více bídy bude a devětkrát více zločinů, jinak bude vše při starém. Žaláře budou mít hojně lačných hostů a hrobaři budou mít práci. I proti moru člověk bojuje, proti hladu nemůže. Proti každé nemoci vynalezli lék, o hlad se však věda nestará. Nemocnice stojí na všech koncích a krajích; když jsi hladov, vstříc nohu pod kolo a budeš mít nejméně čtrnáct dní oběd i večeři; ale zhyneš-li zdrav někde za rohem, ani pes tě neočenechá! Nevím, kdo zavedl takovou spravedlnost, ale nechť si to byl kdokoliv, byl to veliký lotr!“

Lojzík se rozhněval a rozohnil a douškem vyprázdnil sklenici a rázně ji postavil na stůl.

„Nikdy jsem se zbytečně nezlobil, a když jiní kleli, smál jsem se raději, poněvadž to žaludku lépe slouží. Ale když mne někdo udeří ve tvář, vrátil bych mu nejraději políček velmi poctivě! Nyní jsem dostal, že mě pálí na obou lících, ale jak jej vrátit? Čtyři leta jsem pracoval, seč byly mé ruce, a mnoho zmohly, pohledni jen na ně! A pobuda mne vyhodí na silnici, beze slova a bez rozloučení, mně

nic, tobě nic, jako žebráka, jenž je přítěží! A což já, jenž jsem mlád a sám! Ale na silnici leží lidé, kteří pracovali dvacet a třicet let, kteří jsou již šediví a vyždímáni a mají doma rodinu. Zdá se mi, milá duše, že americké vody budou míti letos mnoho tichých nájemníků.“

„Smí to býti? Což není zákona?“

Lojzík se zasmál.

„Och, zákon je, a jaký důkladný ještě! Četl jsem, že šlo před nedávnem v kterémsi městě procesí hladových lidí po panských ulicích; chtěli práci a chléb; ale ruka toho důkladného zákona je přistihla a rozehnala; pět nebo šest bylo zraněno, několik pak zavřeli. Zraněné odvezli do nemocnice, vězně do vězení; obojím se dostalo chleba do syta.“

Pavle dlouho mlčel, pak se však zeptal docela bojácně:

„Co uděláš?“

„Kéž bych jen sám věděl! Práci hledat by se nevyplatilo; rozbil bych boty, hodně zlosti bych zažil, ale nevypravil bych nic. Jsou lidé, kteří vstávají co nejčasněji, do pozdní noci běhají ulicemi, čekají před každým prahem, tlukou na každé dveře a hledají bez přestání, ačkoli sami vědí, že nic nenajdou. Útěcha je omámí, jako silný nápoj; proto nepocítují hladu, jak ho nepocituje kořalečník. Ale já nechci

takové vylhané opilosti; člověk posléze přece jen vystrízlíví a je devětkrát hůř nemocen, než kdyby se byl nadějí a útechou neopil. Nebudu hledat, ani dlouho čekat...“

Pohlédl na Pavla a zmlknul; oběma bylo těžce.

„Pryč odtud zamýšlí, zůstanu sám!“ prolétlo Pavlovou hlavou.

„Poleká se, ubožák, když mu řeknu, že odtud odejdu!“ pomyslí si Lojzík.

„Co bude s těmi, kteří přišli se všech konců světa?“ otázal se Pavle a myslil též na sebe.

„Bůh se nad nimi slituje!“ usmál se trpce Lojzík a pomyslí též na Pavla. „Neboť, jestli se nad nimi neslituje Bůh, neslituje se nikdo. Někteří si ušetřili tolik, že se ještě v pravý čas spasí do vlasti. Jsou i takoví, kteří snadno počkají, až se počasí rozjasní a morová rána pomine. Ale nejvíce je těch, kteří pracovali a hned z toho žili!“

„Co bude s těmi?“ otázal se tiše Pavle.

Temně se díval Lojzík a dlouho neodpověděl; neboť myslil i na Pavla.

„Také bych se zeptal, co s nimi bude, ale není na světě člověka, jenž by mi odpověděl. Uvažoval jsem už dříve, jak asi žije těch třicet tisíc a více lidí, kteří se rok co rok potloukají bez práce po městských brlozích. Zbojníky a zloději nejsou všeci

do jednoho; také hladem jich zemře denně jen tolik, že té černé armády nikdy neubývá. Tak se mi zdá, že si jejich žaludek zvykl na všecku bídu a že se živí po dva nebo tři dni jedinou suchou kůrkou, kterou našli na cestě. Už jsem sám potkával takové lidi, rozškubán a rozcuchán se plouží podél zdi jako opilec, nikoho nevidí a hledí upřeně do země...“

Pavla zamrazilo na celém těle, do srdce se mu vedral mráz.

„Tak, pravíš, že žijí?“

„Myslím si to jen tak, poněvadž si to jinak myslit nemohu!“ odvětil Lojzík a rozhněval se sám nad sebou. „Bylo třeba,“ pomyslel si, „abych mu podržel zrcadlo před nos? Ještě příliš časně zkusí sám, jak žijí takoví lidé!“

Pavle pohlédl Lojzíkovi přímo ve tvář, zvolna promluvil a hlas se mu chvěl:

„Jen řekni, Lojzíku, co myslíš; vždyť nemám práva, abych ti zazlival! Půjdeš do vlasti, já pak zde zůstanu a budu žít, jak žijí ti lidé, již hledají kůrky na cestě!“

S chmurnou tváří uvažoval Lojzík, než odpověděl:

„Nač lháti?“ řekl. „Není třeba, abys žil jako oni a abys z bláta sbíral kůrky. Ale přišel jsi opravdu ve špatnou hodinu, že jsi v horší přijetí ani nemohl! Neohlížej se po práci, nýbrž hled, jak by ses vrátil!“

Lojzík nebýval nikdy rád dlouho smutným; odpuzoval těžké myšlenky, dokud se dalo a když přišly mocně a nenadále, zbyl se jich rychle.

Nalil sobě i Pavlovi a řekl:

„Nyní není ještě čas hoře, ještě je před námi plná sklenice! Na žal a starost je vždycky dosti času; lépe je, aby člověk nemyslel na budoucí trampoty; však přijdou nevolány!“

Ale Pavle byl vážnější; hořká myšlenka, která se mu zahryzla do srdce, nepopustila tak brzy.

„Tobě je dobře!“ pravil. „Ty odejdeš, já zůstanu, A byť i již na mne loď čekala, nevím, vstoupil-li bych na ni!“

„Že bys nevstoupil?“ podivil se Lojzík.

Pavle si vzpomněl na Manu a do srdce jakoby mu padl živý oheň.

„Jak bych stál před těmi, s nimiž jsem se rozloučil?“ zvolal. „Než bych se dožil té hanby, raději zhyne, jak jsi říkal, že jich zhyne denně všelikou bídou pět set!“

Útrpným okem pohlédl na něj Lojzík.

„Dnes je jich tisíc, zítra jich snad bude již deset tisíc, posléze sto tisíc, kdož budou toužit za moře, O žízni a hladu by jeli osm dní a nocí, ale nebude jim toho dopřáno! A ty myslíš na hanbu?“

Pavle svěsil hlavu.

„Hleď, šel jsem na cestu jako děcko a s děckem jsem se rozloučil. Kdybych měl matku tam na druhé straně, předstoupil bych před ni bez hanby a beze strachu. Ve špatnou hodinu jsem přišel, řekl bych, a matka by mne radostně uvítala. Ale šel jsem, abych dítěti přinesl ne-li bohatství, aspoň ne starosti. Ona věří ve mne a v mé štěstí; nemohl bych před ni předstoupiti, ubožák, větší ubožák než druhdy!“

„Zle jsi jednal!“ řekl Lojzík. „Když jste byli dva a když jste se měli rádi, měli jste se držet za ruku a nikdy se nepustit! Buď sám a jsi devateronásobně slabší; jste-li dva, jste silni, nechť si přijde déšť i kroupy!“

Tu bylo Pavlu, jakoby prohlédl. Přehořká a přetěžká myšlenka padla mu do srdce a již se s ním nikdy nerozloučila.

„Opravdu, zle jsem jednal!“ řekl. „Ale stalo se, není již žádné cesty na žádnou stranu!“

„Jak by nebylo?“ rozohnil se Lojzík. „Ztratíš spásu, protože jsi se dopustil nerozumnosti? O to běží a o tom se mluví: chceš k ní, nebo ne?“

„Chtěl bych!“ řekl tiše Pavle.

„A nyní mi řekni ještě tohle: Kdyby přišla ona dnes večer do té jizby, všeka ubohá a uplakaná — jak bys ji přivítal? Řekl bys jí urážku a zahnal bys

ji od prahu, anebo měl bys v srdci aspoň myšlenku, jež by urážela?“

Pavle se všecek zachvěl.

„Co myslíš? Proč jsi to řekl?“ zaúpěl. „Na kolenou bych ji uvítal!“

Lojzík se usmál.

„Proč soudíš, že ona tě má méně ráda než ty ji? Zle soudíš o její lásce!“

„Ne tak!“ řekl Pavle a vložil líce do dlaní. „Ona je dítě a já jsem její strážce; tak je. Bude ona stavět chyši, nebo ji budu stavěti já? Bude se ona starati, nebo se budu starati já? Moje je práce, moje starost, moje hoře a má hanba! Co jsem si předsevzal, předsevzal jsem si za oba, co jsem promarnil, promarnil jsem oběma! Ona může snadno předstoupiti přede mne, já nemohu!“

Lojzík mu pohlédl do očí a viděl, že byly celé zality krví pro potlačené slzy.

„Řekl bych ti, abys šel hned se mnou, hned prvou lodí! Ale pro nás oba nestačí, co mám. Nikdy jsem nešetřil — pro koho bych šetřil? Na mor a na stáří jsem nemyslel a také nebudu!“

„Kdy pojeděš?“ otázal se Pavle.

„Za týden, myslím; nač bych ještě čekal? Nyní, kdy mám času nazbyt, poohlédnu se ještě po městě

a po hospodách; také se poctivě napiju na rozloučnou, jak se sluší!“

Nahnul hlavu k dlani a zamyslíl se.

„Hleď, Pavle, málokdy jsem si vzpomněl na starý domov! A když jsem si vzpomněl, bylo to bez touhy a beze smutku. Ale nyní, kdy je nutno, abych šel, nyní se mohu stěží lodi dočkat! Co říkáš, co je to? Ruce jsou zde, nohy jsou zde, ale srdce je za mořem a zůstane tam na věky. Zůstane tam, ať o tom ví, nebo ne!“

„Také mé tam zůstalo!“ řekl Pavle.

Lojzík nalil; ruka se mu chvěla a pivo se rozlilo po stole.

„Pijme dnes večer!“ řekl. „Tenhle večer je takový, že naň budeme pamatovat! — Ale než se zpijeme, budiž všecko jasno! Já půjdu, toť jisto. Ale co bude s tebou, největší ze všech ubožáků? Toto bude s tebou: dokud tě nevyženou na ulici, zůstaň v mé jizbě! Jestli nejsi piják a marnotratník, nebude ti ještě několik dní zle; do budoucna pak se poruč Bohu a svému patronovi. Za louží se pokusím, abych ti na cestu vyžebbral peníze, anebo abych je ukradl. Tolik je jisto!“

„Netřeba pro mne ani žebrati, ni krásti!“ usmál se tiše Pavle. „Nepůjdu! Necht' mi vyčítá nevěrnost

a cokoli zlého, jen nad mojí žebrotou necht' se nerozpláče!"

„Rozhodnuto! Pijme!“ zvolal Lojzík, jakoby těch slov neslyšel.

„Počkej ještě,“ přerušil jej Pavle. „Když budeš na oné straně, podíváš se snad do Lublaně?“

„Podívám, a důkladně!“

„Zašel bys k ní?“

„Zajdu, je-li třeba.“

„Řekni jí, že se mám dobře, že mám mnoho práce, že na ni stále myslím a že ji pozdravuji!“

„Všecko vyřídím: že máš málo pytlů na své tolary a brzy že bude půl Ameriky tvé.“

Pak pili do noci. Lojzík se dal do hlasitého rozhovoru a byl vesel. Ale Pavlovi jakoby byl ležel na srdci černý kámen; veselé slovo nechtělo z úst, veselý pohled z očí.

Celý týden se mlátil Lojzík městem; Pavlu nebylo do radosti, do pití, ani k lidem ho nic nepoutalo; byl sám; se svěřenou hlavou a zatatými pěstmi chodil po pokoji od rána do noci. Na Manu myslil, která na něho čeká plna radosti, a na ony lidi, kteří se živí po dva i tři dni jednou kůrkou chleba, sebranou na ulici.

Za týden, když byl zahálkou zemdlenější než prací, chystal se Lojzík na cestu.

„Četl jsem, že je jich už sto tisíc!“ řekl Pavlovi.
 „Kterých?“

„Mých druhů i tvých! Ještě rychleji to jde, než jsem si myslil. Proto jen rychle na onu stranu. Tam je člověk aspoň vykropen a pohřben, když umře. Už minulá leta, kdy jsem neměl nikam na kvap, myslíval jsem si, že bych nechtěl zemřít na cizí půdě. Ale všelikou bídou zemřít v cizině, bylo by devateronásobnou smrtí!“

Veliký uzel svázal Lojzík a naložil si jej na rameno; pak se vydali k lodi.

„Tak je, jak jsem říkal,“ pravil Lojzík cestou.
 „Počkej, ovšem, můžeš-li; vždyť jsi mlád, trochu strádání ti neuškodí. Jen příliš zkormoucen a kysel nebuď. Je-li v srdci žal, je každá trampota devětkrát horší; kdo se směje, necítí však ani mrazu, ani hladu, ani žízně. Ani mně nepřišli hned naproti, když jsem vkročil na americkou půdu. Dolary, které jsem si přinesl s sebou, rozvál jsem brzy na všechny strany; stříbro nemá u mne stání. Moje čelisti neměly tři dni zaměstnání, ale přece jsem si hvízdal a zpíval, zatím co se žaludek ohlašoval hořkým basem. Učiň tak také. Jen na toho se usmívá štěstí, kdo se sám také směje.“

Pavle sotva poslouchal a neodpovídal nic.

Stiskli si ruce na rozloučenou; Pavlova byla celá studená a zpocená, jako ruka nemocného.

„Buď vesel a čekej!“ utěšoval ho Lojzík. „Budu-li živ, ozvu se.“

„Pozdrav,“ řekl Pavle, „a s Bohem!“

Lojzík šel. Vysoká šedá loď propletla se zvolna mezi druhými, které klidně kolébaly se u břehu; obrátila se širokým kruhem, zařízla do moře dlouhou světlou brázdou a brzy jí již Pavle nerozeznal svýma zamženýma očima.

Tehdy seznal všecku hrůzu opuštěnosti; bylo mu, jakoby se pod ním země rozhoupala; náhle byl tak sláb a bojácný, jako děcko, které ztratilo v puštině cestu.

Hleděl k moři — tam v dáli je vlast! Nikdy jí tak v srdci nemiloval, jako v té smutné hodině. Očima své lásky ji viděl tak jasně a zřetelně, jako jí dříve neviděl bdícíma očima. Tam je údolí; zelené louky se smějí pod sluncem, jemný větřík laská zrající nivy, za jabloněmi vítají bílé domky; tam na kopci, na svahu stojí osamělý barák, dívá se na něho a vyčítá mu smutnýma očima: Kam jsi se ztratil, synu? Tence zvoní od svatého Linharta; jeho srdce slyší zřetelně onu krásnou starou píseň, slyší ji jako matčin pozdrav ze záhvězdí.

Pavle šel večer do své opuštěné jizby; hluboce

sehnut putoval po pokoji dlouhými kroky do pozdní noci. Myslíl na domov, na Manici a na ty, kdož umírají v cizině bez útěchy.

Když byl zemdlen, rozžal lampu a sedl si ke stolu, aby napsal Manici.

V dopise pravil:

„Nemám se zle. Často na tebe myslívám a Bůh sám ví, co bych za to dal, abych tě zase brzy spatřil! Pozdravuji tě stotisíckrátě přes to široké moře; kéž by ho mezi námi nebylo! Nezazlívej, že ještě nic neposílám. Také si nemysli, že utrácím, nebo že tě již nemám rád! Lojzík šel do vlasti, uložil jsem mu pro tebe srdečný pozdrav. Já pak zůstanu v Americe, dokud nevydělám na naši svatbu. Buď ti brzy něco pošlu, nebo tě zavolám, abychom slavili svatbu v Americe. Stotisíckrátě budiž pozdravena.“

Když dopis dopsal, rozlilo se mu ze srdce hoře, že zaúpěl, jakoby byl raněn nožem. Řekl si: „Jsem-li odsouzen mezi ty, kteří umírají na cizí půdě bez útěchy — netřeba, abys ještě ty poznala mé hoře! Sám jsem zdvihl ten kříž, sám jej ponesu!“

VI.

V neděli, když Mana vypovídala službu, bylo v domě tolik vřesku a křiku, až se sousedé dívali

do dvora. Mana mlčela, ale Hana mluvila současně s paní i se všemi ostatními a to o nic méně hlasitě, než paní sama.

„Jest-li tě udeří, seber si hned všecko, co máš, a přijdi ke mně!“ řekla Mani a šla.

Když Mana si odsloužila svých posledních čtrnáct dní, měla prací zateklé a rozpukané ruce. Zlá slova se na ni lila jako věčný liják, ale ona se již o ně nestarala a také do pláče jí již nebylo. Čítala jen dni.

Když se loučila, dostala jen čtyři zlaté místo pěti, poněvadž byly dva talíře rozbity.

„Kdo jiný by je rozbil než neohrabaný sedlák!“ řekla paní.

Mana se nepřela, svázala uzel a vydala se k Haně. Tam zůstala sedm dní.

Když seděly prvý večer za stolem a pily čaj, pravila Hana:

„Možná, že tě to zabolí, snad mi to budeš i zazlívat, ale řeknu ti: hodíš se tak málo k městské práci, jako já na pole a k senoseči. Jsi silná, obratná, poslušná — ale to všecko není věcí hlavní. Kdo chce sloužit jiným, nesmí již mít ani slzy v očích a srdce musí mít zatvrzelé. Ale jak jsi ty stála před tou tlustou ženskou! Chvěla jsi se, hlavu jsi svésila a v očích jsi měla slzy. A přece jsi přesně

věděla, že je právo na tvé, ne na její straně, a že by všechna ta slova, jež jsi vyslechla, patřila jí samé. Nejsi zrozena za služku, nemáš takového srdce.“

Mana odvětila:

„Jak jsi řekla onoho prvního večera, tak se stalo: brzy jsem si zvykla na všelikou bídu. Nyní by mne již nebolelo hrubé slovo, ba zdá se mi, že bych ani rány nepocítila. Práce se nebojím, pusto bylo by mně bez ní. Mé hoře je docela jiné; to nebude mít nikdy konce, od toho není žádná pomoci.“

Hana se usmála a nalila čaje do obou šálek.

„Proti každé nemoci je lék na světě, jen proti smrti ho není. Vždyť vím, jaká je tvá nemoc a tvé hoře. Jsou to ty, jichž jsme zažili všeci, kdož jsme šli do světa. Štěstí jsme šli hledat, ale našli jsme, co jsme již měli ode dávna: námahu a starost, jen že u větší míře!“

„To není celé mé hoře!“ pravila Mana. „Vždyť jsem si nemyslila, že přijdu do nebe, námahy a starosti jsem se nebála nikdy. Ale nemyslila jsem, že je všechna naděje lichá a nerozumná; nyní to vím a to je mé největší hoře. Jsem smutna, ale je mi do smíchu, když si vzpomenu, jak jsme oba doufali, on i já. Zrovna tak nám bylo, jakoby náš

ráj už byl na blízku, už ňa polo otevřen. Rychleji se naděje rozprchla než jitřní mlha, nikdy se již nevrátí do srdce.“

„Oba jste byli děti! Jen dítě sní o zlatých jablkách a medových potocích, jen dítě se rozpláče, když se doví, že takových věcí na světě není. Šli jste do světa, jako Pavliha, když šel hledat pravdu. Nyní pláčeš — on snad pláče v Americe.“

Mana se velice ulekla a sepjala ruce.

„On ne! Nepromluv už takového slova, ať se nebojím! Vždyť psal, že se mu daří dobře a že mne má rád.“

Hana se usmála.

„Což jsi mu též nepsala, že se ti daří dobře?“

Mani se sevřelo srdce tichým strachem.

„Vždyť to nesmí býti, ani pomyslit si nemohu, že trpí jako já! Schválně jsi mne postrašila; ale já věřím jemu, ne tobě, a nebojím se nic.“

„Kéž by jen bylo, jak si myslíš. Bůh ti požehnej tvou víru!“ vzdychla Hana. Po té však řekla: „Co vás zmámilo, že jste se rozloučili a že jste šli každý na vlastní pěst hledat nebe? Když jste se měli skutečně rádi, měli jste se držet pevně za ruku, vždycky pevně, a nebyli byste zažili žádného hoře. Sám o sobě je každý z vás děckem, bojácným a slaboučkým; spolu byli byste však

silní, že by vás žádný vítr neporazil. Tak nyní uvažuji, když si vzpomínám na ony časy, kdy jsem byla sama ještě děckem.“

„Všecko je, jak jsi řekla,“ odpověděla Mana; po té obě mlčely; neboť myšlenky obou, celé zatížené a smutné, putovaly v daleké kraje.

Když zhasla světlo, řekla Hana:

„To ti říkám a učiň tak: všecko mu objasni dle skutečnosti, jak bylo a jak je. Jestli tě má opravdu rád, nebude otálet, ať je chlubil nebo žebrák! Oběma vám nebude zle: mějte jen dřevěný barák a jedinou kamenitou lůžku — čtvero silných ruk máte dohromady a dvě veselých srdcí, k čemu vám všecko ostatní bohatství? Tak mu piš a brzy uschnou tvé slzy i jeho!“

„Nemohu!“ řekla Mana. „Ani do očí bych se mu nemohla podívat, kdybych před ním stála jako žebračka, když jsem slíbila, že si vysloužím zábavu a věno.“

„Mnoho jsi slíbila!“ zasmála se Hana. „Rozloučili jste se na patnáct let?“

„Pro smilování boží!“ ulekla se Mana.

„Jestli jste se nerozloučili na patnáct let, zřekni se hned dnes večer vyslouženého věna! Jen málo jich šetrilo a ukládalo na věno; a když ušetřily,

měly sivé vlasy a suché srdce, ženicha však nikde.
— Piš a objasni, jak jsem říkala!“

„Nemohu!“ vzdychla Mana; Hana pak uvažovala a řekla:

„A nyní mi pověz upřímně, jak bys ho přijala a uvítala, kdyby se vrátil všecek ubohý a žebrácký! Zahнала bys ho od prahu a práskla za ním dveřmi?“

Mana se zdvihla v posteli.

„Proč mne trápíš?“ zvolala. „Krásnější bych ho přijala a uvítala, než kdyby se vrátil vesel a bohat! Nebyla bych mu pouze služkou, i sestrou a matkou bych mu byla!“

„Jestli tě má rád, jak ty jej, nebude mluvit o nic jinak, než jsi hovořila nyní ty!“

„Nebudu mu psáti!“ řekla Mana. „Už mé srdce má dosti toho hoře; netřeba, aby ho byl i on účasten!“

Hana usnula, ale Mani bránily těžké myšlenky usnout. Poněvadž ležela na cizí posteli a poněvadž bylo pozdě v noci, byly všecky myšlenky tím těžší a hořčí. Zdálo se jí, jakoby byla jeho lásku i důvěru ošálila.

„On pracuje pro mne tam za mořem, stará se na mne a myslí na mne. Každý haléř, který vydělá, obrátí desetkrát, než si koupí suchého chleba; na svatbu a výbavu šetří a na zlé časy a myslí si:

Také ona šetří a nerozhazuje, zašetří si aspoň na hedvábný šátek a sváteční šaty a ještě několik stříbrňáků mimo to! A kdysi se vrátí a pozná mé pokrytectví — vyplivne se na zem přede mne a odejde!“

Tak uvažovala Mana a štkajíc usnula.

A v neklidném spánku se jí zdálo, že někdo klepá tichounce na dveře.

„Kdo je?“ otázala se bázkivě.

Docela zvolna se otevřely dveře a na prahu se objevil žebrák. Bos byl, všecek rozškubán a zablácen, jakoby byl přišel z dlouhé cesty. Rozcuchané vlasy visely mu do čela, od oka dolů pak se táhl lící tenký krvavý pramének. Žebrák ten měl Pavlovu tvář, ale suchou a přepadlou.

„Vítej!“ pravil. „Hleď, to jsem ti přinesl památkou z amerického trhu!“

Napřáhl ruku, rozevřel pěst a na dlani se krčilo živé srdce, tak těžce zraněné, že mu s prstů kapala na zem krev.

Mana vykřikla hrůzou a procitla. Také Hana se vzbudila.

„Co se ti zdálo, Mano, že se bojíš?“

„Viděla jsem ho, sama krev!“

„Neboj se! Bůh nebije takých dětí, jako jste

vy dva! Pošli své myšlenky na krásnější cestu a budou i sny krásnější!“

Mana hluboce zavzdychla, zachvěla se a bylo jí pod pokrývkou zima. Usnula pozdě a ve spánku štkala.

Za týden dostala jinou službu. Bez radosti i bez bázně šla po schodech cizího domu a dlouho stála přede dveřmi, než zazvonila.

„Jací lidé jsou asi zde? Ať budou dobří nebo zlí, nebesa nebudu mít u nich otevřena!“

Když zazvonila, otevřel jí letilý, vousatý pán, jenž ji oslovil německy. Mana mu ukázala knížku a lístek. Na to otevřel jiné dveře a zavolal do pokoje.

Přišla paní, dlouhá, sehnutá, suchá žena, oděná v dlouhý šat, jenž vypadal, jakoby byl ušit z jediného kusu, a sahal od krku do noh. I její řeč byla neohrabaná a cizí, že jí Mana ztěží rozuměla; tvář měla chorobnou, mrzutou a nevlídnou.

Na pozdrav pokývla hlavou, pak ukázala Mani byt; tři pokoje, zařízené polo vychloubáčně, polo uboze, jakoby byla každá židle koupěna jindy a v jiném kraji.

„Bohatí nejsou!“ pomyslila si Mana. „Ani zde si věna nevysloužím!“

„Umíš vařit čaj?“ otázala se paní.

„Umím!“

„Když jen to umíš; jiného nebude příliš zapotřebí.“

A vskutku nebylo.

„Čajem a kávou jsou živi, proto jsou oba jako mrtvoly!“ myslila si Mana a měla také hlad.

Lehla v kuchyni na tvrdou postel, zhasla svíci a zdřímala. Ale sotva se vydaly sny na svou cestu, procitla; z pokoje se ozýval bolestný vzdychot.

„Mano!“

Rychle vstala, rozsvítila svíci a přehodila si šátek; pak vešla do pokoje.

„Přichystej mi čaj, ale rychle! V noci nemohu spát, do rána ne! Když tě zavolám, přijdi, a poprav mi přikrývku a podušky. Chod' tiše a nezavad' o nic, ať nevzbudíš pána, který spí v druhém pokoji!“

Mana vařila čaj a dřímotou se jí kolébal krb před očima. Tak vstala té první noci třikrát a ráno měla oči celé zrudlé. I myslila si Mana: „Kdybych si vysloužila věno pouhou námahou, vysloužila bych si je brzy!“

Když ráno čistila na síni šaty, šel po schodech panský oděný letitý člověk s rudým vousem a usměvavým obličejem. Pohládl ji po líci, zamžikal a šel dále. Mana se ulekla a zarděla.

Večer, když si upravila postel, zaklepalo lehce na dveře. Mana otevřela a onen člověk stál na prahu.

„Čeho byste si přál?“ otázala se plná strachu.

„Nic!“ řekl a vešel do kuchyně. Mana před ním uhnula a hleděla naň všecka vyjevená.

„Nač bych mluvil dlouze a široce!“ usmál se. „Jsem už příliš stár pro takové řeči! Ale kdybys mne měla trochu ráda, neškodilo by ti to. Bydlím zrovna nad vámi, jsme sousedé.“

Mana hleděla na něj udiveně a mlčela. On pak mluvil hladce a klidně, jakoby seděl doma za pecí.

„Vskutku, nebude ti to škodit! Nejsem bohat, ale i to dostačí. Kolik máš zde? Šest zlatých, myslím, žádná neměla ještě více. Přidám ti ještě deset a brzy budeš mít své věno. Vždyť sloužíš na věno, či ne? Každá ještě sloužila na věno!“

Z pokoje zavolala paní. Výmluvný host se usmál: „Přijdu ještě! Vždyť jsme sousedé!“ a odešel.

Mana zamkla dveře. Pozdě v noci klepalo zlehka, Mana zavřela oči a strachy se chvěla. V neděli se vydala k Haně.

„Jsi tak zamklá,“ řekla Hana, „a všecka nevyspalá! Jak se ti daří?“

Mana se tiše usmála.

„Nyní bych si mohla vysloužit věno!“ řekla.

Hana se jí podívala upřeně do tváře a poznala všecko. Rychle k ní přistoupila a sevřela její líce do dlaní.

„Zůstaň, Manico, děckem, tak krásným a bílým, jak jsi!“ zvolala.

Mana pak řekla:

„Vrátila bych se tam, k těm krejčím. Urážejí-li mé ucho a tvář, kdo by jim to zazlívál! Srdce mi nemučí!“

Hana jí donesla vína a chleba.

„Věděla jsem, že se ti povede zle!“ řekla. „Ale nemyslila jsem, že ti to bude tak záhy souzeno!“

Mana mlčela; pomalu pila víno a když vypila plnou skleničku, zarděla se jí líce. Velkýma očima pohlédla na Hanu a řekla tiše, jakoby šeptala v chrámu:

„Vždyť už pro mne není cesty ani na tu, ani na onu stranu. Chtěla bych zemřít; tak by nebylo ani hoře ani hanby!“

Podruhé jí sevřela Hana líce v dlaních, těsně ji objala a řekla:

„Jestli mu nenapíšeš sama, napíšu mu já. Řeknu mu, aby přišel, než bude to srdce tak zraněno, že se již nikdy nezacelí.“

Mana se vzchopila.

„Nepiš; sama mu napíše. Všecko napíše podle pravdy. Dej mi papír, ale nedívej se mi pod ruku. Tak budu psát, jak ho mám ráda; ale nedívej se mi pod ruku, styděla bych se.“

Mana psala při svíčce a řekla v dopise:

„Jen tak na mne mysli, jak já myslím na tebe, a bude nám oběma dobře u srdce. Službu jsem změnila, poněvadž je tak lépe. Myslím, že brzy vysloužím výbavu, jež nám dostačí. Mnoho se mi zdává o tobě, ale snívá se mi tak, že se bojím. Ráda bych už byla doma, tam pod svatým Linhartem, nebo v Americe. Ale nemysli si, že jsem smutná a že pláču. Mám tě ráda a věrně budu čekat, až se vrátíš. Jen ty mne měj tak rád, jako já tebe, a nebude nám nikdy zle. Přijdi brzy, anebo jestli se ti zdá, zavolej mne tam. Daří se mi dobře, stotisíckrátě buďtiž pozdraven!“

„Co jsi psala?“ otázala se Hana.

„Tak jsem psala, jak ho mám ráda,“ řekla Mana a složila dopis.

Když se vracela do svého smutného domova, šla odlehlými ulicemi a štkala celou cestu.

Sotvaže otevřela dveře, zavolala paní.

„Mano!“

Pohlédla jí ve tvář a stáhla obočí.

„Proč máš uplakané oči, Mano? Nechci vidět uplakané oči!“

Mana šla do kuchyně a umyla si oči i líce. Pak si ulehla, myslila na sebe i na něj a ještě v spánku jí tekly slzy po lících ke rtům.

VII.

Čtrnáct dní byl Pavle sám; všecek zemdlen a nemocen byl nezaměstnaností a trapnými myšlenkami. Třetí týden přepočítal své dolary a viděl, že by vyšel ještě dalších čtrnáct dní, kdyby si nedopřál ani pití, ani tabáku a kdyby šel bydlet do takového domu, kde leží v jediném nečistém pokoji po dvaceti ubožácích bez práce. Žil by, jak žijí všeci tito, když je jich třicet tisíc a víc, již mají tak ustláno, proč by se bránil a šklebil on, jejich kamarád a bratr? Ve dne by se potuloval městem, od kraje do konce by si prohlížel to josafatské údolí, kde jsou shromážděni lidé ze všech zemí světa. Snad by se přihodilo, že by dostal práci, byť jen na jediný den, nebo jen na hodinu. Když ho nemáš, je halěř zlatý. Odpoledne a večer by zašel do té černé, začazené díry, kde obědvávají a večerívají jeho kamarádi a bratří; je tam arci smutno, aby se člověk tlačil, když večerí a obědvá, ale žaludek je uchlá-

cholen za malou cenu. A posléze by ulehl, zemdlen samou toulkou, hned by usnul, necítil by tvrdé poste, neslyšel by chrapotu kamarádů a v krásných snech by snad dokonce putoval do zeleného údolí pod svatým Linhartem.

Jak myslil, tak učinil. Lojzíkova hezká jizba byla mu příliš drahá. Téhož dne, kdy mu z ní dali výpověď, svázal si uzel a šel. Když stál na ulici, usmál se a řekl:

„Teprve nyní jsem kamarádem svých kamarádů, bratr mezi bratřími. Bez domova — tak nám to patří, lidem bez štěstí.“

Druhdy byl by Pavle putoval celý boží den přes hory a doly a bylo by se mu zdálo, že učinil jediný krok. Nyní chodil pomalu a pohodlně teprve dobrou hodinu semo tamo ulicemi, a již byl zemdlen. Poněvadž nevěděl, kde by si odpočinul, vešel do smrduté kořalny. Sotvaže vypil drobný kalíšek zelené tekutiny, byly jeho myšlenky naprosto veselejší a Pavle již nebyl ani dost málo zemdlen. Rozhlédl se po hostech a usmál se:

„Samí moji bratří!“ řekl.

Byli to špinaví, rozškubaní, poloopilí lidé; Pavlu se zdálo, že spolu hovoří italsky. Jeden z nich ho oslovil, Pavle promluvil slovinsky, pak ještě ně-

mecky, ale nerozuměli mu. Pil druhý kalíšek a ještě třetí a již se mu zezdalo, že je bohat.

„Sázím se, že ani jediný z nich, co jich zde sedí, nemá stříbrňáku,“ pomyslnil si. „Pijí, aby neměli hladu. I ty, Pavle, i ty budeš brzy mezi nimi!“

Ale poněvadž byly omámené myšlenky veselé a lehké, zabočily samy na krásnější cesty. Vydaly se do onoho údolí, kde se smějí zrající nivy pod sluncem a s kopce prozpěvuje svoji sladkou píseň svatý Linhart.

„Ještě tě uzřím, zelené údolí, ještě tě uslyším, svatý Linharte!“ řekl si v srdci. „Nechci dřív umřít, a byť bylo třeba, abych moře přeplaval a po kolenou putoval přes kopce a hory!“

Když vkročil z brlohu na světlou ulici, zalesklo a zakolébalo se mu před očima.

„Hle, jsem opilý!“ pomyslnil si. „Tak nastoupili všeci svou cestu, všeci kamarádi, co jich nyní mám. Napřed se opili z hněvu a smutku, pak se vydali ve snách a vrávorajíce k příkopu. Manico, podívej se přes moře, pošli mi pozdrav v té hodině!“

Sotvaže si na ni vzpomněl, zachvěl se a vystřízlivěl. Bylo poledne; vydal se do oné kuchyně, kde vaří pro ubožáky. Teprve když obědval, pocítil, že byl velice hladov. „Kořalka by mne byla skoro ošálila,“

pomyslíl si. „Žaludek nebyl mrtev, trochu si jen zdřímnu!“

Vedle něho obědval mladý člověk černých vlasů a černých očí. Pohlédl na Pavla a oslovil jej italsky.

„Což, když ti nerozumím!“ zasmál se Pavle.

„Však já umím také slovinsky,“ řekl onen a Pavle se všecek rozradoval.

„Odkud jsi?“ otázal se ho.

„Z Terstu,“ řekl Ital.

Na to se domluvili a ukázalo se, že jsou kamarády v neštěstí.

Poněvadž byl Ital ještě větším ubožákem, půjčil mu Pavle stříbrný dolar.

„Ošídí-li mne o něj, nechť mne ošídí!“ uvažoval.

„Ani mne, ani jeho nespasí ten dolar.“

Když poobědvali, řekl Ital:

„Nač bychom se mlátili městem v tom parnu, ty pak ještě s uzlem na hřbetě? Víím o brlohu, kde si může člověk odpočinout.“

Pavle šel s ním; dlouho chodili křížem krážem, rovnými třídami i křivolakými uličkami. Pavle již nevěděl, kudy chodí a kde je. Nešel rád takovou cestou a v takové společnosti, ale myslil si:

„Abych aspoň nebyl sám. Ve společnosti, ať je již taková či onaká, nemá člověk příležitosti k smutnému přemýšlení a hodiny plynou rychle. Hůře

mi nebude, a byt' mne posadil mezi samé zbojníky a zloděje.“

Sotvaže vstoupili do krčmy, zazdalo se Pavlovi skutečně, že ho Ital pozval mezi samé zbojníky a zloděje. Vzduch byl takový, že oči zamžikaly, než mohly pohlédnouti do smrdutého dýmu. Zapáchalo kořalkou, pivem, těžkým tabákem a nemytými těly. Mnoho lidí sedělo okolo okrouhlých stolů; pili a hráli v karty. Křičeli všemi jazyky a řečmi tohoto světa. Pavlu se dokonce zazdalo, že odněkud zaslechl domácí slovo.

„V krásné končiny jsi mne zavedl,“ řekl Italovi.

„Bohatství zde není, ale jsou to lidé, jako my dva,“ odvětil Ital.

Usedli za stůl, Pavle poručil kořalky a hned k nim přisedl třetí, vousatý člověk s křivým nosem, jenž uměl německy.

„Hraješ v karty?“ otázal se Ital Pavla.

„Dávno jsem už nehrál,“ řekl Pavle. „Hraje-li se o málo, dejme si však.“

„Chtěl by mne obrát, snad jsou i smluveni,“ pomyslíl si. „S mošnou dukátů nev kročil bych mezi tvé kamarády.“

Člověk s křivým nosem položil hned karty na stůl; Pavle ani neviděl, odkud je vzal.

„Nuže, začněme!“ řekl Ital.

„Nyní asi jistě vyhrají!“ usmál se tiše Pavle. „Tak potměšile se na mne podíval ten křivonosý, jakoby mne mu bylo líto.“

Skutečně vyhrál Pavle po první, po druhé i po třetí.

„A nyní prohrají,“ usmál se všecek vesel, když Ital po čtvrté míchal karty.

A Pavle vskutku prohrál, jak hádal. Když zaplatil tři dolary, zavolal na něj někdo kouřem a hlomozem:

„Víc ne!“

Řeč nebyla domácí, ale byla podobná a Pavle se zaradoval. Položil karty na stůl a řekl Italovi:

„Hleď, již cestou jsem si umínil: tři dolary nechť jdou ve jménu Páně, ale nic více. Nyní je máš, nuž s Bohem a konec řeči.“

Jemu neodpověděl Ital nic, ale vstal a rozhlédl se jizbou.

„Kdo tě volal, aby ses míchal do věcí, do nichž ti nic není? Mrzí tě žebra?“

Rozcuchaný člověk, ve tváři snědý a hubený, přikolébal se dýmem. Nyní ho slyšel Pavle z blízka a uhádl, že mluví chorvátsky.

„Nůž jen hezky schovej, odkud jsi jej vytáhl,“ řekl Italovi; pak se obrátil k Pavlovi: „Chceš-li již

před nocí promrhat poslední dolar a k tomu ještě kapku krve, zůstaň jen zde!“

Pavle vstal a sáhl po uzlu.

„A což můj dolar?“ otázal se Itala.

„Jaký dolar?“ podivil se nevinně Ital.

Pavle mávl rukou a šel.

„Nůž je nůž,“ řekl si. „Tyčí bych se bil, ale nožem nejsem zvyklý.“

„Jak jsi se zatoulal, ubožáku, do toho špinavého brlohu?“ otázal se ho kučeravý Chorvat.

„Šel jsem s ním — kam bych byl šel?“ řekl Pavle.

„Hleď, ubožáku, tihle zbojníci jsou jako vlci, kteří požírají zdechlinu. Ubožákům a hlupákům nastavují pastě, ale vyhýbají se končinám, kde je třeba odvahy a rozumu. Kolik peněz máš ještě?“

„Ještě pět dolarů,“ odpověděl Pavle pravdivě.

„Na čtrnáct dní,“ řekl Chorvat. „Za čtrnáct dní se může svět převrátit. Šťastný člověk a přešťastný, jenž ví, že celých dlouhých čtrnáct dní nebude bez obědu!“

„Což jsi ještě neobědval?“ podivil se Pavle.

„Ne!“ odpověděl Chorvat. „Dnes je — nevím, je-li tomu třetí či čtvrtý den. Tam mezi zbojníky jsem jen podnájemníkem, poněvadž se bojí mých

kovářských pěstí. Ale kořalka mi nechutná, nikdy mi nechutnala, nyní pak už docela ne!“

„Pojďme večeřet, však se již smráká,“ pozval ho Pavle.

„Ale cestu ukáži já,“ řekl Chorvat.

Přišli do brlohu, těsného a dusného; lidé, jež tam Pavle viděl, nebyli zbojníci; byli to ubožáci, zamklí, plaší a ustrádaní.

„Přijmi krásné díky za ten trojnásobný oběd a trojnásobnou večeři,“ řekl Chorvat. „Nevrátím ti to tak brzy; ale myslím si, že mne nebudeš upomínat.“

„Nikdy tě nebudu upomínat,“ zasmál se Pavle.

Neseděli dlouho v brlohu; ještě než nastala úplná noc, vydali se dále, bez cesty a cíle, křížem krážem temným, zaprášeným předměstím.

„Spal bych,“ řekl Pavle, jenž byl zemdlen.

„Nevím, jestli bych se ti zavděčil svým noclehem,“ odpověděl Chorvat. „Když je noc teplá a klidná, je docela příjemný; ale časem nás o půlnoci vzbudí strážníci, a není-li těch, probudí nás z rána mráz a déšť.“

„Chtěl bych spáti na posteli,“ řekl Pavle. „Jsem všecek zemdlen, jako bych byl holí zmláčen.“

„Také bych už chtěl zkusit, jak odpočívají kosti na poctivé posteli, byť byla tvrdá.“

Chorvat vedl, Pavle šel za ním. Přišli na nocleh, kde jich už leželo na dvacet; postel stála u postele, těsně vedle sebe pod holou zdí. Polorozhaleni, chrápající a zemdlení spali tam poutníci, vyhnančové; těžký byl jejich dech. Chorvat a Pavle zdřímli, sotva že si ulehli. Pavle vstrčil svůj uzel pod postel. Tak sladko mu bylo v znavených dřímotách, že se ještě ve snách usmál: „Což je mi zle? Postel mám pod sebou, a na tisíce je jich na světě, kdož spí na tvrdém kamenu.“

Když pozdě ráno procitl, nebylo již pod postelí uzlu. Chorvat spal a chrápal, maje ústa otevřená; v pokoji bylo již jen tři pocestných.

Pavle zatřásl Chorvatem za rameno.

„Hleď, vzali mi uzel.“

Chorvat se podíval v dřímotě udiveně, pak teprve porozuměl a vyskočil s postele. Jal se proklínat a povykovat, až měl Pavle strach.

„Jestli jste něco viděli a slyšeli, a nic neřekli, zakroutím vám všem třem krky,“ řekl pocestným. Ukázalo se, že spali. Jeden z nich pak řekl moudře: „Kdo nosí uzel v tu končinu, nechť si vyčítá sám sobě.“

Pavle se však klidně usmál.

„Nač pak?“ řekl. „Co je, je! Bylo v něm prádlo a sváteční oděv — Bůh s oběma!“

Tak žili a spali s Chorvatem dlouhých sedm dní; posléze měl Pavle již jenom jediný dolar a prohlížel si jej na dlani. „Což není jedno, začneme-li dnes večer nebo ráno? Utopme jej v kořalce!“

Utopili jej ještě týž večer. Oba byli opilí, když přelézali pozdě v noci přes plot; sotvaže si ulehli na prázdném dvoře nedostavěného domu, usnuli příjemněji než na peřině.

Ale k ránu se Pavle probudil a hrůzou se všecek chvěl. Neboť se mu zdálo toto: Seděl ve své chatrči pod svatým Linhartem; ale barák byl prostranný a všecek panský; oknem viděl na své široké lány, zrající v slunci, a byl všecek vesel. Tu zatukalo lehce na dveře.

„Jen dále!“ zavolal.

Docela pomalu, úplně tichounce se otevřely dveře a na prahu se objevila ubohá žena. Byla zavinuta v šedý, roztrhaný šátek a tvář měla všecku znavenu a chorou. Ale Pavle ji hned poznal a ledová voda oblila mu celé tělo.

„Vítej,“ řekla. „Zdráv buď ve svém bohatství.“

Po té napřáhla ruku, rozevřela dlaň a na dlani krčilo se živé srdce; bylo zraněno a celé zkrvácené.

„Na!“ řekla. „To jsem ti přinesla památkou na naši lásku.“

Pavle se zapotácel, hrůzou vzkřikl, a probudil se.

„Proč mlčíš a hledíš do země?“ otázal se ho Chorvat.

Pavle se usmál.

„Buď mi dej pytel dukátů, nebo mi pověz, jak bych se dostal bez nesnáze na onen svět.“

„Ohledně cesty na onen svět netřeba mnoho moudrosti,“ řekl Chorvat. „Den co den chodí jich sta, a nejsou nejbystřejší — hleď, tam jede vůz, skoč pod něj. Ale ohledně pytle dukátů je třeba poněkud více moudrosti. Pojďme mezi zbojníky, tam se domluvíme.“

Vešli do onoho brlohu, kde hrál Pavle karty s Italem a s křivonosým člověkem. Přinesli jim kořalky a oba se napili. Pavlovy oči se brzy zamžily, ale jeho myšlenky zůstaly smutny.

„Rozhlédni se, podívej se na ně,“ řekl Chorvat. „Jsou to samí vlci, kteří žerou zdechlinu. Ale já, ač jsem velký hříšník, neukradl bych žebráku ještě jeho stín.“

Hluboce se naklonil a mluvil tišeji:

„Budeme žítí poctivě, klidně a zbožně. Strádat umíme, čekat umíme, pijáci nejsme. A naše pověst

zůstane bez hříchu. Je hříchem, když ošálíš bohatého cikána o dukát? Začněme dnes večer, znám dům i dveře, provedeme to bez nesnází.“

Pavle sevřel hlavu mezi dlaně a díval se na stůl.

Po té vstal a usmál se jako ve snách; byl všecek bledý.

„Nuž s Bohem!“ řekl tiše a napřáhl ruku.

Chorvat vyskočil všecek ustrašen.

„Kam?“

„Nu, na onen svět,“ řekl tiše Pavle.

„Nepůjdeš, jak jsi,“ zvolal prudce Chorvat a uchopil jej pod paží. „Když nechceš se mnou, obstarám to sám. Ale dokud mi neusneš, nepustím tě, protože jsi mi koupil večeri, když jsem byl hladov.“

Šel s ním a položil jej na tvrdou postel, jak klade matka děcko do kolébky.

Sotvaže zavřel Pavle oči a sotvaže zdřímnuv, zdálo se mu, že jede rychlou lodí přes moře. Podivuhodně rychle plula loď, už je tam zelený břeh. Na břehu stojí Mana, tak blízko, že jí voda šplíchá na nohy.

„Vítej,“ zvolala, „vítej, jak jsi!“ —

Pavle hluboce zavzdychal a pak spal do jasného dne.

VIII.

Dřív ještě, než se Chorvat probudil, vstal Pavle tiše, oblékl se a vyšel nepozorován ze zapáchajícího pokoje.

„Díky, Mano,“ řekl si v srdci. „Ještě přes moře jsi mne pozdravila a očistila mou duši.“

Když vkročil na ulici, bylo ještě skoro ráno, chladno a vlhko. Pavle sáhl do kapsy a přepočítal svůj majetek.

„Na oběd by to bylo již ztěží, na kořalku to ještě bude,“ rozhodl. Tak šel a koupil si kořalky za poslední haléře. Poněvadž měl hlad, vehnala se mu kořalka silně do hlavy; když vstal, potácel se a domy před ním tančily. Ani myšlenky neměl jasné; poletovaly na tu i na onu stranu, bez cíle a bez cesty, těkavé a plaché, jako netopýři k večeru.

„Kam jsem jen řekl, že půjdu?“ uvažoval a nemohl se domyslit. „K Manici, řekl jsem, vždyť mne zavolala ze zámoří. Šel bych; na souši bych se přežebrał ze země do země; posléze bych však předstoupil před ni a řekl: Slituj se nad hladovým poutníkem, dej mi skývu chleba almužnou, pro ony doby, kdy jsme se měli rádi! — Přes hory a údolí bych se prožebrał, přes moře však není silnice, ani stezky. Nuž, s Bohem, děvče, a nezazlívej! — Ale

hle, vždyť jsem nechtěl v myšlenkách k Manici, na-
 prosto jinam jsem se byl rozhodl, když mi Chorvat
 pokoušel víru i duši. Tam jsem se rozhodl, kam
 jich chodí padesát a sto denně a odkud se již žádný
 nevrací. Kdybych byl hned šel, byl bych nyní už
 sladce odpočíval — proč jsi mne zmátla, Mano, proč
 jsi mne ve snách volala?“

Tak bloudily jeho choré myšlenky křížem krážem
 a nevěděly kam, ani nohy se nestaraly, kudy chodí
 a kam vede cesta. Jako v závratí se potácel z ulice
 do ulice. Když nohy vypovídaly, odpočíval, kde právě
 byl, v pusté síni, na hromadě kamení nebo prostě
 na ulici, dokud ho neodehnali. Cestou, už za šera,
 spatřil na římse přízemního okna velkou skývu chleba,
 již tam byl položil zvykaný žebrák. „Aspoň půl ho-
 žího oka ještě na mne hledí,“ řekl si vesele Pavle.
 Zahryzl do tvrdé, sluncem vysušené kůrky a řekl:
 „Všecko se vyplnilo, jak bylo souzeno, všecko do
 slova. Mezi ty jsem zašel, kdož sbírají na cestě
 kůrky, a nedaří se mi mezi nimi nejhůř; jsem polo-
 slepý, a přece jsem našel.“

Když nastala noc, přikradl se na tovární dvůr,
 prostranný a pustý, posypaný černým prachem.
 Ulehl si ke zdi a hleděl do nebe. Šedé mraky ho-
 nily se po nebi, jen zřídka se zaleskla hvězda;
 duř chladný vítr.

„Kéž by jen v noci nelilo,“ uvažoval Pavle starostlivě. „Na žízeň a na hlad jsem už zvyklý, pod širým nebem, na déšť a na mráz ještě ne.“

Když oči přivykly tmě, rozhlédl se dvorem a zdálo se mu, že vidí u zdi ještě dva tři černé stíny; žádný z nich se nehýbal.

„Moji bratři,“ pomyslně si. „Bůh jim dej veselých snů a také mně jich dej!“

Veselých snů nebylo; zemdlen přehazoval sebou v černém prachu až do časného rána. Ještě se nednilo, když procitl; přešel přes nízkou zeď na silnici, a seznal, že je všecek slabý a neohraibaný. „Druhdy byl bych tu zeď přeskočil jako brázdou na poli — nyní se namáhavě šplhám jako na máj!“

Také toho a také následujícího dne putoval od rána do noci; nevěděl ani kudy, ani proč, ani jak dlouho. Snad to byly tři dni, snad to byl týden; myšlenky mu zmalátněly a spletly se, nerozeznával již ani kraje, ani času. Když byl znaven, zhroutil se, neptaje se, kde ani jak; když si odpočal a když se prospal, vstal a vydal se na cestu, neptaje se kam. Hladu nepocítil, ale v hlavě jakoby mu ležel těžký kámen a ve spáncích mu bušilo kladivem. Brzy již nevěděl, zdali je ráno, či soumrak. Myšlenky mu otupěly, sotvaže se ještě hýbaly, ale v srdci již nebylo hoře. Tak sladce a lehce mu

bylo, jako pijáku, jenž už ani nehne jazykem, nevidí již před sebou sklenky, jen se tiše směje a jenž by neucítil ani kyje ani kamene.

Když se kdysi v noci potácel neznámou ulicí, zdálo se mu, že slyší z dálky hlas Chorvatův. Přesně ho nepoznal; chvíli křičelo a proklínalo, pak se ztratil všecek hlomoz v dáli.

Kdysi se mu také zdálo, že vrazil do Itala, a že ho upomínal o půjčený dolar. Sám nevěděl, zdali ho potkal na ulici, nebo zdali zapadl v mrákotách do zbojnické krčmy. Ital se mu hlasitě vysmál a více se o něho nestaral.

Než se mu hladem a únavou zatemnily všechny myšlenky, stalo se, jakoby jím prochvělo poznání.

„Kudy bloudím — tři dni, či snad už týden? Proč bloudím, nač ještě čekám a váhám? Vždyť už není více cest, je pouze jediná. Pojdme, kam zní rozkaz.“

Myšlenky se mu rozběhly a ztratily, jakoby byl vítr mezi ně zadul. A s nimi se ztratila také všecka starost a všecko hoře. Šel lehkým krokem a veselým srdcem — kam šel, neviděl, nevěděl. Bylo mu, jakoby ho držela a vodila drobná, přívětivá ruka a jakoby mu do ucha šeptal laskavý hlas:

„Nic se neboj, Pavle, nic se neboj!“

Když procitl z dlouhých, těžkých snů, ležel na

pohovce v Lojzíkově jizbě, čelo měl obvázano mokrým hadrem. Žena, která druhdy obsluhovala jeho i Lojzíka, stála před ním a držela v ruce sklenici vody.

„Jak to, že že jsem v tom pokoji, jak jsem sem přišel?“ podivil se Pavle.

„Také bych ráda věděla, jak,“ řekla žena. „Včera večer jsi ležel přede dveřmi, sebrali jsme tě tedy. Což jsme tě měli hodit na silnici?“

„Mám hlad,“ chtěl říci Pavle, ale zastyděl se a mlčel. Žena přinesla horkého čaje, chleba a slaniny.

„Nedařilo se ti nejlíp,“ řekla. „Jsou zde dva dopisy pro tebe!“

Víc než po chlebě, skočil Pavle po dopisech; jeden byl od Lojzíka, druhý od Many.

Vypil čaj a pak vyběhl na ulici, tak zdráv a silen, jakoby se byl do syta prospal a nasytil.

* * *

Když přišel Lojzík do Lublaně, napil se napřed a pak se vydal hledat Manu. Když po dlouhých oklikách vypátral její byt, byl už pozdní večer. Zasklepal silně, až se dveře zatřásly.

„Kdo je venku?“ otázala se Mana a neotevřela. „Člověk, jenž tě nesní! Lojzík z Ameriky.“

Mana hned otevřela a poloradostně, poloulekaně pohlédla na Lojzíka. Lojzík jí také pohlédl do tváře a usmál se.

„Vždyť jsem věděl, že dopis lhal. V očích a na lících ti znát slzy.“

„Sedni si a vykládej, jak je jemu,“ řekla Mana.

Lojzík si sedl a dlouho uvažoval.

„Hleď, milá duše, tak je: když jsme se loučili, dal jsem slovo a slíbil jsem, že tě řádně obelhu. Ale nyní se mi zdá: když už přinášíš zprávy, přines je věrně dle skutečnosti!“

Mani zabylo zima ve tváři a zachvěla se.

„Vždyť jsem věděla, že je mu zle — zjevil se mi, jak je, všecek smuten.“

„Když víš sama, nač bych ještě mluvil? Morová rána přišla v zemi, proti té není pomoci.“

„Řekni mi jen, zdali je zdrav,“ prosila Mana.

„Docela zdrav. Lidé z našich krajů neonemocní tak záhy. Znal jsem lidi, kteří neměli tři týdny chleba v ústech, a ještě si hvízdali. Ale čtyři týdny bylo by snad už trochu přespříliš, proto mu hned napiš, ať se vrátí, odkud přišel. A nic se nepřetvářej, že se máš panský a je ti vesele, když to není pravda.“

„Když mu napíšeš, že jsem smutna, nevrátí se.“

„Pravý opak. Napiš mu, že jsi veselá, a hned

se ti oběsí. Piš mu, že jsi smutna a přijde tě potěšit, ač je největším ze všech ubožáků.“

„Ještě dnes v noci mu napíšeš,“ řekla Mana a vzala papír ze stolu. Ale náhle se celá poděsila.

„Vždyť nemůže, vždyť nepřijde,“ zvolala. „Jak by se dostal pěšky přes moře?“

„Bylo by to nejpapravé,“ řekl Lojzík. „Ale já jsem slíbil, že mu peníze na cestu vyžebraám nebo ukradnu; ani toho, ani onoho nebylo třeba. Řekl jsem otci, že jsem v Americe dlužen, a že mne zavrou, když nezaplátím. Nevěřil mi prostě, poněvadž mne zná, ale dal. Nyní se jen bojím, aby ty dolary nepropil, propil bych je raději sám. Jen mu brzy napiš!“

Lojzík vstal.

„Zítra se snad zase podívám, zda-li jsi zdráva. Dobrou noc, a jen mi neplač!“

Mana napsala dlouhý dopis, řekla všecko podle pravdy a beze strachu.

Nikdy nespala tak sladce jako té noci. Nic se nezměnilo, odnikud nezasvítíl ráj, ale její srdce bylo přes to samá radost a hoře se rozprchlo, jakoby ho ani nebylo.

* * *

Pavle oznámil, že přijede; krátce to zvěstoval, bez krásných i bez smutných slov. Mana očekávala

ten den s hlubokou, prahnoucí radostí, jak čeká dítě na velké svátky, čítají týdny, dni a hodiny.

Ačkoli všecko uvážila, nemohla se domyslit, proč bylo v srdci tolik hoře a proč ho již náhle není. —

Otázala se Hany, Hana pak se usmála a řekla:

„Sám je člověk ubožákem, ale dva jsou bohatí, byť měli hlad i žízeň. Šli jste hledat ráj, nevědouce, že je ve vašich srdcích. Blaze vám!“

Veselým a velikým svátkem bylo, když Pavle přijel. Tak málo byl znaven, jakoby byl překročil louži na silnici. Beze slova uvítali se s Manou; oči řekly očím, kolik bylo bolu a kolik touhy.

Téhož večera seděli v hostinci všichni čtyři: Pavle a Mana, Lojzík a Hana.

Lojzík byl vesel a hlučně se bavil; sám naléval, poněvadž měl největší žízeň.

„Co počnete nyní?“ otázal se.

„Co bychom počali?“ zasmál se Pavle. „Tak malou mám o nás starost, jakobych byl s sebou přinesl vak napěchovaný dukáty! Dá-li Bůh, oslavíme v masopustě pod svatým Linhartem svatbu.“

„Nepřinesl jsi s sebou dukátů?“ odvětil mu Lojzík. „Slovo, jež jsi řekl, byl napěchovaný vak dukátů. — Ožeňte se, já se trochu rozhlédnu po těch krá-

sných krajích a pak se vrátím do Ameriky; mám neklidnou krev.“

Pohlédl na Hanu a řekl:

„Pojď se mnou, aby byla společnost!“

„Šla bych,“ zasmála se vesele Hana.

Ale pak jí tvář úplně zvažněla; jako stín padla vzpomínka na srdce i na oči.

„Mám už ženicha v Americe,“ řekla. „Před čtyřmi lety odešel, ale nepsal, nedal zprávy.“

„Kdo je to, odkud a čím je?“ otázal se Lojzík a svažtil brvy.

„Nazývá se Malnar a říkají mu Toník.“

Lojzík svěsil hlavu.

„Bůh mu budiž milostiv, zemřel nešťastnou smrtí. Sto se jich v loni zadusilo pod zemí, on mezi nimi.“

Nalil všem po pořádku, pak řekl:

„Není to nic zlého. Tisíce a tisíce jich tam umírají pod zemí, v hutích, v továrnách, pod železným kolem, kdo by je počítal? Kdybychom plakali o každého zvláště, sáhala by povodeň až po horská temena. Je to přece válka. My, co nás ještě nepadlo, pijme!“

Zdvihl sklenici a otázal se Hany:

„Půjdeš se mnou?“

„Půjdu,“ odpověděla Hana.

Pavle zdvihl sklenici.

„Bojíš se ještě, Mano, o naše štěstí?“ otázal se.

„Nebojím se,“ odpověděla Mana.

Ťukli si křížem, až zazvonily sklenice na ulici.

Tak popíjeli a zpívali, všeci čtyři mladí, všeci čtyři veselí. U srdce bylo jim všem tak sladce a svátečně, jakoby byl sám Bůh na ně pohlédl a navždy požehnal jejich mládí.



O B S A H:

O Simnu Sirotnikovi	3
Hospodský Eliáš	69
O dvou mladých lidech	177



PESTRÉ KVĚTY.

NOVÁ SBÍRKA

— PEČLIVĚ VYBRANÉ ZÁBAVNÉ ČETBY. —

Vyšlé svazky obsahují:

- Sv. 1. **ROMÁN KRÁSNÉ KVĚTINÁŘKY.** Napsal Ferencz Herczeg. Přeložil J. K. Novák. 2. vyd. . Za K 1'80.
- Sv. 2. **TROJLÍSTEK NOVEL MILOSTNÝCH.** Napsal JUDr. Em. Zitek. (Obsah: Můj přítel Horník. — Denník paní Boženy. — Inserát.) Za K 3'20.
- Sv. 3. **KLAŠTERNÍ CHOVANKA.** Napsal Bret Harte. Přeložil Rud. Mráček Za K 2'50.
- Sv. 4. **DCERUŠKY PANĚ BLAŽEJOVY.** Napsal Csiky Gergely. Přeložil Ladislav Rudl Za K 2'—.
- Sv. 5. **TMY A SVÍTÁNÍ.** Novely. Napsala Anna Zieglerová. (Obsah: V příboji. — Jako pohádka. — Mimosa. — Vyrovnání. — Most.) Za K 2'50.
- Sv. 6. **NA BŘEZÍCH NEŽÁRKY.** Román. Napsala Berta Mühlsteinová. Druhé vydání Za K 3'60.
- Sv. 7. **STELLINO VÍTĚZSTVÍ.** Napsala Elinor Glynová. Přeložil Karel Weinfurter Za K 3'—.
- Sv. 8. **TŘI POVÍDKY.** Napsal Ivan Cankar. Přeložil Dr. Bohuš Vybíral. (Obsah: 1. O Šimnu Sirotníkovi. 2. Hospodský Eliáš. 3. O dvou mladých lidech.)
Za K 5'60.
- Sv. 9. **VLASTI A TOBĚ.** Román divčieho srdce. Napsala Berta Mühlsteinová. Druhé vydání Za K 3'60.
- Sv. 10. **HRA SRDCÍ.** Povídky. Napsala Elinor Glynová. Přeložil Karel Weinfurter.
- Sv. 11. **LÁSKA KAPITÁNA VENENA.** Napsal Don Pedro A. de Alarcon. Ze španělštiny přeložil a nástinem o literární činnosti autorově opatřil Karel Vít.

Každý svazek vyzdoben jest barvotiskovou obálkou a tvoří uzavřený celek. Lze jej zakoupiti i v každém knihkupectví.

■ Zemědělské knihkupectví A. Neubert v Praze. ■

Zemědělské knihkupectví A. Neubert v Praze.

Flos Frant., Babíhněv a pelyněk. (Humoresky.) Illustroval Josef Ulrich	K 4.20
Flos Frant., Lidé a lidičky. (Povídky a novely.)	„ 6.—
Glynová El., Láska Ginevřina. Přeložil K. Wein- furter.	„ 10.—
Hradecký Jos., Rodina špačka Perčivy. Illustro- val Josef Lada.	„ 4.80
Hrdina dr. J. L., Tajemství bílé kravaty a jiné humoresky.	„ 1.80
Jonáš Karel, Žebrochtivci. (Román.)	„ 2.60
Klicpera Ivan, Jindra. Upravil Boh. Foit. Illu- stroval K. Šimůnek. Druhé vydání.	„ 6.50
Klicpera Ivan, Srdece v poutech. — Za oknem. — Na pile. (Novely.) Illustroval K. Šimůnek.	„ 7.50
Klicpera Ivan, Suplentova sázka a jiné novely. Illustroval K. Šimůnek.	„ 7.—
Klicpera Ivan, Moje první láska a jiné novely. Illustroval K. Šimůnek.	„ 6.60
Klicpera Ivan, Za štěstím. — Adéla. — Julinka. — Zvadá růže. (Novely.) Illustroval K. Šimůnek.	„ 5.20
Lafargue Fernand, Na nepravé stopě. (Román.) Přeložil Karel Mečíř.	„ 3.80
Marriot Emil, Smrt duchovních. (Román.) Pře- ložil A. Špale.	„ 6.—
Mečíř Karel, Historiky o korunovaných hlavách, damách, státnících i jiných.	„ 3.20
Mečíř Karel, O policajtech, detektivech, soudcích a jiných.	„ 1.80
Mečíř Karel, Špicelové a konfidenti. (Humoresky a satyry.)	„ 2.20
Mečíř Karel, Útrapy Františka Slepíčky, milio- náře. Humoristický román.	„ 9.80
Moravec dr. Václ., Světlušky. (Novely.)	„ 1.60
Nečásek Ant., Bez mráčku a pod mrakem. (Hi- storiky veselé i vážné.)	„ 2.80
Nečásek Ant., Zlaté topoly. (Povídky a novely.)	„ 5.60
Němcová Bož., Babička. (Obrazy z venk. života.)	„ 3.—
Osten Jan, Lidé řádní a ledajací. (Novely.)	„ 3.80
Piskáček Adolf, Smiřené bolesti. (Novely.)	„ 5.50
Roden Josef, Irčín románek. 4. vydání.	„ 3.—
Roden Josef, Irča v penslonátě.	„ 5.50
Šarapatka Em., Šla duší láska. (Novely.) 2. vyd.	„ 4.—
Treybal Bohumír, Mlýn. (Román.)	„ 6.50
Ziegloserová Anna, V rozkvětu léta. — Písně srdcí. (Novely.)	„ 5.—

Na požádání zašleme bezplatně naše podrobné seznamy knih!



23. IX. 1948

COE155 3042300

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA



00000426318

